STÁDIUM

Stádium Társadalmi és Kulturális Hírlap V. évf. 4. szám | 2016.

„A szó, ha igazán meghitt, úgyis visszhangtalan.”

(Oláh János)

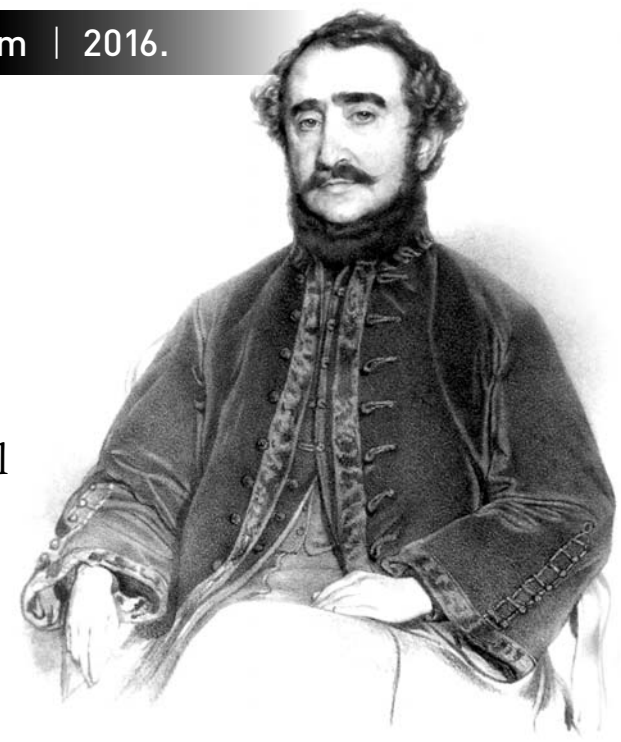

A TARTALOMBÓL

- Döbrentei Kornél 70 éves
- Oláh András kapta a Ratkó József-díjat
- Fazekas István karácsonyi beszélgetése Balogh Júliával
- Deák Mór, Kaiser László, Oláh András, Oláh János, Petrőczi Éva és Tóth Sándor versei
- Pék Eszter Anna rajzai

9 772063 530046 16004 >

Ára: 300 Ft

KARÁCSONYI „HÍD” KAPOSVÁRTÓL WALESIG

Petrőczi Éva

2016 szeptemberének elején küldte el nekem *Farkas Judit*, a „Búvópatak” című, Kaposvárott megjelenő polgári, kulturális és társadalmi havilap főmunkatársa (voltaképpen: igazi „kariatidája”, tartópillér-asszonya!) két nagyon kedvesen dedikált kötetét. A *Szavamat adom* című, finoman megkomponált kis könyv *Legyen végre csend* című novellájában a jogászból lett írónő amúgy sem könnyű életének legnehezebb, legfájdalmasabb karácsonyára és szilveszterére emlékezett. Arra, amikor izomsorvadástól meggyötört gyermek- és ifjúkora legfőbb támaszát, szívbeteg édesanyját elveszítette. A keretes szerkezetű elbeszélés bevezető és szó szerint megismételt záró sorai nem egyszerűen szépek, meghatóak, művészi erejűek, hanem megrendítőek. A főszereplő, Kinga (voltaképpen maga az írónő!) szorongásos, félelemmel teli, mégis erőt adó álmot lát ezekben a válságos napokban: édesanyját, ha úgy tetszik, Káron módjára, ő viszi át a Léte vizén, a túlsó partra, a halál birodalmába. „Ladikja” pedig nem egyéb, mint mindennapos járműve, a költőinek igazán nem nevezhető elektromos tolókocsi. Igaz, úgy érzi, testi és lelki energiái végére jutott, de erejét megsokszorozza annak tudata, hogy ezen a végső úton *neki kell anyja magatehetetlen testét végigvinnie:* „És akkor csend lett és sötét. Elektromos tolókocsijával haladtak a kanyargós, havas országúton. Édesanyja az ölében ült, vagy inkább feküdt, fejét vállára hajtva… Jobb kezével tartotta őt, a másik kezével pedig a botkormányt fogta, próbálta úton tartani a járművet. Anyján fekete szövetkabát, fején fekete pamutkendő. A tolókocsi némán haladt. Parányi lámpája éppen csak előttük világította meg az úttestet. A kamionok, autók óvatosan kikerülték őket, reflektorukkal megvilágítva őket. Mintha vigyáznának rájuk… Mintha tudnák… De ő most nem törődött semmivel. Vitte az anyját. Tartotta a karjában az alig pihegő madártestet, testével próbálta melegíteni, félt, hogy megfázik a dermesztő hidegben. Nem sírt. Az arc a fekete kendő alatt hófehér volt, a szemek üvegesek. Karjába valami földöntúli erő költözött, mert nem fáradt, nem gyengült el, úgy érezte, nem szabad elengednie.” Bár ez a jelenet karácsony közelében, egy havas téli úton játszódik, mégis a húsvét egyik legdrámaibb pillanata juthat róla az eszünkbe: az a Pietà jelenet, amikor Mária ölében dajkálja a keresztről levett, halott fiát. Itt a szerepek felcserélődnek, mert a gyermek ölében látjuk viszont a szülőanyát. Karácsony és húsvét finoman egymásra kopírozódik ebben a képben, pontosan úgy, mint az 1995-ben Nobel-díjra jelölt walesi lelkipásztor-költő, R. S. Thomas egyik, szűkszavúságában is nagy versében. Akinek, ha még élne, istenes verseinek magyar tolmácsaként feltétlenül elküldeném angolra fordítva Judit novellájának ezt a részletét, bizonyítva, hogy a Magyarország és Wales közötti szellemi-lelki „híd” Isten akaratából újra meg újra felépül, *A walesi bárdok* ennek a nemzeteink közötti kapcsolatnak csupán a nyitánya volt, anélkül, hogy Arany Jánosunk érdemeit, az ő emlékévének küszöbén, a legcsekélyebb módon is csorbítanánk. R. S. Thomas egyszerre húsvéti és karácsonyi verse így hangzik:

Pietà

Mindig ugyanazok a hegyek

Sereglenek a horizonton,
Egy néma jelenet
Messzi tanúi.

S az előtérben
Felmagasló kereszt
Lakatlanul és komoran
Sajog a testért,
Amelyet amott egy szűz
Karjának bölcseje ringat.

(*Petrőczi Éva fordítása)*

A fenti kis elemzéssel és a felvázolt ünnep-párhuzamokkal nem az volt a szándékom, hogy bárki karácsonyi örömére halál-árnyékot vessek. Csak az és annyi, hogy emlékeztessek mindenkit: (természetesen önmagamat is!) az Istengyermek születésének ünnepén sem szabad megfeledkeznünk azokról, akiket sorsuk karácsonykor nagypénteki élethelyzetekbe sodor. S talán az sem csekély tanúság, hogy a világhír (R. S. Thomas) és a szűkebb körű ismertség (Farkas Judit) között sokkal vékonyabb a válaszfal, csekélyebb, elhanyagolhatóbb a különbség, mintsem hinnénk. Nem is lenne túl nehéz a fentiekben leírthoz hasonló irodalmi, de akár zenei és képzőművészeti párhuzamokat, metaforikusan fogalmazva: „Kaposvár-Wales hidakat” találnunk. Mert, hála Istennek, nagyon sok tiszta és székesegyház-ívű alkotás születik körülöttünk. Érdemes is volna egy-egy hasonló analógia-vadászatra vállalkoznunk, ha másért nem, hát azért, hogy karácsony személyválogatást nem ismerő, elfogulatlan szeretetet kínáló Szülöttének tiszteletére legalább az évnek ebben a többek között elmélyülésre teremtett szakában megtanuljunk legalább egy kicsivel több tiszteletet és szeretetet adni *minden alkotóművésznek*, s nem csupán az agyon-ajnározott keveseknek, egy-egy szekértábor kitüntetettjeinek. Hiszen ők, a látszólag háttérben dolgozók is megajándékoznak bennünket, gyakran igazán ünnep-szentelő verses és prózai sorokkal, úgy, mint most Farkas Judit engem, s rendhagyó karácsonyi novellája összes, méltán hálás olvasóját! Köszönet neki, akit, távolból bár, de már ismerhetek, s nagyra becsülhetek. És társainak, akiket egy-egy kistérség, kis közösség hálája kísér, miközben *sokan rászorulnánk* hitükre, emberségükre, művészetük erejére. Számomra 2016 karácsonya – sok egyéb mellett – róluk is szól, s az ő nevükben is szólnom kellett.

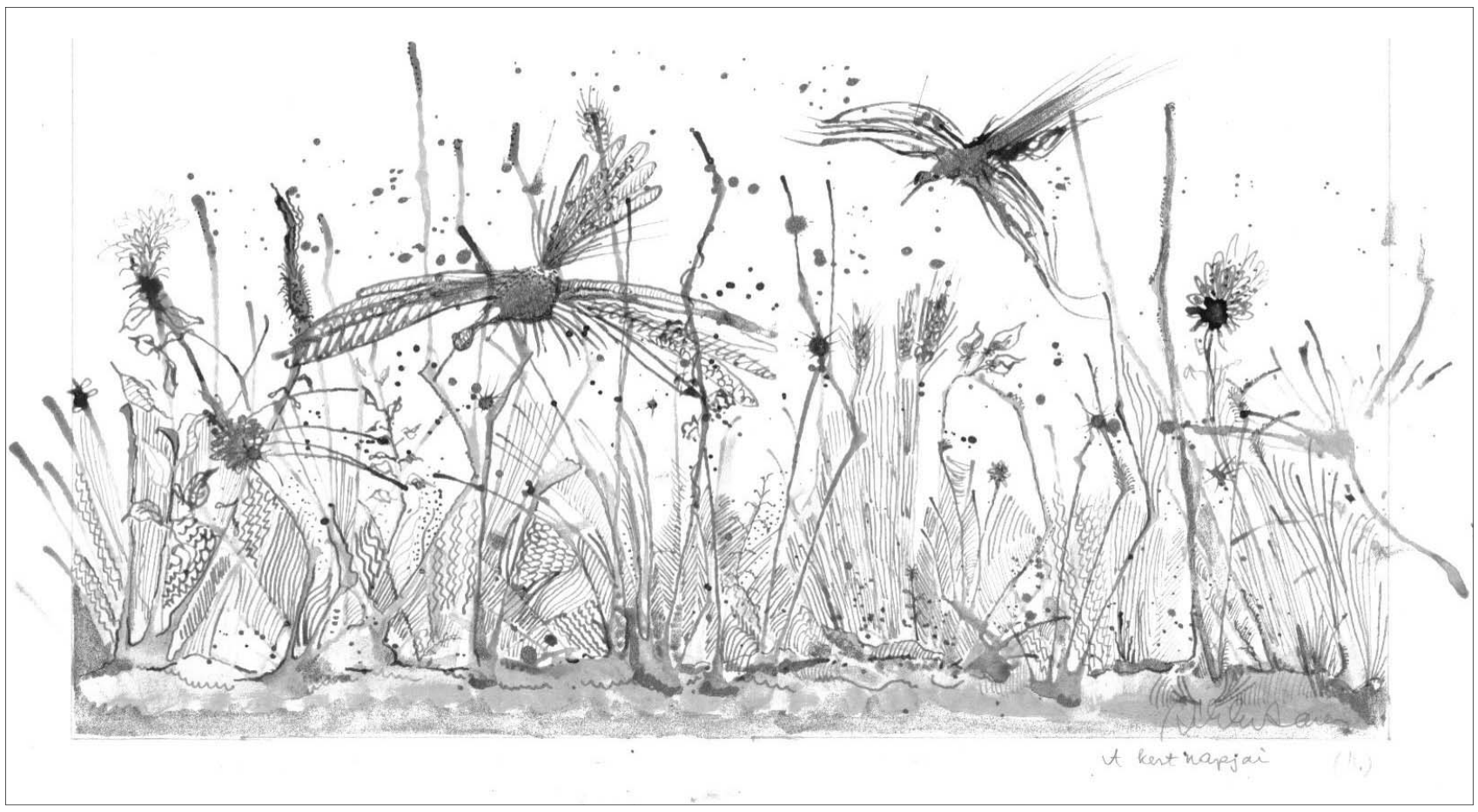

Fazekas István

Csoóri Sándor

kő alatt kő
a talpig férfi
ha halva fekszik is
haragos bőgők
tajtékos brácsák
és megvádolt hegedűk
siratják
vére riadalma
már csak az ének
eltűnt szíve helyén
felgyújtott erdő virít
ugathat érte
akár a hold is
üvölthetnek az
elföldelt koponyák
a Tejút táltosai
jönnek el érte
mert csudafiúszarvas
zuhant árnyékába
lett kő a kő alatt

lobogó halálában
virrasztunk sokáig

ROZMARINGOK ÉVE

Véghelyi Balázs

Idézetet kerestem ide. Elmúlásról, ittmaradásról, veszteségről és öröklétről. Nem közhelyesen könnyfacsaró sírkő-bölcsességet, hanem frappáns, de mély megfogalmazását a földi létből való kivonulásnak – hiszen írók és költők távozásáról lesz szó. *„Amikor egy költő meghal, vele hal az is, amit mások nem képesek meglátni”* – talált rám Vaszil Zemljak gondolata. Tetszetős kijelentés, de önmagában kevésnek tűnik. Azután eszembe jutottak Szindbád szavai Huszárik Zoltán filmjéből: *„A halálnak nincs fénye, sem árnyéka, de van valami rozmaringszaga.”* Tökéletes mondat. Ilyen a költői érzékelés, amelyről az előbbi idézet is szól. Rozmaringok éve volt 2016 a magyar és az egyetemes irodalomban. Egy nagy író halála közös veszteségünk: a fizikai lét korlátaitól megszabadult alkotó szekértáborok fölé emelkedik, és szellemi örökséggé válik. Emlékezzünk rájuk méltósággal fenyőillatú ünnepünkön, és utána is.

Tudjuk: egy író életművét megítélhetik a kortársak, a kritikusok, végül a nekrológok szerzői, de az utókor lesz a döntőbíró, pontosabban: az utókor olvasói. Írókra, irodalomtörténészekre, szerkesztőkre és irodalomszervezőkre emlékezem – néhányra a sok közül, akik 2006-ban haltak meg. Más talán másokról (is) írna, akik elvesztése nem kisebb veszteség. Szeptemberben elhunyt nagy költőnk azonban tett egy jó tanácsot szellemi tarisznyámba, és meg is fogadtam tőle: *„Kezdetben még dicséretes lehet a Nagy Csoportkép megfestése, de egyre inkább arra érdemes törekedni, hogy a gondosan kiválasztott részletekben hogyan lehet az egészet megmutatni! (...) Egy-egy kiszakított szöcskelábban a háborúkba zuhanó emberiséget.”*

A huszadik század a szellem és az erőszak évszázada volt. Értelmetlen háborúk, hamis békekötések, diktatúrák egymásutánjával, számítógéppel és holdraszállással, Bartókkal és József Attilával, regénybe illő sorsokkal – és sorstalansággal...

Kertész Imre budapesti diákot 1944-ben Auschwitzba, majd Buchenwaldba hurcolták zsidó származása miatt. A háborút, az üldöztetést bár túlélte, de élményeitől nem tudott és nem is akart szabadulni. Mondhatnánk: sorsa tette íróvá. Első regényének végén a főszereplő fiú, hazatérve a koncentrációs táborból, ezt mondja: *„Én is végigéltem egy adott sorsot. Nem az én sorsom volt, de én éltem végig...”* A *Sorstalanság* 1975-ben jelent meg. A szerző 13 évig dolgozott rajta. A Magvető visszautasítása után a Szépirodalmi Könyvkiadó vállalta a regény megjelentetését. A könyv nem aratott elsöprő sikert. Első szerkesztője, Ács Margit az író halála után ezt írta: *„A közéletben és a közbeszédben kínos izgalom övezte a zsidósággal kapcsolatos témákat, eleve nem hangozhatott el maga a ‚zsidó’ megnevezés sem, a suta ‚üldözött’ és a félrevezető ‚polgári’ jelző mögé bujtatták a fogalmat. A Kádár-rendszer számos képmutatása között ez a tapintatnak álcázott félelem volt az egyik legnyomasztóbb. Így a Sorstalanság annak idején nemcsak fejbe kólintott kemény igazságaival, hanem valamiképpen fel is szabadított. Azt hiszem, a Sorstalanság kezdeti sikertelenségében szerep juthatott annak is, hogy értelmiségi környezetünk őrizgette, óvta a sok évtizede ápolt hamistudatát, amit Kertész Imre könyörtelenül megtámadott.”* A rendszerváltás után az író megkapta a neki járó elismerést, de – itthon – igazán csak 2002 novemberében került a figyelem és a viták középpontjába, amikor első magyar íróként irodalmi Nobel-díjjal tüntették ki. Hogy voltak nála nagyobb íróink, akik megérdemelték volna ezt az elismerést? Bizonyosan, de ő is jelentős műveket írt. Hogy nemegyszer negatív általánosítással nyilatkozott szülőházájáról és a magyarokról? Lehetséges, de őt is érték bőven sérelmek. Mindezektől függetlenül megkerülhetetlen alkotója az európai, azon belül a magyar irodalomnak, aki élete utolsó éveiben – szellemi és fizikai értelemben is – otthonra lelt Magyarországon. Életének 87. évében, 2016. március 31-én távozott közülünk.

Ha – ritkán – külföldön járok, soha nem mulasztom el, hogy betérjek az utamba eső könyvesboltokba. Mindenhol az első és legfontosabb, amit keresek: magyar írók és költők művei. Rendszerint Márai Sándor nevével találkozom először és legnagyobb számban, de Kertész Imre, Nádas Péter és Esterházy Péter könyvei is mindig ott sorakoznak a polcokon. Utóbbi július 14-én, 66 éves korában tért meg nemes őseihez. Stílusteremtő író volt, a posztmodern próza magyarországi meghonosítója és haláláig legjelentősebb képviselője. Intertextualitás, mozaikszerűség és irónia jellemzi műveit a hetvenes évektől utolsó könyvéig. A *Termelési regény*, a *Bevezetés a szépirodalomba*, a *Harmonia cælestis* az elmúlt fél évszázad legfontosabb műalkotásai közé tartozik. *„Megtanította kortársait nem tragikusan, bár a szomorúságot sosem mellőzve, tündöklő iróniával viszonyulni meghatározottságainkhoz. Úgy kellett nekünk az a fölénybe oltott szeretetteljes attitűd, amellyel ránézett a dolgokra, a társadalomra, az emberre, mint egy falat kenyér”* – olvasom Körmendy Zsuzsanna nekrológjában. Halálos betegen is megőrizte ironikus alapállását, alanyban és állítmányban gondolkodva a végsőkig. *„Úgy halunk, ahogy éltünk. – Ez a vég, amikor bölcseségekhez jutunk”* – írta utolsó könyvében, a *Hasnyálmirigynapló*ban.

2016-ban kellett búcsút vennünk Csoóri Sándortól is. A 20. és 21. század egyik legeredetibb költőjétől és legnagyobb hatású esszéírójától, aki gyerekversek, filmforgatókönyvek, szociográfiák szerzőjeként is maradandót alkotott. *„Maga volt az élet, a gondolkodás és a modern költészet”* – mondta az Óbudai temetőben a pályatárs és barát: Tornai József. Az igazságot kereste egész életében, következetes ellenzékiként küzdött a rendszer ellen, amely az egyént megfosztotta önállóságától, a nemzetet pedig összetartozás-tudatától. Hitt abban, hogy az író felelős a közösségért, amelynek nyelvét használja, ugyanakkor érzékeny művész is volt, a szerelem és a természet költője, versek, festmények, népdalok rajongója és népszeűsítője. Szerepét a magyar irodalomban Szakolczay Lajos fogalmazta meg a legérzékletesebben: *„Zrínyi kezéből vette ki a kardot, s Kosztolányi selyemsálát csavarta a nyakára.”* A történelem sűrűjében járt fiatal korától élete alkonyáig, akarva-akaratlanul az események középpontjába került újra és újra. Az ország és a nemzet sorsát személyes sorsaként élte meg. A magyar irodalom első vonalába tartozó életműve szeptember 12-én, 86 éves korában zárult le végleg.

E három korszakos alkotó mellett más jelentős irodalmárok is az öröklétbe távoztak a magunk mögött hagyott esztendőben. A május 11-én, 86. életévében elhunyt Réz Pál jelentősége a második világháború utáni évtizedek irodalmában Ignotuséhoz és Osvát Errnőéhöz hasonlítható – a Nyugat nagy nemzedékéből. Keveset írt, néhány kismonográfia és kötetnyi tanulmány őrzi irodalomtörténészi munkásságát. Szerkesztőként azonban korának legjelentősebbje volt. A Szépirodalmi Könyvkiadónál sajtó alá rendezte Kosztolányi teljes életművét, közben pedig gondozója volt Déry Tibor, Örkény István, Ottlik Géza és még 300 író első kiadású könyveinek. 1989-től a Holmi folyóirat főszerkesztőjeként a rendszerváltás utáni évtizedek egyik legfontosabb irodalmi műhelyét vezette. Jászai Mari téri lakása szellemi tér és irodalmi találkozóhely volt haláláig.

1989 után hasonló szerepet töltött be a népi írók körében Oláh János. Költőként az *Elérhetetlen föld* című antológiában mutatkozott be 1969-ben. (A kötet címadó darabját ő írta.) Az antológia szerzőit azóta Kilencekként emlegeti az irodalomtörténet. Az ELTE bölcsészhallgatói voltak valamennyien, akik – Nagy László előszavát idézve – *„a torkon vágott forradalmak pirosát és gyászát”* viselték belül. Az antológiát nem nézte jó szemmel a hatalom, Oláh János pályáját is igyekezett kettétörni. Nem kapott munkát a kulturális életben, legjelentősebb verseit és regényeit cselgáncsedzőként írta meg. 1994-től a Magyar Napló folyóirat főszerkesztője, 1999-től a hasonló nevű könyvkiadó vezetője volt. Mind a lapot, mind a kiadót a kortárs népi irodalom széles fórumává tette. Energiája nagy részét ezek életben tartásába fektette, mert meggyőződése volt, hogy – korszellemtől függetlenül – a nemzeti sorsirodalomnak a 21. században is van létjogosultsága. Meggyőződését gazdag költészete és prózája is hitelesíti. A Kilencek költői közül – Rózsa Endre és Utassy József után – harmadikként távozott július 25-én, 74 évesen.

Szegedy-Maszák Mihály neve fogalom volt az elmúlt évtizedek magyar szakos bölcsészhallgatói körében. Azokéban is, akiket nem tanított előadásokon vagy szemináriumokon. Az irodalomtörténetet esztétikai, filozófiai alapon vizsgáló iskola meghonosítója és nemzetközileg elismert képviselője volt. A szegedi és a budapesti katedra mellett tanított Cambridge-ben és az Indiana Egyetemen is. Legfontosabb kutatási területei a regényelmélet, az összehasonlító irodalomtudomány, a fordításelmélet, az angol és a 19–20. századi magyar irodalom. Kemény Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Márai Sándor, Ottlik Géza életművének avatott értelmezője volt. Nem egészen két héttel később, július 25-én ugyanabban a kórházban halt meg, ahol legtöbbre tartott kortársa, Esterházy Péter. 73 évet élt.

Hosszú, túl hosszú lenne még a névsor, ha pedig egyetemessé tágítanám: parttalan. Csupán három külföldi nevet említek. Umberto Eco az egyik. A tekintélyes szemiotikaprofesszor, aki 1980-ban, 48 évesen regényíróként vált világhírűvé. A rózsa neve egyszerre elégíti ki a fordulatos krimire, illetve az intellektuális mélységekre, kulturális és történelmi utalásokra fogékony olvasórétegeket. Az olasz mester ezután párhuzamosan publikálta tudományos és szépirodalmi műveit. Utóbbiak közül – az összeesküvés-elméletek és a vulgárezotéria korában – különösen fontosnak tartom A Foucault-ingát. A regény a légből kapott történelmi és spirituális elméletek fölényes intellektussal megformált szatírája. Umberto Eco haláláig írt, utolsó regényének megjelenését már nem érte meg. Febuár 19-én hunyt el, 84 éves korában.

2016 nagy halottja volt november 7-én Leonard Cohen is. A kanadai költő, regényíró, zenész elsősorban dalszövegeivel alkotott maradandót. A dalszöveg mibenlétéről, hovatartozásáról napjainkban is megoszlanak a vélemények. Én olyan önálló lírai műfajnak tartom, amelynek természetes közege a hangzás, és a történelem följegyzetlen hétköznapjairól tudósít. Mint minden művészeti ágnk, a dalszövegírásnak is vannak dilettánsai, tisztes iparosai és kiemelkedő művészei. Leonard Cohen utóbbiak közt is a legnagyobbak egyike. Dalai érzelmileg-gondolatilag összetett, formailag igényes művek. Gyakori témája a vallás, a társadalmi elszigetelődés, a személyes kapcsolatok bonyolultsága. Ő is a végsőkig alkotott. Utolsó lemeze 82 éves korában, néhány héttel halála előtt jelent meg.

Végül, de nem utolsó sorban: Richard Adams is távozott 96 éves korában, december 24-én. A Gesztenye, a honalapító tette világhírűvé. Tekintélyes kiadók sora utasította vissza, hogy 1972-ben egy kis könyvkiadó a 20. század egyik legnépszerűbb gyermekkönyvét jelentethesse meg. Az írót leginkább lányai és Homérosz eposzai inspirálták. A menekülésre kényszerített és veszélyek százai után új hazát alapító nyulak történetét allegorikus regényként is olvashatjuk szabadságról és elnyomásról. De gyerekkönyvként is teljes értékű, izgalmas olvasmány. Értékét növeli a hitelessége is: senki nem ismerte olyan jól a nyulak lelkét és gondolkodását, ahogy Richard Adams ismerte.

Ők tehát elmentek, örökségként ránk hagyva műveiket. Olvassuk vagy hallgassuk őket, emlékezzünk rájuk – és figyeljünk azokra is, akik hozzájuk hasonlóan érdemesek a figyelemre, és még itt élnek köztünk.

DODÓ BOHÓC KARÁCSONYA

Lukáts János

Dodó bohócot már régen nem hívták Dodónak, és bohócnak is már csak az öreg cirkuszi emberek tartották. Mostanában úgy hívták újra, ahogy hatvan és egynéhány évvel ezelőtt megkeresztelte a külső-rákosmezei pap: Csuri Jóskának.

Pedig a Dodó név végigkísérte az életét. Dodó volt, amikor a kötélen táncolt, és a kalapja után kapdosott, Dodó volt, amikor harmonikázott a kupolában, és Dodó volt, amikor csókot kapott Lucától, a nőstény berber oroszlántól. Aztán jött egy fiatal igazgató, új tervekkel és új emberekkel, és első dolga volt, hogy Dodót behívatta az irodájába: - Menjen nyugdíjba, Józsikám! – szólt, és a vállára veregetett.

Dodó szerencsét próbált a Hegyaljai Cirkusznál, de ott volt bohóc, kettő is, ellátogatott az Üllői Kiscirkuszba, ott viszont nem volt kupola, berber oroszlánnak pedig a hírét se hallották. Tevével viszont Dodónak nem volt kedve csókolózni.

Kiköltözött hát Dodó a százszor áldott és százszor elátkozott cirkusz kocsiból, hazament abba a kis földszintes, kertes házacskába, amelyik még a mamától maradt rá. A ház ott állt, nem messze a cirkusz mögött, de úgy nyíltak az ablakai, hogy Dodó még csak rá se látott a nyolcszögletű, hatalmas sátorra. Dodó maga se tudta, mit is csináljon a háza körül. Ha megunta magát a házban, kibaktatott a kertbe, ha eleredt az eső, vagy túl melegen sütött a nap, visszahúzódott a ház egyetlen szobájába. Ha a faliórában elakadt a kakukk, Dodó kakukkolt helyette, hogy az utcán is hallják a pontos időt. Ha pedig szél fújta a kertben az egyetlen barackfa ágait, Dodó kalappal a kezében helyezkedett a fa alá, és elkapdosta a lehulló gyümölcsöt. Aztán sorba rakta őket az ablakba, de megenni már nemigen volt kedve, ott fonnyadtak a barackok az ablakában.

Egyik nap váratlanul megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített magának, egy egész főtt tojást. Kipillantott az ajtón, és Arabellát látta a kapuja előtt téblábolni.
– Arabella! – kiáltotta a hajdan-szép cirkuszművésznő felé, és gyorsan kaput nyitott.
– Én már régen Terike vagyok! – mosolygott szomorúan Arabella. Aztán letette kezéből a kalitkát, amit idáig hurcolt, és leemelte róla a kendőt. Vedlett, öreg papagáj gubbasztott a kalitkában, de amint meglátta az egykori bohócot, elrikkantotta magát: - Szerrvusz, Dodó!
Arabellának könny futott a szemébe: - Napok óta nem beszélt. És nem csinál mutatványt. Unja a cirkuszt. Az igazgató azt mondta, adjuk el a baromfiárusnak…

Dodó mindent értett: - A papagáj nálam marad - Arabella hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.

– Együtt maradunk, pajtás! – szólt a kivénhedt bohóc a vedlett papagájnak. – Itt maradhatsz, de becsüld meg magad, mert eladlak a madárkereskedőnek! – aztán gondolt egyet Dodó: - Tudod, mit? Legyen a te neved is Dodó, akkor jobban megértjük egymást. – Dodó papagáj beleegyezett, s hogy az új gazdája lássa, nem haragszik, jó ízűen csipegetni kezdte a reggelire készült, egyetlen főtt tojást. Délután beszélgettek egymással.
– Szervusz, Dodó! – sóhajtotta a bohóc a papagájnak.
– Szerrvusz, Dodó! – rikkantotta vissza a papagáj.

Néhány nap múlva, egy reggel megint megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített, Dodó papagájnak egy egész főtt tojást, magának egy egész főtt kolbászt. Kipillantott az ajtón, és Herkulest látta a kapu előtt téblábolni.
– Herkules! – kiáltotta a hajdan-erős, szívtipró állatidomár felé, és gyorsan kaput nyitott.
– Én már régen Jenő vagyok! – mosolygott szomorkásan Herkules. Aztán letette az öléből a fonott kosarat, amit idáig hurcolt, és kinyitotta a fedelét. Fájós lábú, öreg uszkárkutya gubbasztott a kosárban, de amint meglátta az egykori bohócot, elvakkantotta magát, mintha azt mondaná: - Szervusz, Dodó!

Herkulesnek könny futott a szemébe: - Ráléptem a lábára mutatvány közben, az állatorvos azt mondta, sose lesz a régi, bukfencezni, tányérozni nem fog tudni. Az igazgató meg csak annyit mondott: - A cirkusz nem állatkórház…

Dodó mindent értett: - A kutya nálam marad - Herkules hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.
– Itt maradsz nálunk, pajtás! – biztatta az öreg bohóc a háromlábú kutyát.
– Persze, csak ha Dodó papagáj is úgy gondolja. – A papagáj éppen végzett a reggelivel, a főtt tojás utolsó darabkáit csipegette föl, a kutyára sandított és elrikkantotta magát: - Szerrvusz, Dodó!
- Hát akkor te is Dodó leszel! – a bohóc bólintott a fejével a papagáj javaslatára. A kutya hamar beleegyezett, hogy ezután Dodó legyen az ő neve is, beleegyezése jeléül az asztalhoz sántikált, és az egyetlen szál főtt kolbászt szép módszeresen fölfalta. Dodó bohóc ölbe ejtett kézzel szemlélte háza népének örvendetes gyarapodását, és sóhajtott, látván, ezután újfajta reggelit kell kieszelnie.
– Jó reggelt, Dodók! – szólt ettől kezdve reggel az ébresztés.
– Szerrvusz, Dodó! – felelt a papagáj, a kutya pedig vakkantott hozzá.

Dodó ettől kezdve reggelire baracklekvárt tálalt magának, a barack ott termett a kertben, de se a papagáj nem ette, se a kutya nem kért belőle.

Dodó és a Dodók hamarosan látványosság lettek az utcában. Amikor Dodó sétára indult, vállára ültette a madarat, a kutyát pedig a hóna alá kapta. De volt olyan délután is, amikor Dodó kutya ült a bohóc vállán, a vedlett papagáj pedig nagy kényelmesen a nyomában lépegetett. Esze ágában se volt a papagájnak elrepülni, vagy az uszkárnak futkározni. Az utcabeliek azért időnként a papagáj csőrébe tettek egy-egy fényes pénzdarabot, amit aztán a Dodó madár a Dodó bohóc kabátzsebébe csúsztatott. Ahogy a cirkuszban tanulta…

Dodó kutya viszont kieszelte, miként vegye le a fejéről az apró, kockás kalapot, ha járókelő közeledik, és hogyan tartsa a szájában, hogy az aprópénz ki ne essen belőle. De erre a mutatványra csak vasárnap délelőtt került néha sor, ha szép idő járta, és ha Dodó bohócnak jó kedve volt.

A tél nem volt barátja a Dodóknak, a bohóc napokig nem engedte ki jószágait a hideg utcára, a ködös kertbe. A papagáj egész nap a szekrény sarkán gubbasztott, a kutya a karszékben melengette fájós lábát. Odakint mindent beborított a hó.

Karácsony reggelre kisütött a nap. Dodó vidám rikkantással terelte kifelé állatait a kopasz barackfa alá. A madár berzenkedve rendezte tollruháját, a kutya pedig csodálkozva csóválta a fejét, hogy szájából kis leheletfelhők szállnak kifelé. Dodó egy marék havat fogott, meg még egyet, és hópapagájt épített a barackfa alsó ágára. Dodó madár bizalmatlanul nézegette a hideg művet, de a kutya hangos ugatásba kezdett, úgy tetszett neki a hómadár. Dodó piros-tarka szövetdarabba burkolta a szobrot, a csőrét pedig egy fényes kiskanálból formázta meg. Dodó papagáj végül elfogadta madártársának, és a hó-Dodó vállára repült. Sőt, a szemébe nézett, és megütögette a kiskanál-csőrt is: - Szerrvusz, Dodó!

A kutya örömében meghempergett a hóban. Pedig a java még csak most következett, Dodó bohóc a barackfa tövéhez hókutyát épített, de olyan élethűt, hogy az utcai járókelők nevetni kezdtek a kerítésen kívül. A hóuszkár fölegyenesedett, apró mancsait maga előtt tartotta, fekete szemét széndarabokkal rakta ki Dodó, a hóbóbita is pompásan sikerült. Dodó kutya körülugrálta és körülszimatolta, ilyen gyönyörű, hófehér uszkár vajon honnan került ide ilyen hamar.
Délután aztán, amikor már kellőképpen elfáradtak a kerti mulatságtól, meg a decemberi hideg is megcsípte őket, Dodó a szobába vonult népével. A kályhába alaposan bedurrantott, csak úgy bőgtek benne és pattogtak az akáchasábok. A papagáj és a kutya éppen lassú álomba készült szenderedni, amikor odakinn, a kertkapun, apró csengetés hallatszott. Dodó kikukkantott az ablakon. Arabella és Herkules állt a kapuban, sapkába, sálba burkolózva. Dodó kaput nyitott.
– Boldog karácsonyt, Dodó! – kezdte Arabella – Tudod, látni akartuk, hogy mit csinálsz karácsonykor. Hogy ne légy egyedül…
– Nem vagyok én egyedül! – felelte Dodó büszke örömmel. – De hát gyertek be…
– Ezt hoztuk, öregem! – és Herkules egy szép, kerek fazekat nyomott Dodó kezébe, színültig töltve káposztával, meg egy üveg jó vörösbort, hegyaljait. – Meg hogy, ugye, látni akartuk őket is… - tette hozzá zavartan.

Még be se léptek a lakás ajtaján, odabentről vidám csaholás hallatszott, meg fülrepesztő rikkantás: - Szerrvusz, Dodó! – meg fölugrálás zaja a kilincsre, meg szárnyak verdesése. Arabella és Herkules a szobába lépett, Dodó betette mögöttük az ajtót. Dodó kutya a Herkules nyakába ugrott, aztán mégiscsak odatelepedett Dodó bohóc oldalához a karszékbe. Dodó papagáj megcsipdeste Arabella fülét, mint hajdanában annyiszor, de végül is a Dodó bohóc vállán helyezkedett el, és fejét a nyaka közé húzta. Szemével csodálkozva pislogott a világba.

Arabella tányérba szedte a káposztát, Herkules töltött a poharakba. Dodó bohóc pedig elővette a harmonikát, azt a régit, amivel egykor, a kupolában egyensúlyozva ejtette ámulatba a nagyérdemű közönséget. Lassan és óvatosan kezdett hozzá, aztán egyszerre gyönyörűen előgördült a harmonikából a hang, és betöltötte az apró szobát az emberek és állatok körül: - Szunnyadj, kisbaba…

Arabellának a könnyei peregtek, Herkules csak forgatta ujjai között a borospoharat.

Oláh András versei

ami nem te vagy

nyitott szemmel heversz
az álomtalan éjszakában
bosszant a percmutató hetyke kevélysége
megkísérled kijátszani az emlékeket
próbálsz görcsösen másra figyelni
valami semlegesre
panaszod sápadt bőrödre van írva
torkomat harapja átszűrődő mosolyod
szememre kiül a pára s a félelem
– innen már nincs hova továbblépni:
itt már nincsenek lehajtó-sávok
menekülési útvonalak
mint emlékeid perselyében
amikor még figyeltek a hatóságok
(…amikor még figyeltek rád egyáltalán…)
sámándobok szólnak
ütemre rezdülnek a falak
az ágyadhoz rögzített tasakban
az ürülék kondenzcsíkjai
strukturálják át az időt és teret…
Isten tett ma egy utolsó ajánlatot
innentől már minden érthető:
a kikapcsolt monitor
a derékba tört mozdulat
a gyáván billenő ajtókilincs
– és a test ami nem te vagy

a szókölcsönző számvetése

(Szilágyi Domokos születésnapi monológja)

ma éppen harmincnyolc vagyok
a sorstól vajh' még mit kapok
cseber
s veder:

hazányi tortám már halott
a gyertyafaggyú rám fagyott
– vacak
kacat –

keresték bennem Attilát
futottam elárult imák
után
sután

bolyongtam mint Odüsszeusz
ellenőrzött szekus s hekus
– betyár
egy nyár

volt… elavult konvenciók
s részeg íróasztalfiók
sötét-
je még
kijózanít… elárultam
a törvényt és megtanultam
sunyí-
tani

jártam orvosnál eleget
mondott hideget-meleget
felírt
kefírt

kúpot és nyálas étkeket
büntetvén minden vétkemet
– parány
arány –

ettől lágy lett a székletem
s szar a szerelmi életem
no hisz
komisz

szavak jutnak csak eszembe
de bíz' te sem lennél szende
ha rád
arád
hiába hajt és ont tüzet
s küldhet bár a sors új szüzet
balul
alul

maradsz… lásd be: tovább így nem
mehet – legutóbb is Isten
tartott
bakot

s ha egyszer netán elvéti majd
s végleg rosszul fogok talajt
– ítél
ki él:

nem kérdezik hogy ki vagyok
rám sütnek majd egy billogot
– az ám
lazán –

vélem a jó kidobható
terítsen bár be por vagy hó
tolong
a gond
magányra vágyom azt hiszem
aludni csendesen míg ki nem
fakul
a múlt

s nevetnek mind az angyalok:
„amott egy költő andalog
s halált
talál" –

legyen e világ átkozott
tovább itt én már nem fogok
lapí-
tani

mérleghiány

már csak múltunk van
– elfogytál belőlem mint számlatömbből a lap
nekem pedig csupán a zárás
utáni csönd maradt s a mérleghiány…

HÉTKÖZNAP

Áron Attila

Hajnalban az asszony odamegy az ágyához és megrázza a vállát.

– He! –szólítja – Ébredj!

A szeme azonnal felpattan. Az asszony hálóingben van, lábán papucs. Régebben nem várta meg az ágyban, amíg a felesége felöltözik. Most jól esik ez az egy perc. Egyik karját a feje alá teszi és követi a szemével az asszonyt, amint az megmosdik és felöltözik. Aztán felül, elveszi a csizma száráról a kapcát és gondosan a lába köré tekeri. Miután kiszedte a sparheltból a hamut, kimegy az udvarra. Sötét van. A hamut kiönti és felmászik a górába, hogy a kosarat megrakja kukoricacsutkával. Bemegy a házba. A kályha elé térdelve két marékkal tömi a csutkát a tűztérbe. Meggyújtja, leül a sámlira és elővesz egy cigarettát. Mielőtt meggyújtaná, gondosan megsodorgatja.

– Csináltál kávét? – kérdi az asszonyt, aki a konyhában forgolódik a gáz körül.

– Odatettem, mindjárt kész lesz – mondja az asszony. A kannából teletölti a mosófazekat vízzel és a kannát leteszi a kályha elé. A kamrából még egy kannát hoz ki üresen és azt is leteszi a földre a másik mellé.

Az ember nézi, tekintete sokáig az üres kannákon nyugszik.

Az asszony kihozza a kávét és leteszi az asztalra.

– Cukor van benne?

– Nincs. Tegyél – feleli az asszony.

Megfogja a kannákat és kimegy. A kerékpár csomagtartójára fölaggatja a négy hordozókosarat és beleállítja a kannákat. A téren, a kútnál sokan vannak. Néhány magára hagyott kanna is árválkodik a környező fák tövében. Letámasztja a kerékpárt és a kocsmába indul.

– Szépjóreggelt mindenkinek! – köszön belépve.

A kocsmáros hátranyúl a kisüstiért, megtölt egy féldecis poharat és eléje teszi a pultra.

– Egy doboz Kossuthot is adjál – mondja az ember és kiszámolja a markából a pénzt.

Az egyik asztalnál két öregember ül. Nagyon öregek.

– Szervusztok! – köszön oda az ember, amikor elhalad előttük.

A kútnál egy kamaszforma fiú előreengedi és türelmesen megvárja, amíg megtölti a kannákat.

– Hagyjad csak! – szól rá a fiúra, amikor az segíteni akar föltenni a kannákat.

Az asszony már beleöntötte az ételmaradékot a moslékos vödörbe. A mosogatólébe beledobálta a kenyérhajat és azt is a vödörbe borította.

– Meleg a víz? – kérdi az ember, ahogy letette a kannákat.

– Meleg – mondja az asszony.

– A szobaajtóban egy fiatalasszony jelenik meg, karonülő gyermekét leteszi az ember ágyára és maga is mellé telepszik. A lábait maga alá húzza, nagyot ásít.

– Anyu, van kávé?

– Mindjárt lesz - hallatszik a kamrából.

A fiatalasszony rágyújt, az apjára néz.

– Jó reggelt tata! – mondja.

– Szervusz - köszönti az ember. Odamegy a kicsihez, lehajol és megcsókolja. A gyerek ránevet az emberre.

– Nincsen dolgod? – robban rá az asszony az emberre. – Eredj, etesd meg az állatokat!

Az ember feláll. Felönti a moslékot meleg vízzel, megkavarja. Kiviszi a vödröt. A nyárikonyhában ledarál egy kevés tengerit, beleszórja a vödörbe és feltűrve ujján az inget, jól elkeveri a moslékkal. A zsákból két lapát tápot is ad az egészhez, azt is elkeveri. Kimegy, beleönti a moslékot a vályúba és leteszi maga mellé a vödröt. Rátámaszkodik az ól falára és nézi a csámcsogó, röfögő jószágokat. – Na, egyetek! – mondja. Fölveszi a vödröt és bemegy a házba.

A két fiatal férfi álmosan köszön. Az egyik borotválkozik, a másik már a kávéját issza.

– Csókolom Tata! – köszön az ágyról egy hétéves forma kisfiú. Az asszony rákiált:

– Az anyád istenit! Hát teneked mindég föl kell kelni?! Miért nem tudsz az ágyban maradni?

Az ember fölemeli a fiút. Megcsókolja kétoldalról és azt mondja:

– A nyulakat megetesd!

Odatérdel a kályha elé és megrakja szénnel. Fölveszi az üres kannát és kimegy a fáskamrába. Visszatérve megáll a konyha közepén, kicsit föntebb böki fején a simlédéres sapkát és rágyújt.

– Mit állsz mindég az útban !? – förmed rá az asszony, mert látja, hogy a két fiatalember öltözködés közben, oldalazva kerülgeti az urát.

– Jól van, na! – mondja rá.

– Kiengedted a tyúkokat? – kérdi az asszony.

– Szevasztok! – köszön el az egyik férfi a fiatalasszonytól. Lehajol a csecsemőhöz, megcsókolja.

Lassan szürkül odakinn az éjszakai sötétség.

– Na, én megyek! – mondja az ember.

Keresztülmegy a sorompón, aztán megint fölül a kerékpárra. A tsz-iroda épületénél leállítja a kerékpárt a kazánház ajtaja mellé a falhoz. Kinyitja a lakatot és bemegy. Kiszedi a kályhából a hamut és a két nagy kannát kiviszi az udvarra. Ráönti az egészet a nagy salakkupacra és a két kannával visszatér. Felkapcsolja a villanyt a hátsó helyiségben és nekifog a gyújtós aprításának. Előbb vékony szálakat hasogat, aztán nagyobb darabokra is hagy. A két kannát megrakja szénnel és beönti a kályhába. A tetejére rakja a fát és meggyújtja. Megvárja, amíg a vastagabb darabok is lobogni kezdenek. Megnézi a vízhőmérőt a kályhán és rágyújt. Egypár pillanatig áll, szívja a cigarettát.

– Na! Égjél! – mondja kis idő múlva. Megtörli a kezét a nadrágjában és kimegy. Az ajtót csak behajtja maga után.

– Jó reggelt! – köszön egy kormos arcú ember. – Meghoztuk a szenet, János bátyám!

– Fát nem hoztatok? – kérdi.

– Azt nem.

– Az is kell.

– Jól van. Szóljon az elnöknek, majd ő intézkedik.

– Szóltam.

– Akkor a jövő héten biztos hozunk. Addig elég?

– Meglátjuk – mondja.

Kimennek az utcára. A teherautó odabillentette a szenet a ház falához. Az ember szemügyre veszi a kupacot.

– Húsz mázsa – mondja a kormos képű férfi.

– Jól van – mondja az ember.

– Minden jót! - köszön a fiatalember.

– Neked is! – viszonozza az ember.

Mikor az autó eldörög, átballag a kupac túloldalára, körbenézi.

A legtöbben kerékpáron érkeznek, többnyire lányok, asszonyok. Köszönnek. Az ember kihozza a pincéből a lapátot és nekifog a munkának. Jó félórát lapátol monoton rendszerességgel. Aztán megáll, rátámaszkodik a lapátra és hosszan járatja a szemét a szénkupacon. Megköpi a tenyerét és újra munkához lát. Kis idő múlva, abbahagyja ismét. Beleböki a lapátot a kupacba és lemegy a kazánházba. Megnézi a hőmérőt és egy kanna szenet ráönt a tűzre.

A kocsmában leül egy asztalhoz és lassan iszogatja a kisfröcsöt. Nincsenek sokan, többnyire öregek. Az egyik a szomszéd asztaltól feléje fordul.

– Tegnap Lajos Pistának a szecskáló leszakította a fél karját.

– A műhelyben? – kérdi.

– Ott. Javították. Az meg, egyszerre csak elindult magától.

– Meddig?

– A könyökitől lefele. Levágták neki a kórházban.

– Hm – mondja.

A konyhában az asszony frissen sült kolbászt, hurkát, tepertőt tesz az asztalra, meg savanyú uborkát. Nagy szelet kenyeret kanyarít hozzá. Az ember levetkőzik, önt egy kis meleg vizet a lavórba és derékig megmosakszik. Jól szárazra dörzsöli magát és felöltözik. Leteszi a sapkáját az ágyra és leül az asztalhoz. Egy darab kolbászt vesz a kenyérre és a bicskával enni kezd. Mikor befejezte az evést föláll, tölt egy nagy pohár vizet és megissza. Odatérdel a kályha elé és lekotorja a piszkavassal a hamut a parázs alól. Aztán megrakja szénnel. Fölteszi a sapkáját és rágyújt. Kimegy. Felül a kerékpárra és a tsz- irodához hajt. Megnézi a kazán hőmérőjét, aztán kimegy és nekifog ismét a lapátolásnak.

– Megbír vele, Jani bátyám? – kérdezi az elnök, a várakozó kocsihoz sietve.

– Jó napot! - köszön – Menni kell neki.

Még ebéd előtt végez a munkával. Bezárja a kazánházat és hazamegy.

– Eridj, hozz egy kis vizet – fogadja az asszony. Közben megnézhetnéd,

jött-e gáz.

Fölpakolja a kannákat és elindul. A gázosnál várakoznak néhányan.

– Jött – mondja, amikor a konyhában leteszi a kannákat.

– Jól van. Majd délután elmégy akkor. Egyél.

Ebéd után lehúzza a csizmáját és végigdől az ágyon. Hamar elalszik. A szája nyitva van. Néha, ha valami nagyobb zaj támad, horkolni kezd. Egyik karja a feje alatt van, feje oldalra billenve, lábait szélesen elterpeszti. Arcán erős csontjaira ráfeszül szikár bőre.

A kisgyerek felsír. A fiatalasszony kihozza a konyhába.

– Biztosan éhes – mondja az ember.

– Dehogy éhes! Alig egy órája evett. – mondja az anyja.

Fölhúzza a csizmáját, kinéz az ablakon a baromfiudvarra. Délután van, három óra.

– Adj egy kávét! – szól oda az asszonynak.

Megissza a kávét. Föláll, kimegy a konyhába a franciakulcsért. Leszereli a gázpalackot, kiviszi és felkötözi a kerékpárra.

– Anyu – jön be a konyhába – nincsen cigarettám. Adj egy tízest!

Az asszony valamit motyog, elővesszi a pénztárcáját és számolgatni kezdi az aprópénzt.

– Nincsen, csak négy forint – mondja – Nesze, elég az neked!

Az ember elveszi a pénzt és kimegy. A gázos éppen elmenni készült, jókor érkezik. Amikor megemeli a palackot, hogy föltegye a kerékpárra, elveszti az egyensúlyát és csaknem fölborul a palackkal. Mérgesen csettint.

A kocsmában elfogad egy pohár sört.

– Egészségedre neked is! – emeli meg a poharát a postás felé. Megisszák a sört. – Végeztél mára?

– Igen, ha innen hazajutok! – kacsint rá a postás.

– Csak haza ne kelljen vinni – mondja. Elköszön.

Otthon beszereli a palackot és kimegy a moslékos vödörért. Amíg a disznók esznek, kitakarítja az ólat. Megnézi a nyulakat. Aztán a nyárikonyhába megy és hozzáfog a gyaluláshoz. A nagyasztal lapján egy-két deszkát kell kicserélnie. Lassan besötétedik. A kisfiú jön be. Sokat kérdezősködik és adogatja a szerszámot.

– A nyulaknak adtál-e már enni? – kérdi.

– Adtam én! – feleli büszkén a gyerek. – Még ki is pucultam a ketrecet!

– Nagyon jól van – mondja az ember. Érzi, hogy lassan elfárad.

A konyhában nagyon meleg van. A két férfi az asztalnál ül, sakkoznak.

– Jó estét! – köszön az ember.

– Jó estét! – köszönnek azok.

– Bezártad a tyúkokat? – kérdi az asszony.

– Be. – mondja.

Lehúzza a csizmáját, bemegy a szobába. Bekapcsolja a televíziót, visszamegy a konyhába és lefekszik az ágyra. A konyhából a gyerekek hangja hallatszik. Az asszony perel velük, valamikor pedig az egyik fiatal férfi szól rájuk. Lassan elszunyókál. Nagy ricsajra ébred. A két gyerek veszekszik, a fiatalasszony pedig az anyjával vitatkozik. Az ember fölkel, egy darabig a sakktáblára mered. Aztán rákiált az asszonyokra:

– Elég legyen már, na!

Az asszonyok elhallgatnak, a kislány tovább sír.

– Elhallgatsz te is! – kiált rá a gyerekre. Aztán lágyabb hangon odahívja –Na, gyere ide.

Ölébe veszi a gyereket és játszani kezd vele.

Vacsora után, amikor feláll az asztaltól, egy pillanatra megszédül. Visszahuppan a székre, az asszony rásandít.

– Jóska! – szól a gyereknek – Eridj, ereszd el a kutyát! – mondja és végigdől az ágyon. Kiveszi a bekecsét a feje alól és magára teríti. Oldalt fordul, így a nyitott szobaajtón keresztül látja a tévé képernyőjét.

Éjszaka többször is fölsír a gyerek. Az anyja nem tudja elcsitítani. Az asszony fölkel, átmegy a másik szobába elveszi az anyja mellől a gyereket és kiviszi. Maga mellé veszi az ágyba, csöndesen dúdol neki. A gyerek elhallgat, elalszik.

Reggel az asszony kimegy a konyhába és meggyújtja a villanyt.

– He! – mondja, meglökve egy kicsit az ura vállát – Ébredj!

Bemegy a kamrába, odakészíti a kávét.

– Kelj már fel! – szól rá az emberre, amikor visszajön. Ránéz. Elejti a cukros dobozt és az ágyhoz szalad.

Az ember fekszik hanyatt az ágyon, a szája nyitva, ahogy szokott, de a levegő nem jár ki-be rajta, mint máskor, annyi reggelen, amikor aludni látta.

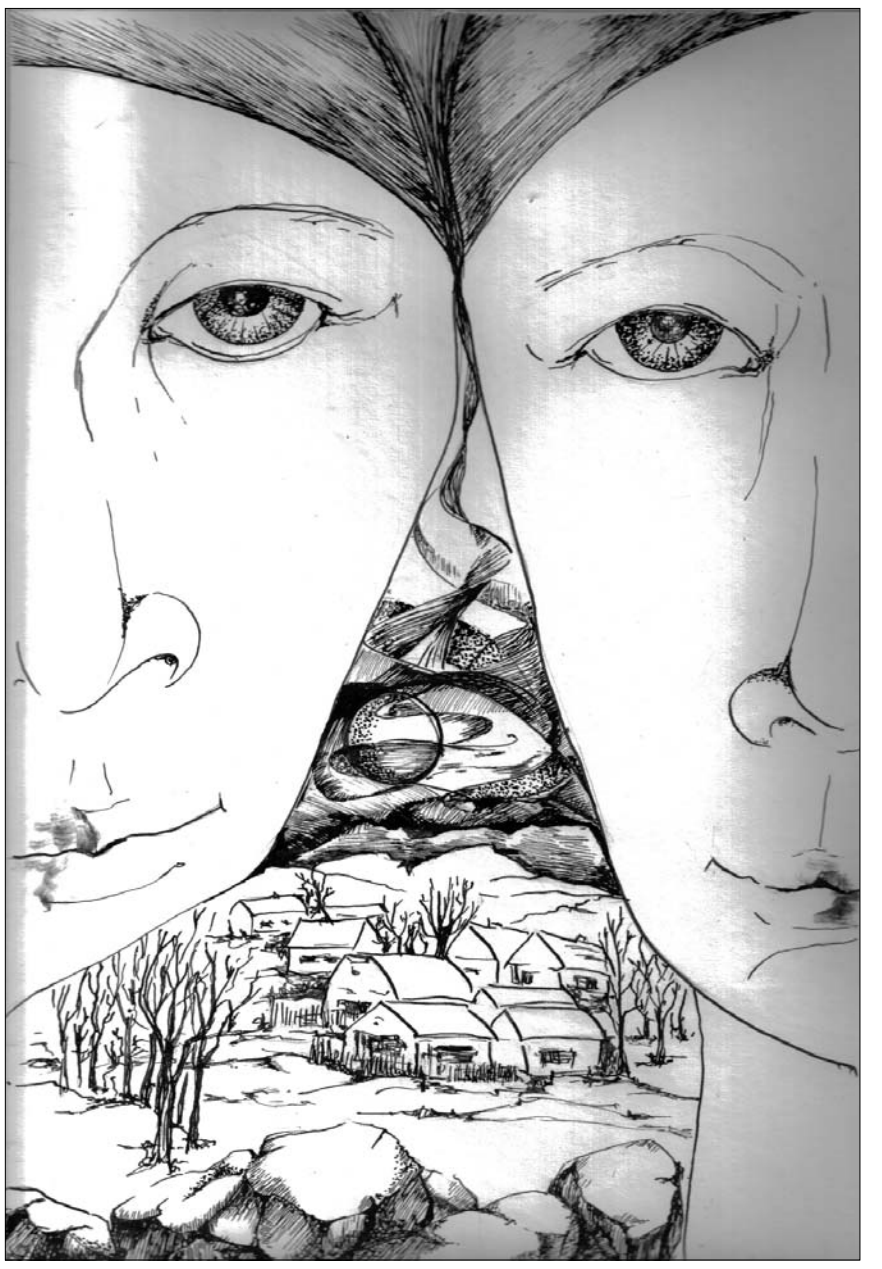

MERJ ÉLNI

Győri Andor

– Te következel – szólt a testesebb, és hátradőlt a székben.
Csöndben ültek már néhány perce, mindegyikük előtt egy pohár vörösbor. Jól ismerték egymást, pedig talán ötven év is eltelt, mióta utoljára találkoztak. Máskor kevés szó is elég volt közöttük, de most meséltek.
– Megpróbálom – mondta a másik elgondolkodva –, bár kissé megkésett ez a történet, és ezért a mai ember számára talán kevésbé hihető is. Ahol ez játszódik, ott egészen más volt az élet nem is túl hosszú idővel ezelőtt, a hetvenes évek közepén. Egyáltalán, volt a mi fogalmainknak valamennyire megfelelő élet. Az embereknek szokásaik, hagyományaik voltak, és messzemenően alkalmazkodtak az éghajlati, gazdasági és politikai körülményekhez. Egyszerűen éltek, és alapból jóindulatúak voltak. Bár nem szerették, sohasem bántották a más vallásúakat. Most talán még az emberek is mások, bár azért remélem, hogy nem, csak a kialakult kilátástalan helyzet miatt másképp viselkednek.

Az európai ember számára az a világ mindig érdekes, izgalmas, és bár idegen, nem taszító volt. Most talán azt mondanánk erre, hogy „élhető", bármit jelentsen is ez. Tartósan ott élni azért kétségtelenül fárasztó volt, ugyanakkor bizonyos helyzetekben „fehér embernek" érezhetted magad. A jókötésű, fehér egyenruhás rendőr például durván kiabált az egyszerű helyiekkel – éppen csak meg nem pofozta őket –, ha nem a kijelölt gyalogátkelőnél mentek át a mindig forgalmas főúton, ugyanakkor hasonló helyzetben széles mosollyal segítette át az európaiakat egy „Good morning, Sir" kíséretében.
– Kezdj bele, kíváncsivá tettél – szólt újra a testesebb, és ivott egy kortyot.

Kora február végi hajnal volt, még teljesen sötét. A fiú kilépett a Hotel Guilgamesh harmadik emeleti szobájából, és beszállt a liftbe. A földszintre érve azonban nem nyílt az ajtó, valami eltorlaszolta kívülről. Visszament hát az első emeletre, és onnan a lépcsőn ballagott le óvatosan. Csendes és sötét volt a szálloda, hiszen alig múlt négy. Előző este megbeszélte a portással, hogy reggel korán fog indulni, így azt gondolta, minden rendben lesz.

Az előtérbe érve szokatlan látvány fogadta: emberek feküdtek a kövön teljes összevisszaságban, és aludtak mélyen. Minden talpalatnyi helyet elfoglaltak, nem csoda, hogy nem nyílt a liftajtó. A fogadópult mögül nagyon halvány lámpa fénye szűrődött ki, a portás is aludt egy kopott karosszékben. A bejárati ajtó zárjában kulcs, az ajtót még vastag lánc is biztosította. A fiú mozdulatlanná dermedt: fogalma sem volt arról, hogy a napközben rendes szállodaként üzemelő épület éjszakára átalakul menedékhelylyé. Mihez kezdjen most, hogyan vergődjön át az alvó embereken? Egy pillanatra az is megfordult a fejében, hogy mégsem indul útnak. De hát megígérte a feleségének, és az már csak nem lehet mentség, hogy nem merte felébreszteni a szálloda előterében a földön fekvő hajléktalanokat. Ilyen apróság miatt nem adhatja fel, bármennyire is kellemetlen helyzetben érezte magát.

A Hotel Guilgamesh Bagdad egyetlen keresztény szállodája volt. A személyzet minden tagja keresztény volt, a portást Elias-nak hívták. Csak a rendszer beépített embere, a nagy darab Juszuf volt mohamedán. A hosszabb kiküldetés keretében a városban dolgozó magyarok rendszerint itt szálltak meg. Nem volt messze a központtól, és az ellátás is elfogadható volt. Ahogy kereste a fiú a lépéseket a kijárat felé a félhomályban, néhány test megmozdult; volt, aki felnézett, és arrébb húzódott. A fiú átnyúlt a pulton, gyengéden megrázta Elias karját.
– Rendben, Uram, nyitom – szólt az álmosan, és nem sokat teketóriázva, határozottan ment az emberek között az ajtóhoz.
– Köszönöm, bocsánat a zavarásért – mondta a fiú bizonytalanul.
– Jó utat, Uram – válaszolt a portás, és bezárta mögötte az ajtót.
Hűvös volt a hajnal, de nem annyira, mint várta. Az esők már elmúltak, és a március eleji hideg északi szelek még nem értek oda. Ezek a szelek tavasszal a hegyekből száraz, hideg levegőt hoznak, ami nemcsak az európai ember számára okoz kellemetlen hőérzetet. Az arabok is alkalmi petróleumos fűtőkészülékekkel próbálják meg áthidalni ezt az egyhetes, tíznapos időszakot. Kandallót imitáló elektromos fűtés csak a gazdagok házában van.

Bőrdzsekijét összegombolva sietett a fiú a sötét utcákon a buszállomás felé. Tudta, hogy ki kell lépnie, mert 5-6 kilométeres út állt előtte. Ráadásul időben oda kell érni, mert másképp nem fér fel a Hillába tartó buszra. Erre többször is felhívta a figyelmét az a fiatal nő, akinél előző nap a közlekedési vállalat irodájában a Babilonba jutás lehetőségeiről érdeklődött. Az ókori Babilon romjai tizenhét kilométerre északra esnek Hillától, amely a hetvenes években Irak egyik regionális pénzügyi és ipari központja volt. Bagdadból reggelenként háromnegyed hat és hat között indult busz a 110 kilométerre déli irányban fekvő Hillába, vitte munkába az ott dolgozókat, és délután a szokásos munkaidő után ment vissza. Útközben elhaladt ugyan a Babilonba vezető leágazás mellett, de ott nem állt meg.

Az előző napi tájékozódás egyébként majdnem kalandos véget ért. A fiatal és csinos, kék formaruhás nő tört angolsággal elmagyarázta a fiúnak az úttal kapcsolatos tudnivalókat, majd megpróbálta leírni a buszmegálló pontos helyét. Ez azonban elég nehezen ment, mert nem voltak jól azonosítható pontok a téren, és hát nem is mindig értették egymás beszédét. Néhány perc után a nő mosolyogva szólt, hogy kikíséri a fiút, és megmutatja a helyet, ahol másnap fel kell szállnia. Beszélgetve mentek a buszállomás kocsiállásai között. A délutáni napsütésben sokan lebzseltek a téren, arab szokás szerint csupa fiatal férfiak. Sokan a megállók melletti korlátokon ültek, mások kis csoportokba verődtek. Az addig élénk beszélgetés azonnal abbamaradt, amikor az európai fiú megjelent a jól öltözött arab lánnyal. Minden szem rájuk szegeződött. A fiú azonnal észrevette, hogy feltűnést okoztak, de nem törődött az ellenséges pillantásokkal. Amikor odaértek a semmivel sem jelölt megállóhelyhez, a lány elköszönt, és még egyszer elmondta, hogy fontos a korai érkezés. A fiú ekkor egy természetes mozdulattal kezet nyújtott a lánynak, aki egy kis hezitálás után azt bizonytalanul elfogadta. Azonnal tudta, még mielőtt a felhördülést meghallotta, hogy ezt nem kellett volna. A lány sietve megindult az iroda épülete felé, ő pedig a nyílt térről igyekezett mielőbb a házak közé, valamilyen biztos helyre jutni. Hat hete volt már Bagdadban, és összes szabad idejét igyekezett arra használni, hogy minél jobban megismerje a várost, ez a rész azonban még idegen volt számára. Annyit tudott csupán, hogy valahol az Iraqi Museum közelében kell lennie. Először mégis arra gondolt, hogy megpróbálja elérni a bazárt, ahol elvegyülhet a tömegben. Ahhoz azonban át kellett volna jutni valamelyik hídon, hogy a Tigris túlpartjára jusson. Aztán rájött, hogy a bazár végképp nem az ő területe. Ott lépten-nyomon megállítják az embert, hogy rátukmáljanak valamit. Az európaiak egyedül általában be sem mertek menni oda. Őt ugyan néhányszor bevitte már a kíváncsiság, de nem ismerte volna ki magát a szűk sikátorok között. Mégis keletnek, a folyó felé igyekezett, mert az volt az egyetlen támpont a közelben, amit ismert. Közeledett egy csaknem sugárút szélességű utca felé, amelynek túloldalán a távolban feltűnt az angol nagykövetség épülete. Tudta, hogy ez a Tigris jobb partján áll. Az utcát elérve jobbra fordult, és úgy kétszáz méter után meglátta az Iraqi Museum zöld útbaigazító tábláját. Megpróbált feltűnés nélkül gyorsítani, ezért nem szaporábban lépkedett, hanem nyújtotta a lépéseket, amennyire csak bírta. Hátranézni nem mert, de biztosra vette, hogy követik. A táblánál ismét jobbra fordult, és megkönnyebbülve látta egy oszlopon a kétnyelvű utcatáblát, rajta angolul: Museum Street. Hatszáz méterre lehetett a múzeum masszív kőépületétől. Itt már nem törődött azzal, hogyan siet, az utat szinte futva tette meg. Gondolkodás nélkül bement és belépőjegyet váltott. Elhatározta, hogy záróráig bent marad. Ismerte már a múzeumot; majdnem egy teljes napot töltött ott két héttel korábban, annyira lenyűgözték az ókori Mezopotámia sumér, akkád, babiloni és asszír emlékei.

Kihaltak voltak az utcák azon a korai reggelen. Voltak részek, ahol egyáltalán nem volt utcai világítás, máshol 100-200 méterenként akadt egy halvány lámpa. A Jumhuria híd felé igyekezett, amely még nem látszott, mert teljes sötétségbe borult, de a levegőben már átható mocsárszag terjengett. Itt több száz méter széles a Tigris ártere, és ez a téli időszakban nehezen járható mocsárrá válik. Jól ismerte ezt az árteret, az Abu Nuvas sétányon sok szabad délutánját töltötte el. Teljesen hasznosítatlan terület, a patkányokon kívül csak vadkutya falkák lakják. Az állatok éjszaka a városban kóborolva keresnek táplálékot. A fiú meregette a szemeit, hogy időben észrevegye őket és kitérhessen előlük, és igyekezett hangtalanul lépkedni. Tudta, hogy nem kezdhet el futni, ha összetalálkozik velük, inkább nagy hanggal távolodnia kell, mégis nagyon félt, amíg a hídra nem ért. A másik oldalon már sokkal nagyobb biztonságban érezte magát, ott minisztériumok, követségek, kórházak voltak.

A téren már jó sokan várakoztak a buszra; a fiú nem kis meglepetésére nem csődület, hanem rendezett sor formájában.
– Salame Alejkum – köszönt halkan, amikor odaért, majd a közelben állókat kérdezte – Hilla?
– Hilla, Hilla – jött a válasz.
Jó negyedórát álltak még; az arabok álmosan beszélgettek, vagy hallgattak, és újabb utasok jöttek, amíg beállt a busz. Kezében az előkészített pénzt szorongatva ő is fellépett a buszra, amikor sorra került. Nem tudott mást mondani a sofőrnek, mint „Hilla", az pedig nem ellenségesen, inkább magyarázóan mondott neki valamit, amire a fiú ismét csak Hillával tudott válaszolni. Végül beletörődött a sofőr, neki is adott egy kis blokkot, rajta egy kétjegyű számmal, és a számra mutatva próbálta megértetni a fiúval, hogy az a helye. Tétován elindult a busz belseje felé, keresett valamilyen számozást az üléseken, de nem talált ilyet. Végül odalépett hozzá egy jól öltözött, öltönyös, vele körülbelül egykorú fiatalember, rámutatott az egyik ablak melletti ülésre, angolul mondta, hogy oda üljön le, majd maga is leült mellé. Ahogy azonban az utolsók is felszálltak, parázs vita támadt. Szemlátomást nem jutott mindenkinek hely. A sofőr széttárt karral mutatta, hogy nincs több, de ezzel persze nem oldódott meg semmi, és néhány utas élénken gesztikulálva bizonygatta, hogy kell még helynek lenni. Egyre többen tekingettek a fiú felé, mint a probléma okozójára. Világos volt, hogy jelenlétével megzavart egy nagyon egyszerű emberek között régóta kialakult rendet. Ekkor az öltönyös fiatalember felállt, előre ment, és halkan, de határozottan ő is bekapcsolódott a vitába; magyarázott valamit, és igyekezett belátásra bírni a reklamálókat. A fiú nem tudta követni az eseményeket, csak ült szótlanul a helyén. Nem tudott másra gondolni, mint hogy mi a fenének kell neki most itt lenni. Egy idő után valahogy mégis csillapodott a vita; talán annak is szorítottak helyet, akinek nem jutott, és társa visszaült mellé.
– Nincsen probléma – szólt barátságosan – ilyenkor mindig ugyanazok utaznak Hillába.
– Köszönöm – mondta a fiú.
A sofőr kikiáltott valamit az ajtón, erre 8-10 koldusforma ember szállt fel kis batyukkal fizetés nélkül, és csöndben lekuporodtak a széksorok között a padlóra. Végre elindultak. Megkerülték a vasúti pályaudvar épületegyüttesét, elhaladtak a bagdadi nemzetközi vásár területe mellett, és ráfordultak az észak-dél irányú négysávos országútra, amely Hillán keresztül egészen a Perzsa (vagy ők hívják, Arab) öbölig, Basrah városáig vezetett. Az emberek elcsendesedtek, a legtöbben elaludtak, a fiú pedig a gondolataiba mélyedt. Megpróbálta helyükre tenni az utóbbi órák, napok, hetek történéseit.

Huszonkilenc éves volt, nem egész öt hónapja házas, és felesége már terhes az első gyermekükkel. A gépgyárban, ahol fiatal mérnökként dolgozott, nem nagyon kötötte le a munka. Minden feladatot ugyan igyekezett jól elvégezni, de ezt sokkal inkább kötelességtudatból, mint érdeklődésből tette. Nem volt könnyen változtató típus, így nem keresett más, nagyobb kihívást jelentő munkahelyet, inkább a nagyvállalaton belül próbált érdekesebb, változatosabb munkát találni. Ehhez azonban, mint akkoriban annyi mindenhez, kapcsolatok kellettek volna, amikkel ő nem rendelkezett, és amelyek építése nagyon nehezére is esett.

Egy decemberi délelőttön behívatta a főnöke, és némi bizonytalansággal a hangjában a következőket mondta:
– Nem kell megijedni, egy kissé szokatlan ajánlatom, vagy inkább kérésem van magához. Tudom, hogy nemrégen vizsgázott angolból. Adódott most egy lehetőség, amellyel továbbképezheti magát, és fejlesztheti a nyelvtudását. Irakban kellene tolmácsolni műszaki-katonai területen néhány hónapig. Beszéljék meg az asszonnyal, nekem két nap múlva kell a válasz. Hozzá kell tennem, hogy a vállalat számára fontos lenne, hogy ebben a témában saját szakemberrel biztosítsa a kiképzéshez szükséges tolmácsolást.

Különböző gondolatok kavarogtak a fiú fejében mellette és ellene, de a döntésre kapott nagyon rövid idő miatt inkább afelé hajlott, hogy nem tudja elvállalni a feladatot. Egyébként is azzal számolt, hogy felesége teljesen érthető módon hallani sem akar majd ilyen küldetésről. Mégis azzal ment haza, hogy nem mindennapi ajánlatot kapott a munkahelyén. Ekkor azonban meglepetés érte: kis gondolkodás után felesége támogatta az ötletet, sőt biztatta is a fiút:
- Merni kell élni. Edzett vagy és erős, miért ne tudnád megcsinálni. Ott is élnek emberek. A szüleim itthon segítenek nekem, és éppen hazajössz, mire megszületik a gyerekünk.

Így hát nekiláttak a készülődésnek. Kevés volt az idő, és sok a tennivaló az indulásig. Az útlevél intézése, orvosi vizsgálat, oltások, szakmai anyagok beszerzése feladatokkal zsúfolt, de átlátható időszakot jelentett. A fiú szótárakkal látta el magát, felesége meg a „mesés" Bagdadról és általában Irakról gyűjtött be könyveket. A két jól megrakott bőröndben szótárak mellett ruha, konzervek és egy üveg pálinka volt. Tudta, hogy ott mindenről magának kell majd gondoskodnia, ezért az első hetekben, amíg eligazodik, némi biztonságot jelent neki a hazai. Amikor azonban magára a kiküldetésre gondolt, úgy érezte, mintha egy szélesre tárt kapuban állna, de mégsem látja, mi van mögötte. Kelet világát – már amennyit tudott róla –, érdekesnek, de idegennek érezte, angol nyelvű beszédgyakorlata nem volt, a hadsereg, haditechnika pedig egyáltalán nem vonzotta. Volt viszont útravalója, a felesége szava: *merj élni*. Valószínűleg csak a fiú volt igazán

tudatában annak, mennyi bátorítást és ösztönzést, sőt egy fajta kötelezettséget is adhat e két szó. Magának is nehezen vallotta be, hogy kissé gyávának tartja magát, mert egy ismeretlen, új dolog előtt képzeletében erősebben jelennek meg a várható veszélyek, kockázatok, mint a lehetőségek. Így a megismerés és felfedezés vágyát könnyen elnyomja az óvatosság és bizonytalanság. Aztán persze olvasott ő más véleményeket is a félelemről és bátorságról. Ezek szerint a félelem egy természetes emberi és állati védekezésforma, és aki azt legyőzve és félve bár, de mégis belevág valamibe, az már tulajdonképpen inkább bátorság, mint gyávaság. Valójában azonban nem merte *nem* elvállalni az utat.

Amikor Babilon felé tartott, hat hete volt már Irakban, és ezalatt sok különös dolgot látott, tapasztalt: felzaklatta a hotel bejárata előtt reggelenként felsorakozó cipőpucoló gyerekek látványa, és több, mint egy hétig nem tudta rávenni magát, hogy engedje a cipőjét kipucolni és ezzel mintegy megalázni őket; látott kutyapórázon vezetett, négykézláb közlekedő nyomorék kisgyereket; látott több hétig az útszélen hagyott elhullott és már felpuffadt szamártetemet; elámult a katonai dzsip műszaki állapotán, amellyel naponta munkába vitték, és amelynek kézifék karja egy madzagon a műszerfalról lógott le, a lábféket négyszer-ötször gyorsan minden alkalommal pumpálni kellett, mire végre fogott, index egyáltalán nem volt a járművön, a kezét dugta ki a sofőr, ha kanyarodott, a kürt pedig úgy működött, hogy a kiskatona előrenyúlt a kormány küllői között a műszerfalhoz, és ott két drótot egymáshoz érintett – ezt szinte percenként meg kellett tennie, hiszen ott mindenki mindig dudált. Istenkísértésnek tűnt a fiúnak ilyen járművel közlekedni a kaotikus bagdadi forgalomban, amelybe még a legforgalmasabb utakon is éppúgy beletartozott a szamárkordé, mint a motorkerékpár vagy az ütött-kopott teherautó. Látott nagyon egyszerű, szinte az út porában élő és mégis mosolygó, jóindulatú embereket. Tudta, hogy ezek az egyszerű emberek, ha lusták is, és nem mondanak mindig igazat, tiszta szívűek, vendégszeretők és önzetlenek. Jó érzés volt figyelni őket, olyan természetesség áradt belőlük. Vonzódást ugyan kifejezetten nem érzett irántuk, az ott dolgozó magyarokban nap mint nap tetten érhető lenézés, már-már megvetés azonban teljesen hiányzott belőle.

Mindezek az ottani életről, emberekről szerzett benyomásai eddig egy külső szemlélő tapasztalatai voltak, úton Babilon felé viszont úgy érezte, hogy bekerült egy áramlatba, ahonnan visszafordulni nem lehet, hanem a körülményeknek messzemenően kiszolgáltatva végig kell csinálnia. Megint eszébe jutott az elutazás előtti beszélgetés a feleségével, amikor az asszony kissé jópofásan, kissé mórikálva, és anélkül, hogy a helyi viszonyokról a legkevesebb fogalma lenne, a lelkére kötötte:
– Aztán haza ne gyere nekem anélkül, hogy Babilonban jártál volna!
Persze, hogy megígérte a fiú, bár már akkor sejtette, hogy az nem lesz egyszerű dolog. Amikor aztán a kint dolgozó magyarokból próbált útitársat verbuválni, mindenki elhatárolódott, sőt volt aki egyenesen őrültségnek tartotta. Egy a kirendeltség által szervezett buszos kirándulás lett volna szerintük az egyetlen biztonságos megoldás. Próbált őszintén válaszolni magának, hogy az adott szó nélkül is nekivágott volna-e, de nem tudott; talán igen, de valószínűbb, hogy megmagyarázta volna magának, hogy miért nem lehet. Most viszont fent ült már a buszon, és minden felszerelése a fényképezőgép, egy szendvics és egy zsebkés volt.

Félúton járhattak, amikor a mellette ülő ébredezni kezdett. Kis visszafogott nyújtózkodás után barátságosan a fiú felé fordulva kérdezte, hogy honnan való. A fiú elmondta, amit feladatáról elmondhatott, társáról pedig megtudta, hogy Hillában dolgozik, és Irak egyik meghatározó bankjának, a Rafidain Banknak az alkalmazottja. Öltönye, egész megjelenése jelképe volt a szűk hivatalnoki réteghez való tartozásnak. Meglepte a fiút, amilyen őszinte büszkeséggel, mély önérzettel említette munkahelye nevét. Európában ilyet soha nem tapasztalt. Döcögősen ment a beszélgetés, részben talán mert eleve más kultúrákhoz tartoztak, részben mert a fiúnak nem volt idegenekkel való társalgásban tapasztalata. Amikor elmondta, hogy a babiloni romokat megy megnézni, meglepetés és csodálkozás ült az arab arcára.
– Hamarosan elmegyünk az út mellett, ami Babilonba vezet, majd megmutatom – szólt egészen fellelkesülve.
– Jó lesz, köszönöm. – válaszolta a fiú – Nem lehet ott leszállni?
– Az sajnos nem megy; ott nincs megálló, és az autóúton nem szabad megállni a busznak.
– Hogyan jutok majd Hillából Babilonba? Van buszjárat?
– Ezt nem tudom, de tartok tőle, hogy taxival kell menni. Én mindenképpen azt javasolnám. Taxit a hillai buszpályaudvar közelében lehet találni. Majd elkísérem oda.
– Ha lehet, akkor inkább busszal mennék – mondta a fiú kis tétovázás után.
– Igen, értem. Megkérdezem önnek, ha Hillába érünk.
A fiú elgondolkodott: azzal nem számolt, hogy a csaknem húsz kilométert taxival kell kétszer megtennie. Volt ugyan valamennyi pénze, és talán elég is lenne az oda-vissza taxiútra meg a buszra Bagdadig, de akkor már nem maradt volna a napi kiadásokra. Sajátos módon történt az ellátmány kifizetése a külkereskedelmi vállalat kirendeltségén. Hetenként kaptak ugyan egy kevés pénzt, de az csak töredéke volt annak, amennyi járt volna. Abból éppen csak a legszükségesebbeket tudták fedezni. A fiú jól beosztotta a bőröndnyi hazait, így ennivalóra keveset kellett költenie, mégis alig maradt valami tartaléka.

Pár perc múlva az arab előrement a sofőrhöz, és halkan beszélgetni kezdett vele. Az olyan hevesen ingatta a fejét, hogy a fiú számára nem volt kérdéses a válasz.
– Azt mondja, biztos benne, hogy nem megy busz Babilonba, de azért megkérdezem a pályaudvaron is. Hallott, vagy olvasott Babilon történetéről?
A fiú elmondta, hogy csak az iskolában tanult és az utazás előtt olvasott Babilonról. Számára ezért ez hihetetlenül nagy lehetőség, hogy a több ezer éves kultúrák nyomait megnézze. Európában erre – még ha lennének is ilyen emlékek –, nem lenne módja. Elmesélte, hogy Bagdadban és környékén szinte az összes jelentősebb történelmi helyet bejárta, volt már Ctesiphonban, a szasszanida birodalom egykori fővárosában, és megcsodálta a még ma is álló hatalmas kőívet; Samarrában, Bagdadtól 130 kilométerre északra felment a híres csavart toronyra és volt az aranymecsetben is; egy szerencsés véletlen pedig eljuttatta a Bagdad melletti sztyeppén álló több mint négyezer éves Aqar Quf zigguráthoz. Útitársa érdeklődéssel és elismeréssel hallgatta a beszámolót. Szerinte ők nem is ismerik e helyek nagy részét, mert természetesnek veszik, hogy ilyen emlékekkel vannak körülvéve, bárhova is mennek nemcsak az ókori Mezopotámia, hanem egész Irak területén.

Ezután Magyarország és Irak népességéről, iparáról, éghajlatáról beszélgettek. Kiderült, hogy csaknem azonos lélekszám mellett Irak területe majdnem ötször nagyobb, mint Magyarország, és Budapesthez hasonlóan Bagdad szintén kétmilliós város. A fiú a magyar történelemből csak a honfoglalásról beszélt és a velünk feltételezett rokonságban élő népeket említette. A politikát mindkétten gondosan kerülték, de a gazdaságot érintő kérdések is mintha tabu témák lettek volna. A családjáról sem szólt egyikük sem; barátságos, de távolságtartó, sőt meglehetősen feszélyezett idegenekként ültek egymás mellett.

A busz nyolc óra után néhány perccel ért Hillába. Végighaladt a gyéren lakott északi városrészen, és beállt a pályaudvarra. A padlón ülők nehézkesen föltápászkodtak, és zsákjukat magukhoz szorítva megindultak az ajtó felé. Amikor a sofőrhöz értek, jobb kezüket a mellükhöz tették, és meghajoltak. A fiú szomszédja is felállt kezében kis fekete aktatáskájával:
– Jöjjön, megkérdezzük a buszt!
Sokan voltak a megállóban, de az arab gyakorlottan tört utat magának a tömegben, a fiú alig tudta követni. Itt csupán egy kis forgalmi iroda volt, benne kopott egyenruhás alkalmazott. Amikor megértette, hogy miről van szó, ő is hevesen ingatni kezdte a fejét. Ennek ellenére még sokáig vitatkoztak. Ezt ismerte már a fiú: többször is tapasztalta, hogy a rövid kérdés, rövid válasz ismeretlen az araboknál. A forgalmista a *ciara* szót emlegette, amiről tudta a fiú, hogy autót jelent. Végül barátja is feladta, és szólt neki, hogy a taxisokhoz mennek. Ott állt ugyan két kocsi, de a fiú számára semmi nem jelezte, hogy taxik lennének. Az arab behajolt az egyik kocsi ablakán, és beszélgetni kezdett a sofőrrel, majd kis idő után átment a másikhoz. A fiúra mutatva magyarázott valamit nagyon komolyan, és látszott, hogy a sofőr érti, mit kell tennie. Pár percig egyezkedtek, azután a bankos fiú elővette a pénztárcáját, fizetett, és a fiúhoz fordult.
– Ne fizessen neki, minden ki van fizetve. El fogja vinni a babiloni történelmi hely bejáratáig. Nagyon fontos, hogy ne fizessen neki.
– Nagyon köszönöm a segítségét, menynyit fizetek?
– Semmit, ön a vendégem.
– Ezt nem lehet, ezt ki kell fizetnem – szólt a fiú őszinte megdöbbenéssel, pedig olvasott már az araboknál szokásos gesztusról, amely szerint az éttermekben általában az fizette a vele együtt ebédelők ételét és italát, aki először ült le ahhoz az asztalhoz. Az is igaz, hogy azok a könyvek a húszas-harmincas évek iraki embereiről szóltak.
– Nem, nem, szó sem lehet róla – így a másik, majd ugyanazzal az önérzettel, amit már a bemutatkozásnál is megcsodált a fiú, a mellére bökve nyomatékkal mondta – Rafidain Bank.
Szinte barátokként, de a fiú részéről furcsa érzésekkel fogtak kezet.

A sofőr mosolyogva fordult felé, amikor beült az autóba.
– Babilon, Sir.
– Babilon – felelte a fiú, és elindultak.
Mintegy húsz percet mentek ugyanazon az úton visszafelé, amelyen a busz jött Bagdadból, mielőtt bekanyarodtak egy semmivel sem jelzett bekötőútra. Alig tettek meg másfél kilométert, amikor a fiúnak a lélegzete is elakadt a meglepetéstől: egy facsoport mögül előbukkant az Istár kapu 14 méter magas lazúrkővel borított masszív tömbje. Ezt képen látta már, de úgy tudta, hogy a kapu Berlinben, a Pergamon múzeumban van. Az autó a kapu melletti bejárathoz kanyarodott.
– Babilon, Sir – mondta ismét a sofőr a bejárat melletti BABYLON táblára mutatva, és mosolyogva kezet nyújtott.
– Sukram – köszönte meg a fiú, és kiszállt az autóból.
Hallotta, hogy a kocsi megfordul, és elhajt, ő pedig csak állt az ibolyakék építmény előtt, és csodálta a váltakozó sorokban egymást követő oroszlánokat, sárkányokat és bikákat. Jóval később tudta meg, hogy ez csak pontos másolat, az eredeti tényleg Berlinben van. Német régészek tárták fel Babilont a huszadik század első évtizedeiben; ami mozdítható volt, azt, vagy annak nagy részét elvitték, és az anyagot felhasználva építették fel az Istár kaput és környékét Berlinben az 1930-as években.

A bejárat nyitva volt, de egy lélek sem volt a környéken. A fiú jegyet váltott, és egy ókori domborművekkel borított folyosón keresztül kijutott a híres romokhoz. Érzések tömkelege kavargott benne a látványtól. Ott állt a maga idejében legnagyobbnak tartott város romjai felett, melyekről első pillantásra nem tudott várost elképzelni. Három-négy méter mélyről álltak ki a falak maradékai, amerre a szem ellátott az Eufrátesz partján. Közöttük a legrégebbiek több, mint négyezer évesek voltak. A belépéskor kapott szűkszavú katalógus alapján megpróbált képet alkotni magának az egykori város szerkezetéről, és a falak között folyt életről. Milyen küzdelmeik lehettek a mindennapjaikban a természettel, betegségekkel, ellenségeikkel, uralkodóikkal, de akár egymással is; hogyan dolgoztak, alkalmazkodtak, szerettek vagy szenvedtek? Mire találtak megoldást, és mit kellett az isteneik akaratának betudniuk? Volt már ármány, irigység, rosszindulat, de jóság és önzetlenség is? Bölcsek voltak az uralkodóik, vagy csak önzők és könyörtelenek?

Elindult a romok között. Ő volt az egyetlen látogató; szerencsésnek érezte magát, hogy már nyitva volt a park. Messze néhány embert látott dolgozni arab köntösben. Lassan képes volt azonosítani egyes városrészeket, és megállapította, hogy az egykori Déli palotánál lépett be a romvárosba. Ment tovább észak felé, és hamarosan egy lépcsőhöz ért, amely egy körülbelül négy méter mélyen futó folyosóhoz vezetett. A folyosó egyik fala épségben maradt, vagy helyreállították, azon ugyanúgy sorakoztak felváltva az oroszlánok, sárkányok és bikák, mint az Istár kapun, és ugyanúgy a birodalom erejét és az isteneik iránti tiszteletet voltak hivatottak kifejezni. Ez volt a Felvonulási út, amely eredetileg 20-24 méter széles lehetett, és a különleges állatalakokkal díszített falak között vezetett az Istár kaputól dél felé több, mint két kilométer hosszan, egészen az Eufráteszen átívelő hídig. Az állatok itt is dombormű formájában emelkedtek ki a falból, de itt nem lazúrkőből, hanem sárga kerámiatéglákból álltak. Felment a folyosó túloldalán a jelenlegi talajszintre, és ott állt az ókori ünnepségek eredeti színhelyének terrakotta tégláin. Az ásatások során talált téglák jelentős része Babilonban maradt, ezeket aztán a mai talajszinten az egykori út teljes szélességében lefektették. Közöttük soknak a felületén még láthatók az eredeti bélyegek. Ismertető füzetéből megtudta, hogy az Istár kaput Nabukodonozor építtette az időszámítás előtti VI. században az azonos nevű babiloni istennő tiszteletére. Teteje és ajtajai cédrusból voltak.

Tovább ment, hogy megkeresse Szemirámisz függőkertjét, amely annak idején a világ hét csodája közé tartozott. A Déli palota környékén, a Felvonulási út

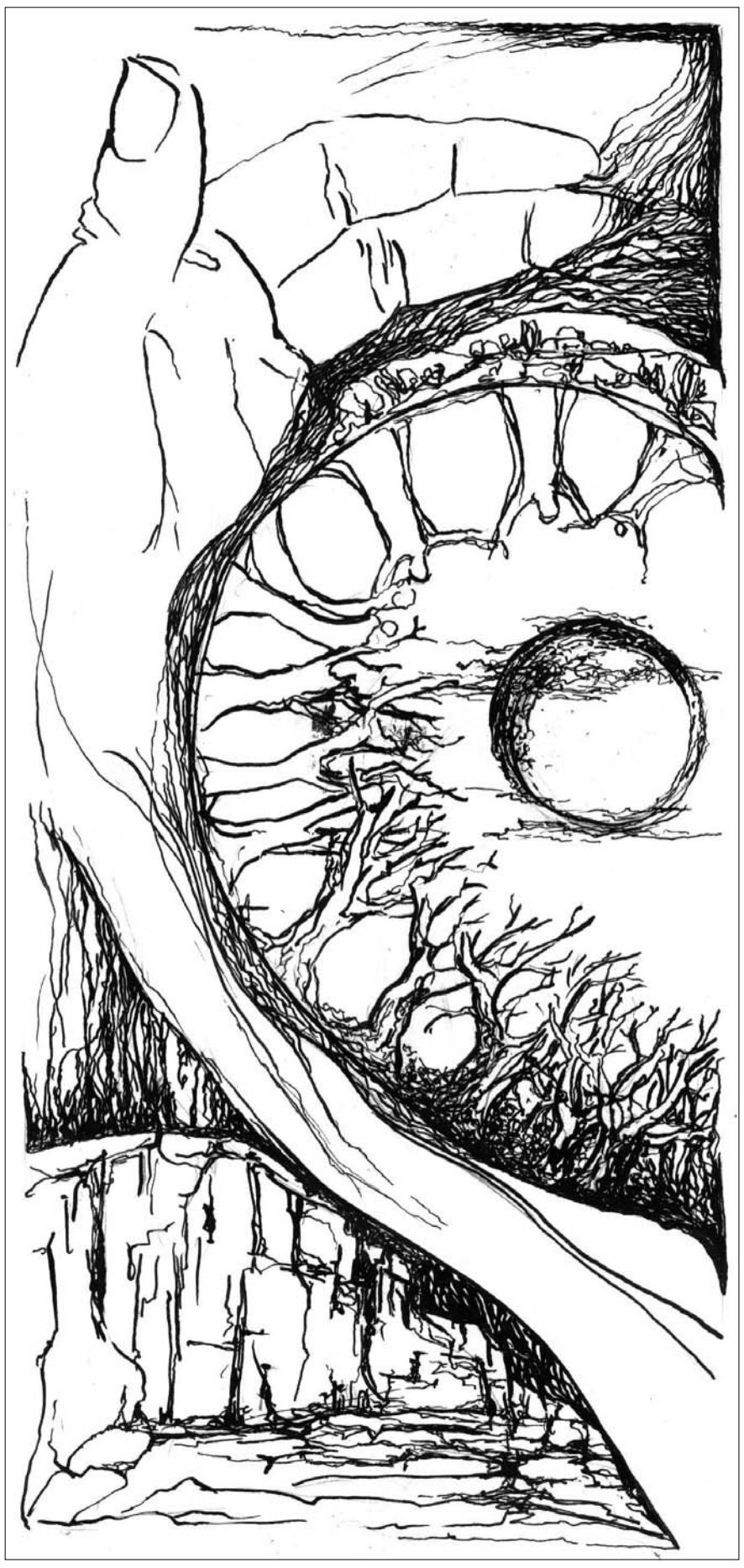

mellett kellett lennie, de a megmaradt romokban sehogyan sem tudott ráismerni. Jóval később tudta meg, hogy ha volt ilyen függőkert, annak feltehetően nincs köze Szemirámisz asszír királynéhoz. Egyes leírások szerint Nabukodonozor parancsára épült, hogy felvidítsa feleségét, a médek királyának lányát, aki nagyon vágyakozott a szülőföldje zöld tájai után. Végül arra jutott, hogy egy párhuzamos falsorokból álló épületrész lehetett a függőkert, amely leginkább megfelelt a róla készült rajzoknak.

Aminek a nyomait viszont tényleg nagyon szerette volna megtalálni, az a Bábel tornya volt. Gyerekkorában a fantáziáját talán legjobban megmozgató élmény volt, amikor apja Mózes I. könyvéből a nyelvek összekeveréséről mesélt neki. Kisgyerekként sokszor elképzelte, hogyan dolgoznak az ácsok és kőművesek, építik egyre magasabbra a tornyot, már alig látszik a teteje, és egyszer csak nem értik egymás szavát, mindent összekevernek, a torony pedig félben marad. A valóságban ez az akkori időknek megfelelően egy hatalmas, a becslések szerint 91 méter magas ziggurát – lépcsős torony – lehetett, valahol a függőkert és a felvonulási út mellett. Az ismertető tartalmazott egy légi felvételt, ahol az építmény alapjai jól látszottak. Ezeket a nyomokat kereste, amikor látta, hogy az ásatásokon dolgozó arab munkások egyre közelebb érnek. A vállukon átvetett kendőszerű anyagban köveket hoztak, és azokat feltehetően vizsgálat céljára egy sima részen sorban a földre rakták. A fiú odament az egyikhez, köszönt neki, és kérdezte:
– Tower of Babel, tower of Babilon.
Az arab értetlenül nézett, ő pedig még néhányszor elismételte a kérdést. Kezével tornyot formált, de ezzel sem ment sokra. Akkor az arab, mint aki észbe kap, intett neki, hogy kövesse, és elvezette Babilon egyik jelképéhez, az oroszlánhoz.
– Lion Babilon – mondta egy idegenvezető magabiztosságával. Erről már olvasott a fiú. A szobor, amely nemcsak Babilon, hanem Irak nemzeti jelképe is, bazaltkőből készült megdöbbentő hatású alkotás. Az arányos alkatú, hatalmas erőt sugárzó oroszlán egy fekvő ember felett áll, fejének orr-része már hiányzik. Először ezt is Nabukodonozornak tulajdonították, de később kiderült, hogy inkább a hettiták stílusának és anyagainak felel meg; feltehetően a hódítások során került Babilonba. Az arab ezután még sokáig nem tágított a fiú mellől, és a Lion Babilon-t hajtogatta. A fiú rájött, hogy csak némi pénz árán szabadul, és a zsebében talált visszakapott aprót odaadta neki. Arcáról leolvashatta, hogy nem ennyire számított, de legalább visszament követ hordani. A fiú végigkémlelte és fényképezte a környéket kis kiemelkedés után kutatva, amely a torony maradéka lehet, de érezte, hogy csak a képzelet hiteti el vele, hogy megtalálta.

Leült, hogy megegye a szendvicsét, és ekkor tört rá egy felismerés-szerű bizonyosság, hogy itt van, mindezt látja, és meg is foghatja. Laikusként a történelem olyan nyomai között jár, ami szakemberek közül is csak kevésnek adatik meg. Szerette volna minél mélyebben, teljesen megélni ezt az érzést, és mindent elraktározni magában. A következő pillanat azonban már a csalódásé, vagy inkább a hiányérzeté volt. Rádöbbent, hogy amit itt lát, az csak egy apró töredéke mindannak, amit az akkori világról tudni lehet. Az otthon rendelkezésre álló igen rövid időben pedig igyekezett a legtöbb információt beszerezni. Iskolái idején a történelem nem volt a kedvenc tantárgya, és ezt már nagyon bánta. Halványan azért emlékezett rá, hogy a tankönyvek Mezopotámiát, *„a két folyó közötti világot”* igen termékeny területnek írták le, de azt nem tudta, hogy ez a körülmény a környező sivatagos és hegyvidéki területeken élő népek számára mennyire csábító és hívogató volt. Mindig és Hammurabitól kezdve Nabukodonozoron keresztül Nagy Sándorig mindenki ezt akarta elfoglalni. Ez pedig harcokat és a különböző kultúrák váltakozását jelentette. A folyamat már az időszámítás előtt 3500 évvel, a sumérek letelepedésével elkezdődött. A fővárosok felváltva Babilon, Ninive, Ctesiphon és Seleucia voltak, legtöbbször és a leghosszabb ideig azonban Babilon, melynek neve eredetileg az *Istenek kapujá*-t jelentette.

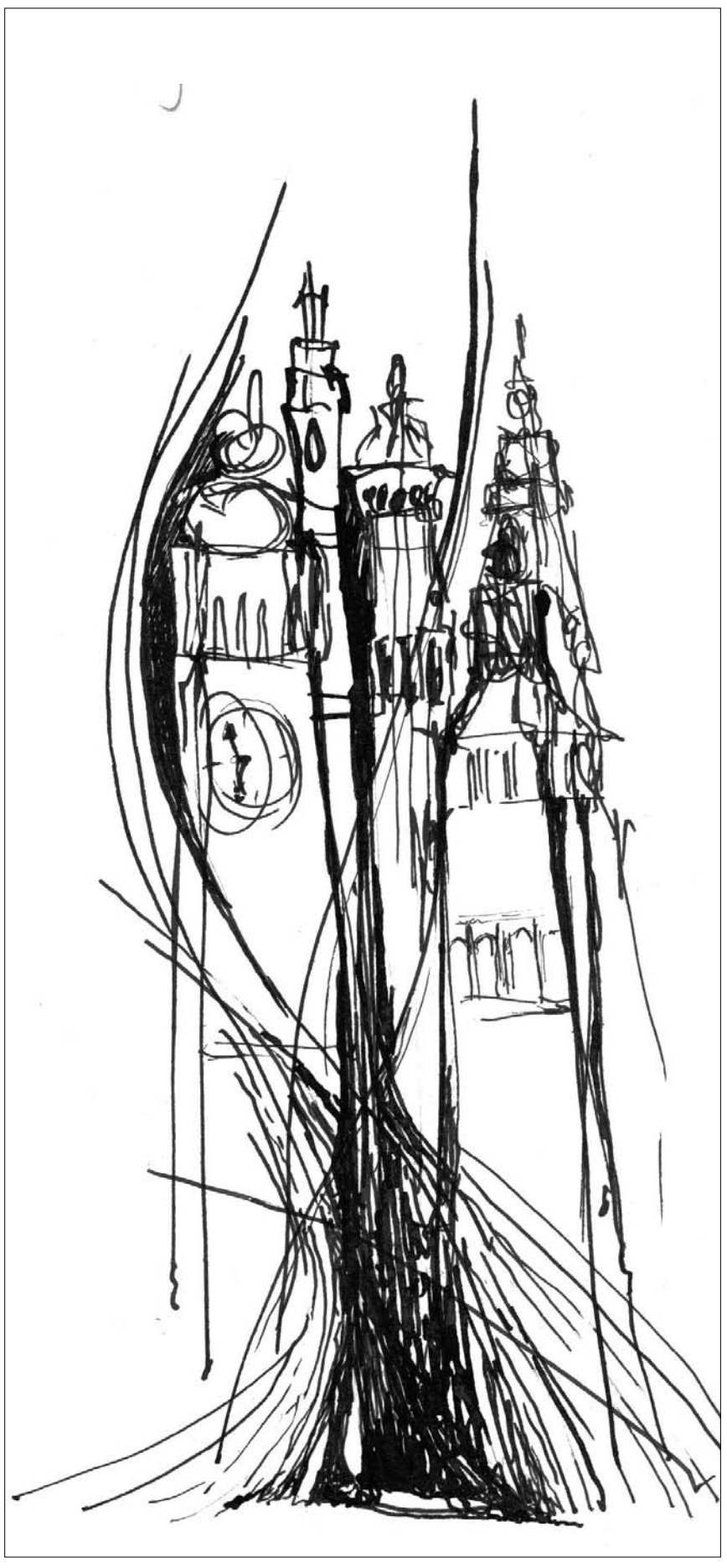

Bagdaddal más volt a helyzet. A város az arab hódítások előtt nem is létezett. Az akkori karavánutak találkozásánál al-Manszúr kalifa alapította a Krisztus utáni VIII. században, majd az őt követő al-Rashid kalifa tette az „ezeregy éjszaka” lüktető városává. A dicsfény itt sem tartott sokáig: a XIII. században a mongolok rohanták le, azután pedig a XVI. századtól egészen az első világháborúig török uralom alatt volt.

A fiú újból sétára indult a romok között. A Déli palotának a Felvonulási úttal szomszédos részén talált egy olyan helyet, ahol átléphetett a falmaradványra, onnét pedig a fal romjain lejutott a feltárt egykori talajszintre. Ezt nem lett volna szabad megtennie, de nem látta a munkásokat a közelben. Nagy meglepetésére itt hasonló, lazúrkőszerű bevonatú apró faldarabkákat talált, mint ami az Istár kaput is borította. A kövek valójában égetett agyagdarabok voltak, melyeknek csak a felszínét díszítette az ibolyakék mázas bevonat. Felvett néhányat, forgatta, alaposan megnézte, és erős vágyat érzett, hogy párat magával vigyen belőlük. Mégis tovább ment egyéb érdekességek után kutatva, de a csábítás nem csökkent. Vívódott magában. Egyszer arra gondolt, hogy annyi ilyen nagyrészt kallódásra ítélt relikvia van ezen a hatalmas területen, hogy egy-két darab, mely számára oly fontos emlék – és igen, egy fajta bizonyíték – lenne, biztosan nem hiányozna itt senkinek. A következő gondolata meg az volt, hogy ha mindenki így gondolkodna, akkor megszűnne a rend, és értékek mennének veszendőbe ellenőrizhetetlenül. Aztán rájött, hogy ez csak a gyávaság hangja, mellyel igazolni próbálja magát, de az igazság az, hogy nem mer elvinni még pár apró követ sem. Többször elment a falrészlet mellett, és csak tétovázott. Végül mégis elhatározta magát; felment egy magasabb pontra, ahonnan körülnézhetett, és miután meggyőződött, hogy a munkások nagyon messze vannak, és más sincs a közelben, visszament a helyhez, és kiürült szendvicses tasakjába kapkodva beletett néhány darabot. Mivel táskája nem volt, a zacskót a dzsekije zsebébe tette. Így nagyobb biztonságban is érezte magát.

Közben a Bagdadba való visszajutáson is gondolkodnia kellett. Mialatt újból bejárta a már látott romokat, megpróbálta számba venni, milyen lehetőségei lennének erre. Természetesen kiderült, hogy nem sok. Elvileg megkérdezhette volna a bejáratnál, hogy hívnának-e neki taxit, de ettől vonakodott. Azt tudta, hogy fél hét körül megy Hillából busz Bagdadba. Megnézte az óráját, egy óra múlt tíz perccel. Gyorsan eldöntötte, hogy gyalog megy vissza Hillába. A 17 kilométert a városban való eligazodást is figyelembe véve 4 óra alatt biztosan meg tudja tenni, így hat órára a buszmegállóban lehet. Idefelé a taxiból megfigyelte az utat, Hilláig nincs elágazás, végig a négysávos úton kell maradnia. Elég tehát, ha kettőkor elindul.

Vegyes érzések maradtak benne, amikor a romokon végigérve belépett a fogadóépületbe. Egyrészt nagyon nehezére esett otthagyni azokat a helyeket, amelyek annyira lenyűgözték; úgy érezte, feladja, hogy még valamit lásson, tapasztaljon. A tudata azonban azt mondta, hogy ha visszamegy, csak ugyanazt láthatja, amit az előbb, ami viszont egy fajta csalódást is okozna, hiszen majdnem öt órát töltött a romok között.

Végigment a domborművekkel borított folyosón, és megtorpant egy körülbelül 25 x 50 cm méretű szürkéskék agyagtábla előtt. Ez volt a vadló vadászat. Nyilak repkednek a levegőben, néhány ló eltalálva a földön haláltusáját vívja. A dombormű közepén egy vágtató kanca fejét hátrafordítva figyeli, hogy csikója megvan-e, és tudja-e követni a menekülésben. A fiú annyira a hatása alá került a képnek, hogy csak állt mozdulatlanul. Annyi gyengédség és aggódás volt az anyaló testtartásában, hogy egészen meghatódott tőle. Jóllehet a folyosón több helyen is nagy betűkkel tábla lógott a falon, hogy fotózni szigorúan tilos, némi hezitálás után lenyitotta fényképezőgépe bőrtokjának fedelét. Várt, fülelt, hogy nem jön-e valaki, végül egy köhögés mellett elkattintotta a gépet. Remélte, hogy nem mozdult el, nem merte megismételni.

Gyorsan kiment az épületből, és még egyszer megcsodálta az Istár kaput. Ahogy jobban körbejárta, észrevette, hogy van még mellette egy gondosan kiépített, korlátokkal szegélyezett terület. Három egymásba fonódó és Ctesiphon hatalmas kőívére emlékeztető ív alatt fekete bazaltkőből készült szobrot látott, hátán korabeli írás. Ez volt Hammurabi törvénykönyve, melyet szobrának hátoldalára vésték fel. Ő volt az első király, aki az ott élő népeket, főleg suméreket leigázva Babilont tette meg birodalma fővárosává az időszámítás előtt 1750-ben. Törvényhozónak is nevezték.

Indulnia kellett, mert már elmúlt két óra. Jól kilépve megindult a bekötőúton az autópálya felé. Éppen az elágazáshoz ért, amikor egy Peugeot kanyarodott a Babilonba vezető útra, benne európaiak. Egy pillanatra megfordult a fejében, hogy megállítja őket, és beszél velük, hátha elvinnék Hillába vagy akár Bagdadba. Ők biztosan nem töltenének olyan sok időt a romok között. Mire azonban végiggondolta volna, a kocsi már elment mellette. A kereszteződésben jobbra fordult, és tempósan megindult Hilla felé. Sík volt az egész vidék. Az utat egy körülbelül száz méter széles sztyeppes szegély mögött pálmaligetek kísérték. Jókedvűen haladt, kavarogtak benne az élmények, csak néha-néha ment el mellette egy autó. Úgy négy-öt kilométert mehetett, amikor kutyafalkát látott a pálmafák között. Azonnal felfigyeltek rá, de nem jöttek közelebb. Néhány teherautó is elrobogott éppen nagy zajjal, és ennek akkor nagyon örült. Rá sem mert gondolni, mi lenne szürkület után. Igyekezett magabiztosan haladni, és sietett, ahogy tudott. Lassan elhagyta a kutyákat, de távolabb egy újabb csapatot fedezett fel.

Az út másik oldalán vele szemben ekkor egy arabot látott közeledni bottal a kezében és batyuval a vállán. Amikor egy vonalba értek, az arab köszönésfélét intett, és átkiabált:
– Bees sza'?
A fiú ezt értette, tudta, hogy azt kérdezi, hány óra. Váratlan helyzetekben azonban nem volt gyors felfogású, és csak nézett az arabra. Akkor az megismételte a kérdést kezével a csuklóját böködve. A fiú megnézte az óráját, három óra húsz perc volt. Ezt így nem tudta volna megmondani, de a számokat egytől tízig ismerte. Gondolta, hogy ennek szegény ördögnek a húsz perc nem nagyon számít, hát visszakiabálta, hogy *teleteth,* három. Az bólintott, köszönésképpen visszaintett, és ment tovább. Egészen felvillanyozta a fiút ez a közjáték. Szót értett egy egyszerű arabbal, aki talán nem is vette észre, hogy külföldivel van dolga. Legalábbis neki úgy tűnt, hogy akár arabnak is nézhette.
Szinte mámoros lett az érzéstől, hogy valami olyanban van része, amibe csak a legvagányabbak mernének belevágni. Vagy talán még ők sem. Aztán következő gondolata már az volt, hogy normális ember biztosan nem. Valóban, helyzete józan ésszel aligha felfogható volt: magányosan gyalogol egy idegen országúton több ezer kilométerre a hazájától, ráadásul mindenféle okmányok nélkül. Katonai küldetés lévén az útlevelét, vízumát és minden egyéb igazolványát elvették az érkezéskor, így pénztárcájában a kevés aprón kívül csak néhány otthoni felhasználatlan ebédjegy szelvény maradt, melyeket már ki tudja, mióta hurcol magával. Ez az egész hirtelen annyira képtelennek és bizarrnak tűnt neki, amin legszívesebben csak nevetett volna. Abba nem mert belegondolni, hogy mi lenne, ha őt valami baj érné; az itteniek nem tudnák, kicsoda, a kirendeltség nem tudná, hol keresse, ha egyáltalán keresné. Egy esetleges igazoltatás is beláthatatlan bonyodalmakat teremthetne.

Már sötét volt, amikor a busz visszaért Bagdadba. A fiú fáradt volt, mégis sietve tette meg az utat a szállodáig. A hajléktalanok még nem voltak ott, a portás ismét Elias volt.
– Jó napja volt, Uram? Fáradtnak látszik – üdvözölte némi aggódással a hangjában.
– Jól vagyok, köszönöm – válaszolta a fiú.
Elias lenyúlt a pult alá, és egy narancsot nyújtott oda a fiúnak.
– Fogadja el, kérem.
– Köszönöm, Elias, jó éjszakát.
– Jó éjszakát, Uram.

A mesélő elhallgatott, és hátradőlve gondolataiba mélyedt. Testesebb társa csak figyelte csöndben, aztán mégis megszólalt.
– Valami azt mondja nekem, hogy nem teljes még ez a történet.
– Hát, persze, hogy nem. A fiú rendben elvégezte a munkáját Irakban. Megpróbálták rábeszélni még további három hónapra, de ő ezt határozottan visszautasította. Egy héttel gyermeke születése előtt ért haza. Élményekkel telve, készen arra, hogy mindenről részletesen beszámoljon. És mindenki örült, hogy újból otthon van, de alig kérdeztek tőle valamit. Ha mégis, akkor olyanokat, mint hogy mit esznek arrafelé az emberek, tudnak-e Magyarországról és hasonlókat. Ha Babilonról kezdett volna beszélni a kérdés gyakran úgy szólt: És szép volt? Erre meg nem tudta, mit válaszoljon. Nem volt az a típus, aki könnyen a figyelem középpontjába kerül. A feleségének pedig annyira szívesen elmondta volna: te kellettél hozzá, de mertem élni. Nem adódott olyan pillanat, amikor ez időszerű lett volna.

Felvette a poharát, forgatta, majd mint amikor valaki egy elhatározásra jut, kiitta az egészet.
– Te vagy az első ember, akinek ezt a történetet a fiú elmesélte – mondta keserű mosollyal.

KAISER LÁSZLÓ: ELFÁRADT ÖSSZES ANGYALUNK

Bakonyi István

Csodálom Kaiser László munkabírását. Köteteket szerkeszt és kiad, tanfolyamokat vezet, szervez, tanít, mozog a világban. És persze ír is. Verset, tanulmányt, nekrológot, életút-interjút, novellát, helyzetjelentést, vallomást. Lendülete, energiája, így, a hetedik évtizedében is lenyűgöző. Ugyanakkor világosan látja korunk gondjait, az igazságtalanságokat, a sorsot mételyező jelenségeket, az ordas eszmék terjedését. Bármelyik műfajban.

Például lírájában is. Új verseskötetének már a címe is mindezektől árulkodik. *Elfáradt összes angyalunk.* De hogy lehet? Az angyalok nem fáradhatatlanok? A Teremtőhöz tartozó lények ereje véges lenne? Ugye, tragikus kérdések ezek... Hogy is mondja a jeles irodalomtörténész és gondolkodó, Rónay László? „… korunk költőjének csak emlékeiben és vágyaiban bukkan fel a szépség, inkább veszteségeit, csalódásait köti csokorba…" És: „…a valóságban… ágyúlövéseket és menekülők zaját, dobogását hallja." Szóval azt teszi, ami a költő dolga minden időben. Kimondani a kínt (is), és ezzel egyben föl is oldani. A címadó vers egyben a kötet hangütése is. Íme, a nyolcsoros mű: „Nincsen már hová: jéghegyek, / hajónkkal tovább nem lehet, / fordulni végképp nem tudunk, / elfáradt összes angyalunk. // Talán majd lesz, ki megtalál, / mondják, nem rossz a fagyhalál, / velünk angyalok alszanak, / béke és csönd a hó alatt." Jelképekben gazdag, tragikus hangulatú vers egy olyan állapotról, mely a jelenhez köthető, ám túl is mutat azon. Egyrészt azért, mert más időkre is vonatkoztatható, másrészt valamilyen játformában mégiscsak jelen vannak benne az angyalok. Mint József Attilánál a csillagok, melyek néziknézik az a pillanatot, melyben a semmi ágáról dalol a költő. A „talán" persze nem a bizonyosság, de a remény nem föladható, még ebben a helyzetben sem – sugallja a címadó vers.

Abban a kötetben, amelynek az összképe éppen nem vigasztaló. Kaiser László hangját a tisztaság, a helyenként a nyers nyelvezet jellemzi. Ízig-vérig közéleti líra ez, és ebben némi dacot is érzékel az olvasó. A költő dacol a divatokkal, dacol a posztmodernnel, és sok egyébbel. Konok következetességgel mondja a magáét, és szerencsére esztétikailag is hitelesen teszi ezt. Munkál benne a „szeretni kéne, / nem undorodni" vágya *(XXI.)*, a lelki segítség gondolata, a bajok kimondásának erős igénye, hiszen Illyéssel együtt tudja, hogy azok kimondása egyben utat jelenthet a föloldáshoz is. Indulata, lelkülete hiteles, néhol úgy is, hogy egészen hétköznapi nyelven, a szavakat lecsupaszítva szól.

Prózában pedig így vall: „Tehát végül is: hogy vagyok? Az ember szinte pompásan, a költő kevésbé. S mivel bogozni a valóság, képzelet és empátia szálait én is nehezen tudom: a verseknek higgyetek előbb, csak aztán nekem." *(Utószó helyett)* Persze tudjuk: az ember és a költő aligha szétválasztható. De tényleg higgyünk neki, és higgyünk verseinek! Ennek a rendkívül őszinte és szókimondó versvilágnak.

S vannak itt könyörgések, imaszerű szövegek. Sugallván azt, hogy földi gyarlóságainkra, bűneinkre saját erőnkből aligha jöhet vigasz. A profanitás mellett megjelenik tehát a szakralitás vázlata is. Jól tudja a költő, hogy „Barbárok koncán / nincsen diadal, /még ha az ördög / győzelmet hadar, / s teszi a dolgát, / mert a dolga ez, / ősidők óta / forog a lemez." Bizony ősidők óta. Ha tetszik, a bűnbeesés és az első testvérgyilkosság óta. Mondhatjuk tehát, hogy korunk morális válsága ősgyökerű, csak éppen mi itt és most élünk, a harmadik évezred elején. És Kaiser László versei erről az „itt és most"-ról szólnak lendülettel, szenvedéllyel. Akkor is, amikor kimondja: *Belénk az ördög költözött.* Többnyire kötött formájú verseket ír, szereti a dal műfaját. (Nem véletlen, hogy sok művét megzenésítette Dinnyés József.) Közel áll hozzá a közérthetőség igénye is, ami egyébként a közéleti lírában meglehetősen fontos szempont. Azt is igazolja, a közérthetőség és a nemes lírainyelvi szint nem zárja ki egymást, sőt!

Természetesen ott van a háttérben az élet, a sors számos ténye, olyan tények, amelyek a múló idővel is párhuzamba hozhatóak. *Emlékezem* c. négysorosa ennek a tükre: „Nem inni. Anyámra emlékezem. / Nem sírni. Nem reménykedem. / Nem lesz jobb. Nem csitul a fájás. / Kínok kínja. Mégis – megmaradás." Ady kései, „mégis-morálos" utóda az ilyen költő. Ugyanakkor itt is, másutt is kifejezi az anyahiányt, a legkedvesebb ember iránti szeretetet, a visszahozhatatlan „vánkosos gyermeklét" édes-bús emlékét. S ezek a verspillanatok legalább olyan fontosak és hitelesek, mint a társadalmi közérzet jelzései. A magánemberi fájdalmak és hiányok szinkronban vannak a közéleti síkok tartalmaival. Mindezzel adekvát a forma tömörsége, a már-már csupasz költői nyelv érzékletessége.

S e remekül megkomponált kötet záró ciklusa mintegy feloldást jelent. A hazatérés versei ezek (*Veled végleg hazatértem*), finom líraisággal átszőve. Egy jellegzetes mű ebből a sorból: „Halk szavam ha hangosba fordul, / fölsírnak bennem az angyalok, / s bár könnyet látok szép szemedben, / csöndben érted nem maradhatok." (*Hangos szavam*) Másutt a felismerés: „Ha te nem lennél, én sem lennék…" (*Őrangyal)* Az érett férfi és az érett költő hangja ez, túl annyi mindenen. S azt is jól tudja, hogy: „Béklyós szavak, láncos képek, / velük lettem szabad végleg." S ha korábban a kötet borús felhangjaira figyelt föl az olvasó, akkor nem feledhetjük e művek fölemelő voltát. Kaiser László ugyanis a létezés teljességét próbálja meg föltérképezni, annak különféle árnyalataival.

(Hungarovox Kiadó, 2016)

HÁTRÁNYOS HELYZETŰ ÁLLANDÓSÁG

P. Maklári Éva

Mind a ketten szinte pontosan érkeztek a megbeszélt találkozóra. Ott toporogtak a kapu előtt, s bámulták a gyönyörű kertet. Jobbról nyári orgonák ékelődtek a tuják közé, balról tarka bokrok illatoztak, középen hivalkodott az olasz stílusú ház hosszan benyúlva a kert felé. A garázs és a kapu közötti helyen hatalmas fekete bogárként nyújtózkodott a BMW.

– Hogy a fene evett volna meg, amikor nem mentem én is! – szólalt meg Karesz. Öt év alatt ennyi pénzt összeharácsolni – öregem – nem semmi.

– Nyugi, dokikám! – vigasztalta Gergő. – Mehetnénk most is. De mi inkább minden tökös-buli után elénekeljük a Himnuszt. Na nyomjuk meg a gombot!

A csengetésre lassan elkezdett szétcsúszni a kocsibejáró kerítése, éppen annyira, hogy kényelmesen besétálhattak volna, de ők csak álltak. – Mi van, ki se jön senki?

Ebben a pillanatban megjelent a garázs melletti lépcsőfeljárón Robi széles mosolya. Karját kitárva lépkedett feléjük, majd hirtelen megállva kezét a szájához emelte, indián csataüvöltést hallatott. A két vendég hasonló válaszát várta, de azok inkább nevetve kurjantottak egy ruzsasándorosat. Karesz az autó mellett elhaladva diszkréten belerúgott a hátsó kerékbe, de a kocsi fel sem jajdult, lenézően hallgatott. A széles ölelés után besétáltak az elegáns, mozaikkal kirakott előszobába. Marcsi ott várta őket. Egy évfolyammal lejjebb járt, de hozzájuk tartozott, hiszen Robi csaja volt, bár nem kedvelték igazán, valahogy mindig kilógott a társaságból. Húzgálta az orrát, ha ők lelkesedtek, agyterápiára küldte őket a focirajongásért, mindig kínosan elegáns volt, jól fésült, olyan, mint aki még a WC-re is tűsarkú cipőben megy. Hallották, hogy az apja valami nagyvállakozó. De ez nem volt téma. Ha Robinak jó volt úgy, akkor még örültek is a Marcsi nélkül zajló zászlólobogtatásnak, mámoros vonulgatásoknak. Ők ketten még nem voltak foglaltak, akkor legalább a hálószobai, bokrok alatti győzelmeiket is elújságolhatták.

A szobában felkínálkozva várta őket a terített asztal. Füstölt lazac, kaviár ásítozott a sütemények mellett. Ez nem Robi – állapította meg Kareszben a belső hang. Ez Marcsi. Különben is utálom a kaviárt. Sit down srácok! – gügyögte a szőke fej. Robi töltött. A régi emlékek úgy dobódtak fel, mint pöttyös labda a gyerkőcök kezéből, majd lecsapódtak, pattogtak, elgurultak, visszagurultak.

– Hát ti hogy éltek ott kint? – hangzott a kérdés. Marcsi, aki eddig hallgatott, erre várt. Most hirtelen felnevetett. Oh, ott kolbász a kerítés. Vagy hogy is mondják ezt itt? Nem is akarunk mi ide visszajönni, ez a ház csak countryhouse nekünk. – Nyaraló – tette hozzá Robi szinte mentegetőzve. Attól kezdve röpült a szó erről a szuper új hazáról, látványos utazásokról.

Karesz már messze járt, pöttyös labdája ott pattogott valahol Villach főterén a templom lépcsőjén, miután anyával meg apával először lépték át a határt, és ő döbbenten bámulta a banánnal tele pultokat, ahol nem állt hosszú asszonyi sor pénztárcát szorongatva a kezében. Azonnal vett apa egy kiló banánt, azután a templom lépcsőjére ülve – mert ott árnyék volt – befalták az összest. A járókelők meg elképedve bámulták őket. Anya óriásit nevetett utána. Hiszen nem voltak ők koldusok, kocsival mentek a Wörthersee kempingjébe is, igaz csak sátort vittek magukkal, mert szállodára nem tellett volna. Másnap meg egy ajándékboltban – ahol hangosan beszélgettek, s vettek némi csokoládét – a pénztárosnő a főnök felé pillantva – vajon nem látja-e – gyorsan lehajolt, és a kezükbe nyomott egy csomag szalvétát meg egy aranyos kis szatyrot, s ők kikuncogták magukat a boltból.

Marcsi lelkes hangja valahol a távolban röpdösött, időnként látványosan keverve a szavakat.

– Miért játssza meg magát ez a nő? Hogy lehet ilyen hülye? Aztán eszébe jutott, hogy szüleivel a német testvérvárosban töltöttek pár napot egy családnál, s a tanítónő háziasszony megkérdezte, hogy hangzik az ő nyelvükön szakmája. Anyja pedig villámgyorsan rávágta: ucsityelnyica. Aztán lángvörös lett, és majdnem elsírta magát. Apa elég jól pötyögött hohdajcsul, gyorsan helyrehozta a hibát, s a felesége gyenge nyelvtudására fogta a tévedést.

De az egészen más helyzet volt. Miért színészkedik ez a nő? Bosszantani akarja őket? Robi meg miért hagyja ezt az egész cirkuszt? Ő nem hagyná.

Robi a munkáról beszélt. Sokat dolgozik A kórházban indiai, horvát, japán barátai vannak. A skótok igazán nem fogadták be őket. Magányosak. Ezért is kell ez a ház, meg a gyereknek is, aki épp most a nagyiéknál van, hogy szokja a nyelvet. Jó vicc. Az anyja meg úgy csinál, mint aki már elfelejtette, és nem is érdekli. Hirtelen felállt és kiment a szobából.

– A toalettet keresed? – fordult felé Marcsi.

– Nem. A pisáldát. Hugyozni óhajtok.

Egy pillanatra döbbent csend lett.

– Jobbra van a WC – mondta halkan Marcsi.

– Jé, te még tudsz magyarul? Azt hittem már a bokornál kell kiráznom a pöcsömet.

Kilépett az udvarra, s nagy levegőt vett a friss virágos illatokból.

– Most meg mi lesz? – kérdezte Robi halkan.

– Semmi. Ismered. Emlékszel milyenek voltunk mi hárman. Most káromkodik egy hosszút, aztán megnyugszik és visszajön. Mi nem változtunk.

ISTENÜNK SZÍVE HOZZÁNK HAJOL A REFORMÁCIÓ 499. ÉVÉBEN IS!

Dr. Békefy Lajos

A környező világ tumultusában, ünnepi, tolakodó, bevásárlóközpontos túldíszítettségében olyan jó felidézni az erdők csendjét, ami ott honol frissítő leheletével mindannyiunk emlékezetében. Még ennél is jobb gondolatban és lélekben elidőzni annak a titokzatos éjnek, a szent éjszakának az égig érő csodálatos csendjében, amikor Mária ölén és az angyalok országútján megérkezett közénk az Isten Szentje, Megváltó Urunk. Tesszük most ezt a hála, az imádás, a dicsőítés betlehemi pásztoroktól eltanult lelkületével, s azzal a különös hálával, hogy a világ számára lelki Betlehemet, reformációt ajándékozó hitújítás hajnalhasadásának a 499. évét ünnepelhetjük a reformáció 500. előestéjén. Micsoda drága kegyelem, mekkora ajándék!

ISTENÜNK SZÍVE HOZZÁNK HAJOLT AZON A SZENT ÉJSZAKÁN! A szent éjszaka íratlan, mégis a történések rendjével és sorrendjében rögzített, az evangéliumban közölt forgatókönyve szerint idézzünk fel egy-egyáldáshozó gyönyörű, mély üdvtörténeti mozzanatot abból a kimeríthetetlenül teljes, az Isten-Gyermekkel beteljesült éjszaka titokkincséből. Lukács evangéliuma alapján tesszük ezt (2, 1–20). Ismerjük fel, hogy Istenünk, a Magasságos hozzánk hajló szívét milyen érthetően, tapinthatóan, hallhatóan és láthatóan adta az embervilágnak. Hozzánk hajló szíve üzenetét az Úr angyala, követe vitte el az egyszerű pásztorokhoz, akik előbb megrettentve, majd szent kíváncsisággal, és végül boldog bizonyossággal fedezték fel, hogy valami rendkívüli történt velük. Nem kellett sem rabbinusi tudomány ehhez, sem görög filozófiai magas műveltség, hogy megsejtsék a megfejthetetlent, a legnagyobb csodát: Isten emberré lett. Azért volt ez lehetséges, mert amikor kellett, ott voltak a helyükön, amikor kellett, meghallották az Úr angyalát, amikor kellett, elindultak, hogy megnézzék a Gyermeket. És amikor meg kellett érkezniük Betlehembe, a karavánszeráj zajos forgatag melletti istállóba, megérkeztek. Ez az *„amikor kellett”* nem más, mint Isten időzítése, előrelátása, és az Általa alkalmasnak talált időben történő belépése az életükbe. Ma sincs másképp. Annak lesz áldott, tartalmas, felemelő, másokat nem csak ajándékkal elhalmozó, hanem emlékezetes, lelki fénytárasztó, boldog karácsonya, aki úgy tud jelen lenni a karácsonyi történetben, ünnepben, mint a pásztorok. Egyszerűen, a sötétségbenis a világosságra, a mennyei fényre fogékonyan, mozdulásra, Krisztus-látásra, Krisztus-találkozásra kész, nyitott szívvel. *„Nyílj meg szívem, lásd meg jobban, ki fekszik itt e jászolban!”(316. dics 7. v)* Luther reformáció kori karácsonyi éneke nyomán századokon át ezzel a szép intéssel fordították eleink szívüket a jászol felé, mióta drága anyanyelvünkön is elterjedt az ének debreceni változata – s boldog karácsonyok fényes sora lett osztályrészük, amiről még unokáiknak is tudtak regélni, azok meg tovább, tovább… Így, csak így érdemes ünnepelni!

MIT LÁTTAK MEG A PÁSZTOROK A KŐJÁSZOLBAN? Mekkora, szinte felfoghatatlan ellentmondása a bűnös világnak, hogy a világegyetem Teremtőjének szívéből és a zsidó Mária testéből azon a titokteljes éjszakán Jézus a legszentebb város peremén jön avilágra. Nem volt otthona, pedig övéi közé jött, de nem fogadták be (Jn 1,11). Nem volt szép bébikelengyéje, drága ágyacskája, csilingelő játékok sem vették körül. Korabeli szokás szerint az istállóban Mária nem tudta máshová fektetni szívén-mellén kívül kisdedét, mint a kővályúba, ahonnan a békés barikák vagy tehénkék ették szénájukat. Ennyi helyet, ilyen méltóságot szánt és adott neki a bűnös emberi szív! A heródesi pompa, a csupa arany jeruzsálemi nagytemplom, a kenetekkel illatozó karavánszerájbeli módos vendégek, turisták közelében és árnyékában jutott csak Neki „bérelt” hely. Még a köbölcső sem volt az Övé. A fedelet nyújtó istálló sem. Cseppnyi létében előre példázta és odaélte korok és világok elé a *bűn paradoxonát*, csak a megváltásban feloldható ellentmondását: *„Mint szegények, de sokakat gazdagítók, mint akiknek nincs semmijük, és akiké mégis minden” (2Kor 6,10).* Koldusszegény – királyi gazdagon. Aztán nem volt fejét később sem saját házában lehajtania, keresztje is másé volt, sírját is más adta „kölcsönbe” Neki. Feltámadása után is mindig úton volt – az út volt otthona. Úton volt a születés éjszakán az Atyától hozzánk – úton kijelentések drága Igéivel poros falvakban és zsivajos zsinagógákban – úton Dávid utódaként és Isten Fiaként – úton a Via Dolorosán – úton a kereszten pokol és menny között az Atya szíve felé – úton Betánia felé, hogy felismerjék Őt. És milyen jó, mekkora kegyelem, hogy most is úton van hozzánk, mert Ő az örök Érkező, az újra eljövő egyszer már Eljött. Milyen csoda, hogy megérkezhet Hozzád is! Mennyire igaza van az angyali költőnek, *Angelius Silesiusnak*, a szilézi-ai angyalnak, aki az 1670-es években így verselt: *„Ha Krisztus ezerszer is születne Betlehembe, De benned nem – örökre elveszett maradsz”.*

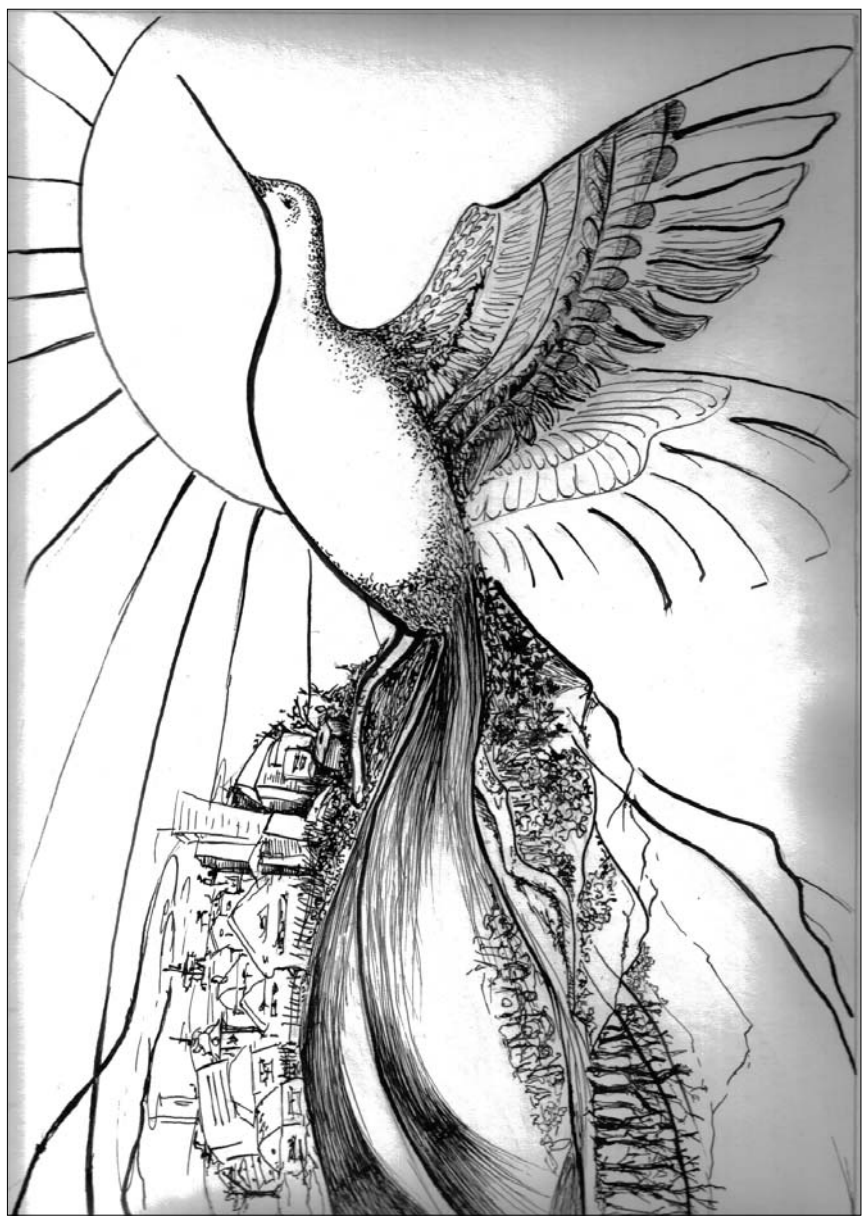

Ó KŐBÖLCSŐ, MA IS TITKOK HORDOZÓJA ÉS HIRDETŐJE VAGY! Az az egyszerű kőbölcső volt az Úr Jézus első „szószéke”. Amikor szavak nélkül is, puszta létével, ottlétével, jelenlétével hirdette Isten nagyságos dolgait a kicsiny Gyermek. Arról szólt ottléte, hogy velünk az Isten, meg hogy Isten beszéde igenné, ámenné lett, a prófétáknak adott ígéretei beteljesültek. És arról, hogy ilyen az ember: vak, magamagát hajszoló, ismétlő, önmaga körül forgó, mint abetlehemi világ. De ha Isten angyala az Igén, a mennyei szózatonkeresztül megérinti a kőbölcsőt, akkor az jászollá, sőt királyitrónussá változik. Lelki ámulások, gyönyörű látomásokszülethetnek a kövön. Ahogy például a börtönben *Bonhoeffer* szívében. Amikor valami módon a kőbölcsőt, a kőpriccset le kell győzni a túlélésért. Ezt csak Istennel lehet! Úgy, hogy közben levesszük tekintetünket a kőbölcsőről, a körülmények hatalmáról, és a lényegre koncentrálunk: Jézusra, Aki már ott és akkor Király volt. És minden kőkemény élethelyzetünkben az – érettünk, javunkra, segítségünkre, üdvösségünkre! A lelkek Szabadító

Királya. Lehetett csodálkozni méltán azon, hogy KI AZ OTT, s hogy MIÉRT LETT ISTEN EMBERRÉ. A válasz egyszerű: hogy visszatérhessünk. Vissza a mennyei hajlékba, de előtte, mint a betlehemi pásztorok: a Jézus-látás, a hitre jutás, a megbizonyosodás élményével, már másként térnek vissza oda, ahol élni, szeretni, szolgálni, küzdeni, meghalni kell. *Számunkra is ez a megváltói paradigma!* Ma is, itt is. Vissza a hidegbe, vissza az éjszakába, a monotóniába, de már egészen másként. Mert új világ született szívünkbe, s már nem a körülmények tartják fogva a tekintetünket, szívünket, hanem maga Jézus, az Úr Krisztus: *„Visszatérek, dicsőítve és magasztalva Istent mindazért, amit hallottak és láttak, úgy, ahogyan ő megüzente nekik” (Lk 2,20).*

Szicíliában éneklik még ma is, délvidéki református testvéreink énekeskönyvéből tanultam meg magam is e szép sort: *„Boldog idő, áldott idő, Kegyelmet hozó karácsony. Elveszett a világ, Isten adta Fiát! Örvendj, keresztyén, ez áldáson!”.* Ő hozzon kegyelmet, szíveinket egymás felé hajlító, megosztásainkat, pártoskodásainkat, durvaságainkat, szavaink, tetteink rútságát gyógyító karácsonyt minden magyarnak drága történelmi hazánk tájain. Kegyelmet hozó karácsonyt!

NYÁRI GYERMEK

Szűts Diana

Direkt az ablak mellé húzódva vártam, hogy rálássak a Dunára, a sétálgató, gondtalan budapesti polgárokra. Hátha rám ragad egy csipet boldogság? Kis vendéglő volt, majdnem zsibongónak mondható, az a fajta, aminek résnyire mindig nyitva az ajtaja, az emberek ki be jártak, hoztak vittek egy kis napsütést, és fütyültek a világra. Senkit nem érdekelt, ha egy magányos nő az ablak mellé húzta a székét.

Ő időben érkezett, de már így is tudtam, hogy lekéstük az esélyünket. Túl lelkes volt, szinte szétfeszítette az energia, csak beszélt és beszélt, szerzett autót az egyik haverjától, miénk a Balaton, meg a nyár, igaz, csak egy kobaltkék Lada, igazi tragacs, de kit érdekel, legalább ketten lehetünk… A barátjának van egy kis háza odalenn, eleinte többen lennénk, de kiebrudalja őket, sose féljek, míg őt látom…
A hangja tompa zajjá halkult mellettem, és egyre csak az járt a fejemben, hogy túl fiatal, mennyire, mennyire reménytelenül fiatal! Persze, azon a

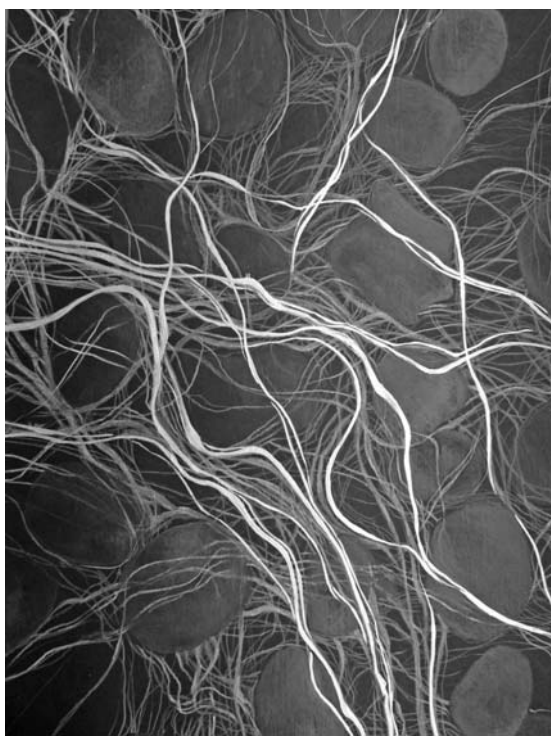

nyáron jó volt fehér rózsát kapni névtelenül, az sem zavart, hogy nyilván a diák küldi, aki a régi házba jár angol órára. Mókás volt, és éles eszű, néha váratlanul komoly. Ilyenkor nem lehetett kinevetni, olyan nagyon csillogott a szeme, ahogy azt magyarázta, amint diplomázik lelép innen.. Én meg nem bántam, menj csak, biztattam magamban, menj és vidd innen a kései napsütésedet!

Ez persze nem akadályozott abban, hogy esténként órákat próbálgassam a megfelelő kalapokat a színházba. Az Otelló és egy hófehér költemény, Macbeth boszorkányai és egy pimasz piros, és máris kopogtatott nálam a szerelem, az –az istenverte.
Most viszont hosszú pusztaságként feküdt köztünk a húsz év különbség. Hogy lehet valaki ilyen hangos és izgága? Nem látja, hogy mondani akarok valamit? Nem érzi a törékenységemet… ó, a fenébe, miért nem fogja már be, csak egy átkozott pillanatra?!

Egy rossz szó, csörömpölő csend, már itt sincs. És a nyári gyermekről aki bennem ébred fel épp most – nem tud semmit.

Szegedi Kovács György

Száraz lábbal

Megkésett ima létezik?
Bomlásnak indult
temetetlen bűneink felett
ki tudjuk mondani: Jövel?
Száraz lábbal kelünk át
ködös nappalainkon,
miről később kiderül; ott tenger volt.

Csak állunk templomaink előtt,
mint a moh-borostás megkövült szentek,
ázott papírkoronával a fejünkön.
Uram!
Vezess vissza a gyermeki rácsodálkozáshoz,
ahhoz a fecske-röptű hithez,
mielőtt a Sárkány tűz-nyilai közt
lázadva felőrlődnénk.

HONTALANÍTÁS*

Döbrentei Kornél

Évszázadokon át tartó, lankadatlan küzdelem folyik ellene. Varázsszava: a megmaradás. Minden valamire való költőben, művészben ez az eszme munkál. Főként, ha nem fog könnyelműen a húrok pengetésihez. Ha átlát az elé tálalt mákonyon, ördöngösségen, és nem kíván a történelmileg esedékes gyarmatbirodalmak kiszolgáló szobapincére, önérzetétől végleg megfosztott be- és megágyazó cselédje lenni. Deák Mór, magyar költő nem akar az lenni. Genetikai parancsot kapott a Fentvalótól. Persze az ámító kísértés napra készen volt jelen. Az ár: kikászálódhat a gödörből, hiszen ifjúsága termékeinek zömét a derékig földbeásás határozta meg. Amelyeket nem tudott volna befogadni ama Hatodik koporsó sem. A március idusán betiltott magyar zászló, a Himnusz eléneklése, az októberi kardlapozások, a 301-es parcella lovakkal széttiportatása, később Bauer Sándor önkéntes benzinhalála, a nemzeten kívüli tanács köztársasága, április 4. vagy Guszev elvtárs dicsőítése, az erőszakosan kikényszerített május elsejék, az egypár debrecenik, hozzá a pofa sör. Vagyis a legvidámabb barakkba befülledt kommunista gulyás gőze, amely a börtönökben volt olyan halálos, mint a ciklongáz, avagy Biszku lehellete.

A kötet címe keserű és fájó. És messze nem nosztalgikus. Realista. Magyar költő írta, nem menekült el – őshonos, 1100 éves történelemmel a háta mögött, szerintem jócskán többel – ellenkezőleg, nemzedékek képviseletében is helytáll. Véli, reá még érvényes az erkölcsi figyelmezés: itt élned, halnod kell. Persze, nem kéri ezt tőle senki. De azért ajánlotta is egy valamikori, botcsinálta – deresre vele! – hazája ellen vétkezőn munkálkodó szocialista miniszterelnök, a hontalanítás nagymestere: akinek e magyarellenes magatartás nem tetszik, az mehet, amerre tetszik. Nekünk, folyamatosan milliárdos Kiszes úrfi, ez a haza tetszik. Az meg végleg nem, ahonnan legfelsőbb hazaáruló buzdítás nyomán testvérek elleni kampányt folytatott az ország „első" embere, aki 1956 ötvenedik évfordulóján kegyetlenebbül számolt le a néppel, mint annak idején az Ávó, ha így tekintjük, milyen megélt gondolatokat mondhat el magáról, ifjúkoráról ez a magyar ifjúság. És mit képzelhet a Kádárék kiegyezéséről, az elszakított területek ügyében, és mit gondol a mostani EU kisantant vérnőszőn barbár politikájáról, háttérben maszatoló hamis nagyhatalmairól? Sem tanulni, sem megigazulni! Évszázadok óta képtelenek. Másodrendűvé alázni, azt igen!

Veszélyes, de találó a kötet címe. Ténymegállapítás? Mert a tudatalattiban az első hallásra beszüremkedik valami több, frivol képzet: Lomtalanítás. Mert társul hozzá a hazát, házat történelmi járdaszélre kiszemétdombolás – lásd, ocsmány privatizáció, úgyis, mint bűncselekmény, miközben folyik a dicsőséges kakaskukorékolás, noha a hajnalnak még nem volt ideje meggyónni. Ki tudja, mire jő föl a nap? Talán maga a költő sem tudja, aki ereje teljében nem akar még úgy utána bámulni a jövőjének, a miénknek sem, mint akit elgázolt a tehervonat, megölt egy vadkan, lefejezték, golyót röpítettek a fejébe, bitón eltörték a nyakát. Mennybe szállni talpfákról, még ha védőangyal kíséretében is nekifutni, nehéz igazságtalanság a maradókkal szemben, mert a honi rög a súlyosabb. Szerencsére Deák Mór esetében ez nem áll, mert életerőben még tán versenyre kelhet a „jegenyekatedrálisokkal" is. Benső zengésben feltétlenül. És az égigérés akarásában szintén. Legyen is! Ettől a nagyra-serkenési akarattól költő a költő, nem engedheti alább, itt a részben sikeresen hontalanított Magyarországon kivált. Ahol nem csak az emigrációról, vagy az elszakított nemzettestekről és a honi kisebbségi, többségi magyarságról van szó. Tény, a világ szegényei nemigen egyesültek, gazdagjaik igen. Erről inkább van mély hallgatás, mint deklaráció. Deák ifjúsága idején viszont hangos volt a világ a nemzetközi proletáriátus nyilatkozataitól, melyek szerint a táborban minden rendben van, nincs ellentét, Trianont illetve sem, mint ahogyan a benesi dekrétumokkal, a bácskai vérengzéssel, a Felvidéki magyarság kitelepítésével, illetve a dáko-román agyszülemény jelenvalóságával szemben sem. Egyedül a magyar irredentizmussal, nacionalizmussal, antiszemitizmussal van baj – rég lejárt lemez, de nálunk még meghallgatják, világuralmuk mellékhangjaként. Mindezt a tudósok – objektív álarcot öltve – és a politikusok – gazdasági kényszerpályán – mindmáig kiszolgálják, ezt a habarodott elméletet, amely népidegen valóság, pontosabban valótlanság. A való némely örökgazdagok zsoldosai által küldött üzenet: rothadjék a világ, az nekünk kedvez, trágyaférgeknek. A költő nem aktuálpolitikus: megemelt szinten gondolkodik, de ismeri Janus arcának, mint az igazságnak égi, némely szemszögből érvényesnek tűnő arcait, és tudja, valahol létezik egy örök igazság, az egyetlen arc is. Lehet, ezt csak halálunk óráján ismerjük meg. Kiváltani ezt pénzzel nem lehet. Mindörökké nem. Ezért is űzettünk ki a Paradicsomból. És nem lettünk jobbak. Ne tagadjuk, a sátán is tud valamit. És igen jól gyakorolja. Mondhatná Edgar Allan Poe versében a holló: kár.

A vers, az ami, mindig közbe jő, a Deus ex machina, a harmadik komponens, az Ige, a Honalapítás megújító vágya, kategorikus imperatívusza, éppen a Hontalanítás ellenére, ellenében. Előtérbe lép az Ige, valamiképp mindhárom képzettársítás összefügg. A költő szerint igen. Állítólag erről szól az életünk. Már ha a test burkába toloncoljuk. A vers azért az ami – kéne lennie –, hogy érzékeltesse az árnyalatokat. Noha egy kafferbivaly és egy gepárd összecsapása kevésbé árnyalható. Nem véletlenül mondjuk: három a magyar igazság. Még akkor is, ha valakik szerint nincs harmadik út. (Tercia non datur.) Ki tudja? Számos ösvény vezet fölfelé, de egy az Isten. Kapaszkodónak nem is annyira rossz. A magyarságnak legkevésbé, noha részben éppen emiatt akarják kiiktatni őket. A kívánatos cél: húsz év múlva ideális létszámunkat egy nyugati bank újságja szerint hat-hét millióra kéne leszorítani. Bizony, ennek a „trendinek" a megvalósítása jól halad. Mondhatnók, vaskos a vérvonal, amely a sivatagi dűnékbe vész el. Hát akkor huj, huj, hajrá magyarok?

Szerencsére, 2010 óta sok minden változott, az idegrendszerbe égett nemzetellenes beidegződések is. Gondoljunk a kettős állampolgárság lélekegyesítő intézményének működésére akár, amely látszólagos ugyan, de sok magyarnak valós hitet ad az, hogy vállalja az anyaország az ő idetartozását, vér a vérünkből, és a Himnusz minden köteléknél szorosabban összekötöt. De legyünk tárgyilagosak, például egy csángó vagy egy székely ügyének elbírálása türelemvesztően hosszadalmasított, nem úgy, mint mondjuk egy mézhamisító kínaié. Ép ésszel belegondolni ebbe, elviselni ökölszorítóan keserves. Azért is, mert például a csángóság ezer éve szeretne a hazához tartozni, nyelve, vallása azonos, hihetetlen terrorok ellenére őrizte meg hűségét, védve a Keleti- Kárpátok gyepűjén a magyarságot. Hogy miért nem sikerült, cui prodest, visszatalálni a Szent István-i országzászló alá, rejtély. Furcsa nagyhatalmi játszmák a Vatikán mélységes közreműködésével, amely bizonyítható, a végeredmény egy: a templomokban nem hangozhat el magyar szó, egyre többen adják fel ősidentitásukat, löketnek a hazug dáko-román legenda bűvkörébe és adják fel a legősibb magyarok a magyarságukat. Mert élni kell és a nép feladata, hogy mindent túléljen. De meddig feszíthető ez a húr. Már régen túl van a pentatonon.

A költő érzi ezt, bár nem aktuálpolitikus, tudja és fáj neki. Talán a tehetetlenség is, amelybe történelmileg belekényszerült, mint annak az igazságnak a tudomásul vételébe is, hogy jaj a legyőzötteknek. Mert ez a globalizmusnak meghirdetett színjáték erről szól: a piacotok kell, de ti igazán nem. Mit gondoltok miért vertük szét az Osztrák–Magyar Monarchiát? Például azért is, hogy EU-s pénzsegédlettel kiszántsa a magyar a szőlőt, a világhírű jonatán almát, hogy piacot szerezzen, hogy visszatartsák őt ott, ahol megrekesztették. E körből kitörni valóban csak szabadságharc árán lehet. Önként ezt a kiutat nem adják, ki kell küzdeni! Jeriko falai a trombiták hangjára leomlattatnak. Az itthoni prófétákat kasztrálják, így felléphetnek bárhol. Föl is léptetik őket, kár, hogy hamisan énekelnek, így is. Ez a legveszélyesebb hontalanítás.

Mi egy valamire való, becsülhető költő feladata? Akár Ariadné fonalával vagy anélkül, hatoljon be a fülek labirintusán át a legmélyekig, ahol a süketség fejedelmeként Minotaurus trónol, és végezzen vele.

Ajánlom figyelmükbe Deák Mórt, úgy is mint Théseust, úgy is mint Botondot, úgy is mint El Torrérót.
(Pomáz, 2016 április)

*Előszó Deák Mór *Hontalanítás* című, a Püski Kiadónál a közeljövőben megjelenő kötetéhez.

Deák Mór

Kornél hetven

az Ős Méltóság
(amiből vétetett)
magasra szegi az állát
(ha nem tudod
miről beszélek
ég veled)
megroskasztja a vállát

mindenki ismeri Őt
ahogy én sem
pedig álmodtam már
Vele együtt ébren

a dallamtapadásos
Magyar Himnusz
emelte az eget fölénk

Erdély Napját
Kárpátalja Holdját
a Felvidék csillagait
és azt a soksok
elfeledett magyart

akik gyertyát gyújtanak
hogy szóljon valaki
Értük

mekkora katedrálist
hordtál össze a törékeny szavakból
Barátom
jó benne imádkozni

és megtörni
ha nem jön el Isten

méltón hódolni
is csak a nagyok tudnak
de minek a szép szó
ha nincs igazság

földbe derékig
földbe mellig
vágott álmainkat
ki
kecmeregteti
ki
a gödörből

az elárvult Isten
helyettünk zokog
és mi elvesszük előle a poharat
és újratöltjük

Magyarok Istene
rádadom a zakómat
és megigazítom
ne lötyögjön

keressük a Szent Grált
pedig az nem keres minket
s ha megtalálnánk
sem tudnánk
mit kezdeni vele

Kornél!
immáron példa lettél
jöjjön el minden korokban
valaki

aki méltó a megfelelésre

A MEGHURCOLT BÉRES ÉS A MEGVÁDOLT FÖLDI LÉT

Erdei Zoltán

Lassan fél évszázada annak, hogy Csoóri Sándor megállapította: társadalmi életünkben a félmegoldások örökösen ismétlődnek, szellemi életünket pedig folyamatosan a végletektől való örökös tartózkodás jellemzi. S hozzáfűzte: *„Ezt bizonyítja az is, hogy nincsenek se nagy színpadi tragédiáink, se vérmes, dévaj, boszorkányos vígjátékaink."*

Azt hiszem, vitán felül áll, hogy Hubay Miklós nagyreményű jóslata Fazekas István drámaírói lehetőségeiről meglehetősen rövid idő alatt beteljesedni látszik. A *Kis Károly*, az *Elvira*, *A megvádolt* és a *Kegyelmet nem kérek!* című – magasfeszültségű és a konfliktuskibontási negációkhoz és konjunkciókhoz modern értelemben ragaszkodó – színdarabok szerzőjéről bizton kijelenthetjük: olyan költő áll előttünk, aki a magyar dráma fontosságát és jelentőségét nagy erővel képes ismét hangsúlyozni. Írói vakmerőségét korlátlan szabadságvágya és megbántott igazságérzete táplálja, nem tartózkodik sem a végletektől, sem pedig a végleges megoldások felmutatásától. Nem pepecsel, nem hezitál, hiszen Fazekas teljes bizonyossággal tisztában van azzal, hogy *„a színház hatáslehetőség terén túltesz minden más művészeten, és a tömegben kritikátlan néző bármilyen tendenciájú színpadi akcióra könnyen rezonál".*

A felsorolt drámák dramaturgiailag és szcenikailag annyi nóvumot hoztak, hogy ezek immanens értelmezésével a kortárs színpadi rendezés új fejezete is elkezdődhet. Elkezdődhet? Valójában már el is kezdődött! A Béres József kutató meghurcoltatását bemutató történelmi drámát (*A megvádolt*at) ugyanis az idén – színháztörténeti érdekesség, hogy éppen egyszerre – két társulat is színpadra vitte (egymástól függetlenül). S mindkettő mennyi szakmai eredetiséggel!

A darab ősbemutatójára Kecskeméten, a Katona József Színház Kelemen László Kamaraszínházában került sor. Rendezője, Árkosi Árpád egy újságírói kijelentésre reagálva korábban ezt a szigorú konfessziót fogalmazta meg: *„A cinizmus és a reménytelenség poklában lelke mélyén mindenki azt várja, hogy az emberiség egyszer csak felébred, és rádöbben, hogy ez az önpusztító létezési forma nem folytatható tovább."* Tegyük hozzá: Árkosi eddigi rendezői munkásságát egyértelműen jellemzi az a fajta művészi felfogás, hogy egy műnek a színpadi megjelenítésében a szuggesztív „ránk hatás" a legfontosabb, tehát az, hogy megfeledkezzünk individuum voltunkból kiáradó mindenfajta esendőségünkről, és a darab szemlélése közben, annak aktív részeseivé válva, elfeledjük a hétköznapiságot. És ekképpen érje el lelkünket a katarzis, vagyis az emberi „magafelejtkezés mámorában" megvalósuló metafizikai valóság: a megtisztulás. Árkosi a kisszínpad minden lehetőségét kihasználva a Béres József meghurcoltatásáról szóló történelmi drámát valóban olyan közel hozza hozzánk, hogy a nézőtéren ülő néző nemcsak szemlélője, hanem – mindenfajta interaktivitás nélkül – egyszersmind aktív részese is lesz a kutató munkásságának és hányattatásainak. A főhőst alakító *Hegedűs Zoltán* pedig olyan hitelesen eleveníti meg Béres alakját, amilyen felidézésre már régen volt példa legújabb kori színjátszásunkban, s ez az önfeledt játék egyben igazolja Árkosi rendezői misszióját is, magyarán azt a törekvést, hogy a nagy irodalmi érték nagy teátrális értékkel párosuljon. Árkosinak a megírt darabot illetően csupán a Fazekas által elképzelt osztott színpaddal volt baja, hiszen a kisszínpad erre eleve alkalmatlan, ám a pergő jelenetváltásokkal és a közbülső zenei betétekkel ezt a problémát úgy oldotta meg, hogy a linearitás egy pillanatra sem teszi fakóbbá a remekül megírt (a történet vertikalitásában horizontális tereket is felmutató) színdarabot.

A Fazekas által hozott nóvumokat elementárisabban használja föl Kerényi Imre, aki a világhírű rákkutatóról szóló darabot az Újszínház nagyszínpadára vitte. A dramaturgiai nóvumokhoz újabb nóvumokat rak, s ez akkor is igaz, ha esetenként stilizál. Kerényi nem ad esélyt a nézőnek a dilemmára a jó és a rossz eldöntésében, ám dramaturgiailag úgy építkezik, hogy a néző egy percig sem maradhat közömbös: a látvány, a hatalmas történelmi tabló minden esetben azt a célt szolgálja, hogy állásfoglalásra késztesse a jó ügy sikerének érdekében. Kerényi tudatosítja a közönséggel, hogy amit lát, a színház, nem pusztán *ars poetica*, hanem erkölcsi hatalom is. Elegánsan és attraktív módon valósítja meg Fazekas eredeti elképzelését az osztott színpadról, s mert a történelmi háttér felfestése nála lényegesen esszenciálisabb, mint a főhős belső életének ábrázolása, a darabot – a szerzővel és a darabot felvállaló Dörner György művészeti igazgatóval egyetértésben – *Béres* hívócímmel tűzte műsorra. Talán nem is a megírt színdarabhoz, hanem éppen ehhez a hívócímhez kereste a főhőst alakító színészt, midőn a választása *Koncz Gáborra* esett. A *jó* Kerényinél a cselekmények fix pontja, hiszen lényegében minden a *jó* diadaláért történik, ezért a főhős nála csakis statikus lehet. Béres alakja körül úgy rendeződnek és simulnak ki a történet szálai (az elrendeződést illetően maguk a szereplők is), ahogyan egy hatalmas mágneskő vonzáskörében a vasreszelékek.

Az írott műnek a nyelvi robosztusságát jelzi, hogy az mindkét rendezői felfogással flexibilis tud lenni: a téma mindkét színpadon egyben anatéma is. A közönség (s természetesen az olvasó is) megkapja azt a frenetikus élményt, hogy a hatalmi eszmék trónfosztása a szellemi és morális küzdelmeken túl minden esetben hús-vér kérdés, mondhatni: a sartre-i értelemben vett létharc. A nyelvi erőn kívül segíti ennek megvalósulását, hogy a szerző nagyon is tisztában van azzal: az „igazsághoz mindig eleven út vezet". Szophoklész Antigonéját elemezve drámaírói hitvallásáról ír, midőn így fogalmaz: *„… mint egy bírónak, úgy kell eljárnunk a körülmények vizsgálatában, nem feledve azt, hogy a bíró erkölcse: az ítélete. Tehát: benső értékeink megóvása és kiteljesedése érdekében egyáltalán nem közömbös az, hogy milyen következtetésre jutunk. Ki vétkezett, és ki ellen? Mi az ősi átok? A végzet valóban elkerülhetetlen? Tanítóinktól tudjuk, hogy a tragédiákat általában az okozza, hogy valaki a végzettel szembeszáll. Valóban ez a tragédia igazi oka? Hajdani bölcsek szerint a végzet sorsunkba van írva: ezért fontos tudni, hogy mi történt őseinkkel, mi történik velünk. Balga, aki azt hiszi, hogy nincs közünk elődeink vagy utódaink sorsához. Hiszen nemcsak a gének, de elődeink tettei ugyanúgy meghatározói életünknek, mint saját döntéseink." (Fazekas István: Antigoné, avagy a vér parancsa)* Ezzel a felfogással – az eltérő rendezői karakter ellenére is – mind Árkosi, mind pedig Kerényi teljesen azonosult. És ez az azonosulás egyikőjüknek sem lehetett nehéz, mivel ez a drámaírói hitvallás explicite ott van Fazekas mindegyik drámájában. Folyamatosan ezzel szembesíti az olvasót, s írói szándékai szerint még markánsabban akarja ezzel szembesíteni a nézőt, hiszen sok esetben a zárójeles dramaturgiai utasítások is ennek irányába mutatnak. Kerényi és Árkosi ezt a szembesítést akként hajtják végre, hogy mindketten hajszálpontosan tudják: a színpadon játszódó esemény egyik legfontosabb célja az, amit egyébként Bergson a művészet egyik legfontosabb kritériumaként fogalmazott meg: *elaltatni személyiségünk ellenálló-képességét.* Egyértelműen kijelenthetjük, hogy a mű színpadi életre keltésének megszervezése mindkét rendezőnek tökéletesen sikerült. Az írott szöveggel és magával a mű kvintesszenciájával való összehangoltság és stílusbeli egység kirobbanó sikert aratott mindkét színpadon. Pedig mindkét rendezőnek alapdilemmája volt: valóban drámai hős-e az a csak kutatásaival foglalkozó, törvénytisztelő és törvényes megoldásokat kereső dr. Béres József, akiről Fazekas István *A megvádolt* főalakját mintázta?

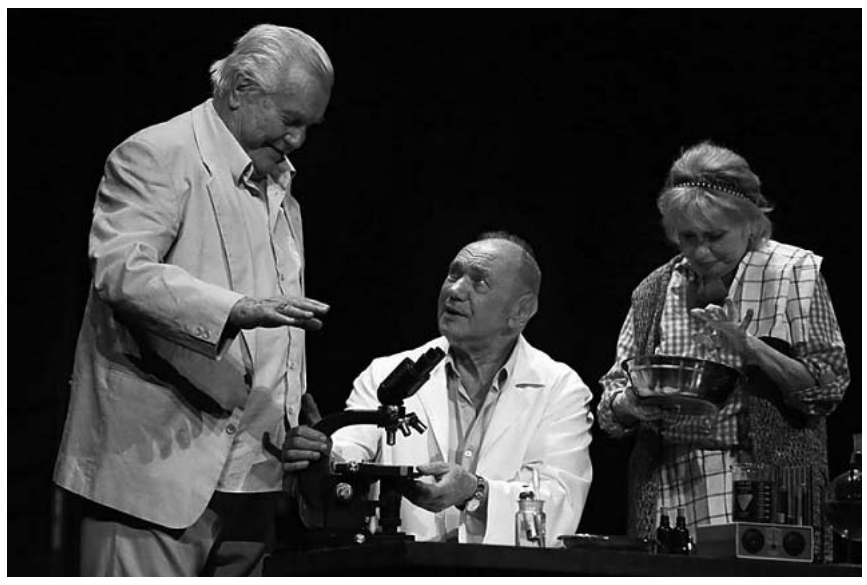

Fazekas zsigereiben is tudja, hogy a történelmi drámában az igazi költészet csak akkor szólalhat meg, ha valós eseményekre épül maga a cselekmény, s ha az ábrázolt konfliktusok a valóságban ismerten is megvoltak (vagy fel nem tártan is meg kellett lenniük), s mert ennek megfelelően írja meg Béres József valódi küzdelmeit, a téma körül (s ezáltal önmaga körül is) lesöpri a *would-be poet*okat. Ám Béres hősiességét csak akkor ismerhetjük fel, ha a Béres konfliktusán kívül a betegség és az egészség, az élet és a halál konfliktusát is megismerjük, melyeknek a kutató meghurcoltatásaival együtt ténylegesen is az epicentrumába kerül. A kassai leukémiás kislány gyógyulása hiteles történelmi adat. Béres küzdelme csak ilyen adalékok ismeretében válik érthetővé, hiszen ezek nélkül csak egy búsképű magyar Don Quijote lehetne belőle. Ezért fut a cselekmény két főszálon, ezért a párhuzamos színpadtechnika, az osztott színpad. Ez a lehetőség pedig eleve adja a többit is: az élet nagy konfliktusainak kiábrázolását. S mindezekhez a kassai kislány sorsa felkínál a szerzőnek még egy potenciált: a kisebbségi magyar léthelyzet bemutatását.

S most álljunk meg egy szóra! Ennyi minden volna Béres József sorsában? Nem! Béres József sorsa van benne mindezekben. A korban, a megosztott és szétszabdalt magyar társadalomban, a defektes szocializmusban. A Béres Józsefről szóló színdarab éppen ezért lesz vérbeli történelmi dráma: a történelmi drámaírói hagyományokat valóban megújító színdarab! Béres harca ily módon nem pusztán a kisember harca a törvénytelen hatalommal, hanem az Igazság küzdelme a Hazugsággal. Ezért veszélyezteti a léte a szocialista hatalmat, s éppen ezért lesz egész léte a tét. Megállapíthatjuk tehát: egy originált közép-európai egzisztencialista dráma is egyben az üldözött rákkutató és a kassai kislány története. Valódi *létharc* – sartre-i értelemben.

Mindkét rendezői felfogásból hiányolom, hogy a darab teológiai üzenetét, az áruló árulását feloldó zárómotívumot (az úgynevezett *„asztaljelenetet"*) kihagyták, s szimbolikusabb megoldással helyettesítették. Pedig a végjátékból ennek a momentumnak az elhagyása a legveszélyesebb, hiszen a színdarab ábrázolási problémái között a legkeményebb dió a meggyógyult kassai kislánynak a Béres elleni büntetőeljárás kellős közepébe való betoppanása. Itt minden szónak, minden mozdulatnak különös jelentősége van, különben meseszerűvé válhat a valóság! Árkosi, aki a kamaraszínházi játékstílusnak megfelelően a legkisebb részletekbe menően árnyalt színészi játékot dolgozott ki, ezt úgy oldja meg, hogy az *„asztaljelenetet"* kiváltja egy *„labdajelenettel"*. A meggyógyult kislány labdázgatva megy be Béresékhez, ahol éppen a megvádolt kihallgatása zajlik, s a gyógyulás tényét közlő kislány az ügyésszel való rövid replikázása után a labdát a töprengő ügyész kezébe dobja. A kislány megjelenése és *deus ex machina*-jellegű beavatkozása így életszerű marad, ám ez a jelenet a Bérest eláruló Simont nem oldozza fel. Árkosinál a kislány belép Béres mellé a bajok és konfliktusok epicentrumába, s mindenkinek egy új értelmezést kínál a létet, s a történteket illetően, különösen a Bérest megvádoló ügyésznek. Kerényi – mivel nála Béres alakja statikus – nem foglalkozik azzal, hogy a kislány beavatkozása nem *deus ex machina*-szerű, hanem maga a *deus ex machina*, mivel ebben a rendezői felfogásban ez is természetes. A konfliktusok epicentrumában Kerényinél maga a jó van, s az ügyészi letartóztatás dilemmájának pillanatban az magával a megvádolt húsvér Béressel azonos, aki magához vonzza a meggyógyult kislányt is, akinek megérkezésével a jó nyomban diadalt arat, a rossz pedig megszégyenül.

Fazekas István színdarabjának mindkét színházban hatalmas közönségsikere lett. Nyilván, ehhez nemcsak a jól megírt dráma, nemcsak a kiváló rendezői munka kellett, hanem kellett a színpadon legfontosabb is: a színészek játéka! Kecskeméten a Bérest alakító Hegedűs Zoltánon kívül *Orth Péter* (Ügyész), *Danyi Judit* (Ágika), *Fazakas Géza* (Komlós Sándor), *Réti Erika* (Bözsi mama), *Sirkó László* (Havas), *Csombor Teréz* (Rózsa) és *Ferencz Bálint* (Szemcsák) nagyszerű játéka tette frenetikussá az előadást, de tegyük hozzá mindegyik szereplő nagyot alakított! (Kár, hogy akkor vették le a színpadról, amikor már mindenkiben teljesen megérett a játék!) Az Újszínházban Bérest a már említett *Koncz Gábor* alakítja, akitől ha némileg szokatlan is ez a szerep, de nem idegen, s a belőle áradó erő és nyugalom tökéletes összhangban van Kerényi elképzelésével. Az Ágikát alakító *Timkó Eszter* a premieren még néha teátrális hebegésekbe csúszott bele, ám az ötödik előadáson már pontosan tudta a dolgát, s a teatralitás helyett hitelesen jeleníti meg a nő botlását, megrendítően az anya fájdalmát és lázadását. Rendkívül magával ragadó *Szakács Tibor* (Komlós Sándor), *ifj. Jászai László* (Havas), *Tordai Teri* (Bözsi mama), *Prokopiusz Fanni* és *Ambrus Kincső* (Katinka), *Bordán Irén* (Rózsa), *Mihályi Győző* (Szúró), *Kautzky Armand* (Váncsa) és *Almási Sándor* (Dongó) játéka. Az egész társulat parádés, talán *Esztergályos Cecília* (Katalin, Béres felesége) és *Nagy Zoltán* (Kaponyás bácsi) játéka gyengébb a kelleténél. Mindenesetre *A megvádolt* szereplőit alakító színészek erőteljes bizonyosságait adják annak, hogy a színész művészete nem pusztán reprodukáló vagy interpretáló, hanem teremtő művészet is.

Fazekas István *A megvádolt* megjelenésekor ezt írta könyvének borítójára: *„Béres József sorsában nem az a legmegrázóbb, hogy az igaz és elnyomott ügyért szembeszáll a hamis vádlókat és hamis tanúkat ellene uszító romlott erőkkel. A valódi földindulást az okozza, hogy felismeri: az igazság a szeretet szinonimája. Ennek a felismerésnek eredtem én a nyomába."* Ennek a felismerésnek – Árkosi Árpád és Kerényi Imre jóvoltából – egyre többen a nyomába eredhetünk, s a meghurcolt Béres József sorsát megismerve nemcsak a magunk sorsán, hanem a megvádolt földi léten is marad még tűnődnivalónk!

Oláh János versei

Három égtáj

Megélénkül a libapázsit,
zöld utak nyílnak, zöld nyarak,
az eperfák alatt
zöld hold világít.
Gyerekkorom havasát járom
újra a zöld-zöld fák alatt:
rőt rókák, kék lovak
élnek e tájon,
és szénsötét lucerna zöldje
rejti – hűs éjjel a napot –
el napfény-alakod,
magot gyümölcse.

Kapa elnehezült kezemben,
este van itt azóta már,
méh, ló hazatalál,
a szürkületben.
S bár őrzi még egy-két virágom
e rabló nyár, gyűrt szirmain
darázs-kalandjaim,
én eldobálom.
Aludjunk békén gizzel-gazzal,
bennem is elcsöndesedett,
mintha elégedett
volnék magammal.

Csak te, gyökerek járhatatlan,
labirintus-vak otthona,
te ne hagyj el soha
volt igazamban,
seb tépte arcú rög-szerelmem,
pusztító éhű menedék,
akit tűrnöm elég,
nem kell szeretnem,
ringasd el éjsötét parázson
fáradt karom, fáradt fejem,
égőn és szüntelen,
akár az álom!

Béget a Bárány

Fodor Andrásnak, Kaposhomok szülöttjének a Berki szomszédságból

Béget a bárány, zsíros, puha bundája feloldoz.
Légy hű, ne csupán bűn-bangócsok gyötörte magadhoz,
de hozzájuk is, a léted lelkét röptető szitakötő-szavakhoz.

Hogyha valaki váratlanul rád nyitja az ajtót,
s megütődve, szégyenülten elcsuklik a hangod,
mert lélegzetedet csaknem a fulladásig visszatartod,

őrizd akkor is, ha százszor kimondhatatlan
a lappangó szavakat a nyelved alá rejtett kapszulapillanatban,
ott, ahol senki se sejti, titokban.

Ne csodálkozz, csoda nincs, csöndben várd be a sorsod!
Ha puskáikat rád szögezve pribékek követelik a koncot,
az elharapott szavak mérgét magadba oldod.

Szabadulnál, szabadságot akárki ígérhet, de csak a halál hoz,
az élet szolgálni tanít, coki, na, gyere lábhoz,
a tudatlanság próbál így – hiába – illeszkedni a tudáshoz.

Halandó létbe hullott, tiszafából faragott, szúrágta fétis,
a hervadás partján szirmát hullató, teremni vágyó hérics,
voltam, nem voltam, éltem valaha én is.

Látom mindazt, amit nem kéne látnom, mert láthatatlan,
és sejtenem se, mert sejthetetlen e világra révült pillanatban,
bolygóközi derengés fényét egy sziluett-arcban.

Az erdőt, a mezőt, a csíkok lakta berket,
az őslüktetésként sejtjeimbe szivárgó csendet,
mindent, mindent felednem kellett.

A tegnapot, a holnapot, az ezerszer kilúgozott időt,
a löszomlás-perem létről semmibe szédítőt,
amely úgy pólyál be, mint vándort a gyilkos ölű köd.

Boldog világ, előtted térdre hullva
nem nézek már sehova, csak magamba,
mint aki a hiú kényszerharcot végleg megunta,

és most tanulja érzelmek nélkül élvezni a létet,
elfúló sejtjeiben mely búcsúzva megébred,
hallani Bárány szavát, aki a párolgó akolból béget.

Pinceszeri elégia

Gombás, öreg pincémben forr a borom,
lepi lámpám cilinderét lomha korom,
míg odalenn a sötétben ingatagon,
fölmordul a sértett, vén Balaton.

Szőlőmben megpihen a vadkan meg a nyúl,
félénk motozásuk fülelem hanyagul.
A szemembe csillagi aritmia hull,
odafönn is mind, aki él, halni tanul.

A részeges, űrszavú csönd idezúg,
s izmaimból a fáradtság tovafut,
hív az égi mező, csellengő gyalogút:
felejtsd el az örömöt, felejtsd a borút.

Ínyemen létteli, halálölű íz,
örvény, amely semmiből semmibe visz,
megszólalnék, de szavamnak senki se hisz,
botlik a nyelvem, botlom magam is.

Darázsálmokon átborzongó szőlőlevelek,
akit bántottam, iderezgik újra neved,
földre bukottan, mint a halott, heverek,
orrba vert koldus, részeg gyerekek.

Fekszem a fűben hülyén, valahol
az elmúlás, hallom, unottan zakatol,
befogad a párolgó égi akol,
a lámpalángra jajgató csönd jege forr.

Nem tudlak megszólítani már,
bekerített a gézszagú, lomha halál.
Bujkálok, de hiába, nyomomra talál.
Lidércláng talpa alól fölbuggyan a sár.

Tartom még magam, a látszat fecserész,
mint Füred teraszán pár léha színész,
egymást gúnyolja a szellem meg az ész,
gyáván súny, ki csupán a szavakra merész.

Nem értem, a szikrázó ég mit akar,
és mit a rebbenő, nyárvégi avar,
búcsúzóul hisz úgyis betakar,
míg csillag-hidegen hűl sebemre a var.

Fölcsillan poharamban remegve a bor,
íze a múlás lázas csókjába bomol,
Hold, víz, éj metszéspontjában valahol
létem tűszúrásnyi fájdalma kiforr.

Tóth Sándor versei

Császár és a Megváltó

In memoriam Csanád Béla

Istenivé magosult hadi-császár üdv a nevednek
Messzi az arcod. A csengő fényzuhatagban a pálmák
orgonapontján jár fel az ének a múlt-nagy időben
könyved, a szók, hol a Gran s Duna fázón összetolódik,
majd a habok tarján csap a testvér-gyűlölet össze,
s lesz a rideg robogásban a zúgó, romteli emlék
Hogyha dühös ki az úton a szembejövő társ
törve reád ránt mocskot, szennyet az áradatul s szid,
légy vele csöndes, halk szavu, tűrő mert a dulásban
jómagad is rontasz vaserővel a sértegetőre
Vége se hossza se így ama kancsal gyűlöleteknek
Vértben a benti szabadság tág egein meredezve
Így lettél aki érc-lovadon virrasztod az ármányt
titkosan is türelem-más már azután, ki magát szép
csillagok óráján lebocsátva a földi világba
lett testvér s jegyesünk. Ezer és ezer év mi a múlt már
Mégis a hűség-oltárhoz telepítve a bút é-
dent a szivével az űr hidegét melegíti a Sebzett
Hol koronája sulyával a mélypont ünnepe lángol,
hoz boldog remegést lélekkel ezerszer az Áldott
Míg a folyón bukdácsol a foltos, törtkaru hullám
átzengő madarak kis kürtjei szólnak az estben
Himnuszt játszanak ülve világ peremén amaz órán
Ehhez társulván (csupa emberi szív) a kereszten
lándzsa nyomán égőn-vérzőn szép Rózsa-bibornak
mondjunk ritmusokat repeső-szent ünnep-örömmel.

Ister – Gran

Mécs Károlynak

Bár még illik a hold-pánt Ister habfonatára,
költők versei csak korhadt fán feledés.
Még mi maradt? A köveknek marjult füst-ragyogása
és köpenyén az idő foltos ráncaival.
Így meditálhat a vándor, időgép rabja a távol
fénygomolyán ha kinéz, látva a századokat.
Vissza az emléktár bekövült boltív keretében:
mégis él ez a Táj, Róma-jegyezte ara.
Jönnek a múltak, a lomha időben az elfeledettek,
Róma után a lovas, sarja a Múzsa fia:
Alkonyi díszben dűl nászára a lány mosolyával
arcán, nem nevezett, távoli, szép idegen,
hogy már tudja e gyötrött nép erejében a vulkánt,
tűz-kereső iramot tettek szent mezején,
és a szabadság megtartó magasán a nehéznek
vallott hit-fogadást. Mozdulj, Pannonia,
megroncsolt nemzet testében a vágy szava ébred
túl a habos sikeren erkölcs s jog csak a tét.
Tágulj, élj nemesedve te szárnyas, sok szívű bárka,
egyformán melegíts ittenit és idegent.

Balatoni vízió

Feleségemnek

Koporsó-tömb benne legszentebb remények
Itt is ott is füstölnek kémények
Gyászai az ősznek mely felhőtlen nagyon
Kísérhet estébe megvédő angyalom

A tó zöld volt akkor most márvány-erezett
Füröszteném benne szelíd szemedet
Fiatal éveink villany-atlaszát
kigyúlni látnám a nagy időkön át

Szél támad hullám-ébresztő zene
Mi az ott az a távol-fekete
orgonasípok s fényjelzők között
Pannon-tündére játszik. Gyermeknek öltözött

Aztán a légfékek kattogó sínek
diszharmóniája mint vaskígyó sziszeg
Hold-mázolt fák közt a néma angyal áll
Lengő part-karéjon egy őrtálló madár.

Petrőczi Éva verse

Kis eperjesi dal

Érzik az őzek
a hó közeledtét,
karácsony havának
ma első napja vagyon.

Az Eprek Városa,
a drága Eperjes
már behavazva fogad.
Kék árnyékú, kicsiny,
meg-megdidergő portékás kunyhóival,
bádoghangú, mégis mennybéli zenével,
és a mézbor ízével itt a karácsonyi vásár.

Ünnep-herolddá válok
(mint az imént az
út mentén fázva futó őzek
szelíd serege!)
magam is, s angyalt rajzol a hóba
(igaz, csak hólepte fejemben!)
gyakran fájdalomba kövült,

de a röpülés örömébe
könnyen visszataláló
két árva karom.

Budapest-Eperjes, 2016. december 1-jén

Kaiser László

Intelem hazánk fiaihoz

Okosan igyál,
ha nem is racionálisan!

Oláh András költő kapta a Ratkó József-díjat

Az elismerést Seszták Oszkár, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közgyűlés elnöke és Karádi Zsolt, a díj kuratóriumának megbízott vezetője adta át a Mátészalkán élő alkotónak péntek este Nyíregyházán.

A díjat 1993-ban alapította a Hangsúly Művelődési és Művészeti Alapítvány Ratkó József József Attila-díjas költő életművének emlékére. A díjjal olyan alkotókat ismernek el, akiknek a munkássága, esztétikai és erkölcsi értékrendje megkérdőjelezhetetlen, s irodalmi tevékenysége kötődik a szabolcs-szatmár-beregi térséghez.

Kőnig Róbert grafikusművész által készített oklevelet és Kő Pál szobrászművész plakettjét 1996-ig négyen, Balázs József, illetve Nagy Gáspár és Aczél Géza, illetve Szőllősi Zoltán költő vehette át.

A díjat 2006-tól a szabolcsi megyei önkormányzat adja át, s a mostani díjazott Oláh András mellett korábban Vári Fábián László költő, néprajzkutató, Elek Tibor irodalomtörténész, eszszéíró, Tóth Erzsébet költő, kritikus, Jánosi Zoltán irodalomtörténész, eszszéíró, Babosi László könyvtáros, a Ratkó-életmű gondozója, Márkus Béla, irodalomtörténész, kritikus, Gencsó Hrisztozov költő műfordító, valamint (posztumusz) Antall István egykori rádióriporter, szerkesztő kapta.

Oláh András 1959. január 21-én született, Hajdúnánáson. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett diplomát. 1981 óta Mátészalkán él. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Szabolcsi Írók Társaságának (SZIRT), a Művészetbarát Egyesületnek, elnökségi tagja a Kölcsey Társaságnak, elnöke a Vörösmarty Körnek.

Szemben a történelemmel és a magánnyal

Karádi Zsolt laudációja Oláh Andrásról

Tragikus hangoltságú, a mindennapi élet apró veszteségeit józanul megfogalmazó, a hit sáncai mögé menekülő, bibliai képekkel gazdagító, olykor azonban a világban tapasztalható Isten-hiány rezignált tudomásulvételével megdöbbentő felismerésekig jutó lírai világba lép az olvasó, ha Oláh András köteteit lapozza. A Mátészalkán élő szerző költői univerzumának tematikai rendje a jelzett létállapotok kifosztottság-érzése mellett mindig felmutatta a nemzeti gondolkodás iránt elkötelezett, a magyarság tragikus múltjának, s eszmény- és példakereső attitűdjének feszültségében élő értelmiségi öntanúsító monológjait.

Az 1959-es születésű Oláh András Hajdúnánáson érettségizett a Kőrösi Csoma Gimnáziumban. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett diplomát. 1981 óta él Mátészalkán, ahol pedagógusként dolgozik. Tanári munkája mellett rendkívül termékeny író-költő, aki az irodalom számos műfajában dolgozik. A lírai megszólaláson túl drámai és kisepikai, esszéista megnyilatkozásai is figyelemre méltók. Eredeti alkotói tevékenysége mellett számottevő szerkesztői tevékenységet tudhat magáénak: 2013 óta főszerkesztőként jegyzi a Partium folyóireatot. Az 1996 óta sorjázó köteteiben fokozatosan kirajzolódó költői arcél a honi literatúrában egyéni helyet biztosít számára. Már a Por és hamu című, a Nyíri Múzsa Füzetek negyedik darabjaként kiadott könyvében teljes érettségben állt előttünk: világképe az eltelt két évtizedben alapvetően nem változott. Igaz, a hajdani művek között több volt a hagyományos versforma; az önkifejezés biztonsága, az értékvesztésekre érzékenyen reagáló, a szerelemben harmóniát kereső, a mindennapok káoszában rendet igénylő, ám az erodálódó világban alig megnevezhető szomorúsággal, ugyanakkor írói szigorral élő ember ítéletei már akkor sejtették: tágas lírai életmű előtt állunk. Az általa alkalmazott költői nyelv, a világba vetett ember magányának művészi kifejezésmódja a magyar irodalomban Oláh András munkáit Pilinszky János és Nemes Nagy Ágnes szemléletével rokonítja. Idegen test című kötetének ajánlásában Jókai Anna így fogalmazott: „Oláh András megszenvedi verseit. Nem a formát, mert sorai könnyedén, bravúros egyszerűséggel születnek. A mögöttes, lélekben történő fájdalom az, ami a dolgok teljes átélésére ösztönzi… Kitárulkozó, őszinte költő… nem szépít, nem leplez, nem keres mentségeket sem maga számára, sem vágyott-űzött Istenének". Munkásságának érdekessége, hogy miközben a Ratkó József-i hatásokkal induló pálya az eltelt években megőrizte a magyarság múltja kataklizmáinak tanulságait elemző igényességét, s a jelen abszurditásainak, ha úgy tetszik, közéleti hangoltságú vizsgálatát, aközben az egyetemes emberi létezés titkaival, az ontológiai magánnyal, s a létezés gazdagságának folyamatosan tapasztalt elszegényedésével is konokul szembe néz.

Oláh költői oeuvre-jét érdekesen egészíti ki a dráma: a messziről Németh László technikáját idéző művek tragikus léthelyzeteket állítanak elénk. A szökevény és az Utolsó játszma gróf Batthány Lajos illetve Tisza István életének végső óráit eleveníti meg; e dialógusokban két mártír miniszterelnök sorsának analízise a haza, a hűség, a hit és a szabadság gondolatait vonja be az értelmezésbe. Nem kevésbé izgalmasak a Vörösmarty Mihály, Imre herceg, valamint a gróf Teleki László haláláról szóló darabok. Az író jó érzékkel állítja művei középpontjába a vizsgált történelmi személyek életének és halálának traumáját annak érdekében, hogy felmutassa e sorsok tragikumának máig ható tanulságait.

Oláh András, akinél az úgynevezett „képviseleti", metaforikus, és a filozofikus, szegényített nyelvű beszédmód sajátos ötvözetet alkot, az ország keleti végében élve egyszerre képes az egyetemes és a hétköznapi léptékű létérzékelés gyakran hangsúlyozottan visszafogott ábrázolására. Tárgyias, tömör versei olykor kíméletlenül szólnak a XX. – XXI. századi ember a szorongásáról, s időnként az Isten által elhagyott világ ürességéről.

A BIBLIAI NŐALAKOK „SZÉPSÉGES" SZOLGÁLATA

AJÁNLÁS SZŰCSNÉ NOVÁK MÁRIA KÖTETÉHEZ

*Steinbach József **

Egészen különleges kötetet tart kezében a Kedves Olvasó.

Különleges egyrészt tematikájában, hiszen Szűcsné Novák Mária szinte teljesen felvonultatja a Biblia női alakjait, nemcsak megjelenítve, de be is mutatva őket, leírva, összefoglalva történetüket és azt, amire Isten Igéje az ő életükön keresztül tanít bennünket. A kötet tehát gazdag bibliai-igei üzeneteket tartalmaz a nőalakokon keresztül. A szerző egy-egy bibliai szereplőről lejegyzett gondolatait a bibliai hivatkozások alapozzák meg.

A Biblia női szereplőinek ilyen módon való kigyűjtésével a művésznő rámutat a nők szerepének, szolgálatának jelentőségére akkor, a bibliai korban, és ma is - mert lám a női lélek, akkor is, egy „„férfijogú" társadalomban, és ma is fogékony az Úr szavára. Milyen áldottan használta és használja őket az Úr. Férfi a hitben sem létezhet nő nélkül, még akkor sem, ha valaki egyedül élve, az Úrnak szolgál. Egy jezsuita szerzetes, természettudós, Theilhard de Chardin, vallotta meg hogy minden, amit csak alkothatott az Úr kegyelméből, valójában a „női szem sugarában" született meg benne.

A kötet másik különlegességét az illusztrációk egyedisége adja. A szerző, a bibliai nőalakok bemutatását nemcsak szavakba önti, hanem tűzzománc képekbe is égeti. Ezek a saját kezűleg készített képek díszítik a gazdagon illusztrált kötetet. A tűzzománc technika abból áll, hogy porrá tört színes üveganyagot egy fém alapra olvasztanak, így a fém felületén kialakul a színes kép. Az alaposság, a sok türelem és odafigyelés, ami ehhez az alkotó munkához kell, megtalálható a művésznő által készített képekben. Az alakok, a színek, a formák, a motívumok apró kidolgozása alátámasztja azt az üzenetet, amelyet a bemutatott bibliai nők élete hordoz, és amely jellemző Szűcsné Novák Mária alkotásaira, és egyben gyönyörűvé teszi azokat. Az a kedves egyszerűség és megragadó vonalvezetés, színvilág, formavilág, ami jellemzi ezeket az alkotásokat, visszavezet a mából a bibliai időkbe. A tűzzománc képek kidolgozott alapossága segít elmélyíteni a bibliai üzenetet és bíztat a Szentírás kézbevételére is.

Szűcsné Novák Mária tűzzománc képeiből sugárzik a belső, a lelki harmónia, amely kifejezésre juttatja azt, hogy a művész alkotói tehetségét a hatalmas Isten szolgálatába állította.

„Íme, az Úr szolgálóleánya: történjék velem a te beszéded szerint!" (Lukács evangéliuma, 1,38)

Az Úr áldása legyen alkotón és olvasón.

Pápa-Balatonalmádi, 2016. szeptember 20.
** A szerző a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke*

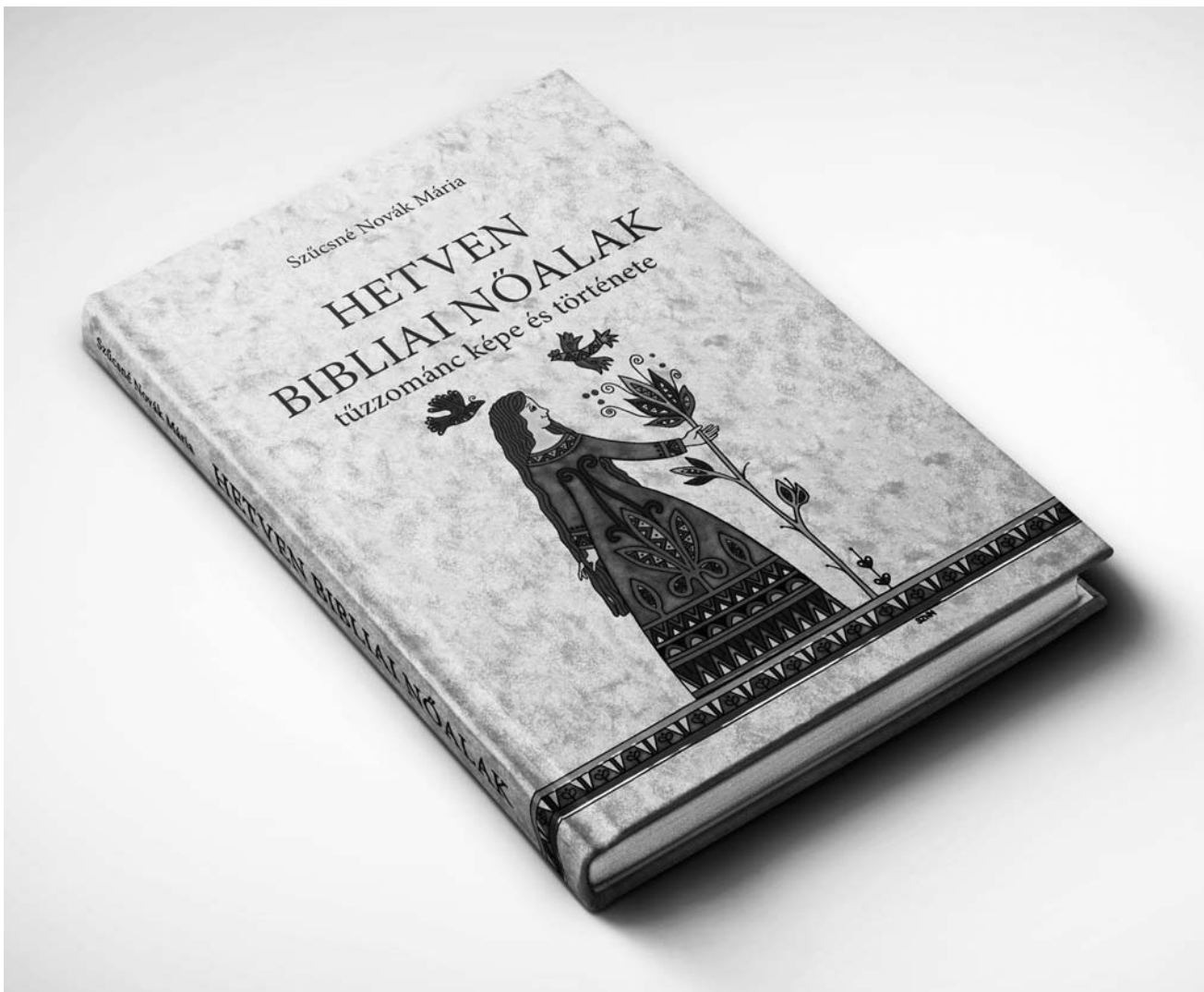

„HA NEM VOLNÁL, MÁR ÉN SEM VOLNÉK…”

BESZÉLGETÉS BALOGH JÚLIÁVAL – FELMENŐKRŐL, CSOÓRI SÁNDORRÓL, A DUNA TV-RŐL, A DOKUMENTUMFILMEZÉSRŐL

Fazekas István

„Botrányos igazság, mégis kikerülhetetlen, hogy a legnagyobb erő nem a teremtéshez, hanem a legnagyobb szenvedés elviseléséhez kell.” Csoóri Sándor írta le ezt a mondatot, akinek halálával lezárult egy korszak a magyar irodalomban. A múlt meghajolt, s míg befelé sírjuk veszteségünk szavait, irodalmunknak egy újabb fejezete is elkezdődik.

Ehhez kapcsolódóan kezdhetnénk ezt a beszélgetést akár a Hitel folyóiratról is, de mert az irodalmi életnek különös törvényei, s még különösebb szabálytalanságai vannak, hagyjuk ezt más alkalomra! Beszéljünk inkább Önről, aki több mint három évtizeden keresztül Csoóri Sándornak hű társa volt, Önről, aki számtalan, főleg erdélyi tárgyú dokumentumfilm szerkesztő-rendezője, akinek oroszlánrésze volt a Duna Televízió megszervezésében, aki 2014-ben Príma Díjat nyert a Fölszállott a páva című műsor főszerkesztőjeként és 2015-ben televíziós munkásságáért a Magyar Érdemrend tiszti keresztjét is megkapta. Honnan indult? Milyen gyermekkora volt?

Sándor jókedvűen ad elő

Kolozsváron születtem. Édesapám eredetileg aszódi, édesanyám pedig székely. Édesapám úgy került Kolozsvárra, hogy az apja (erdélyi lévén) és a kun világból jött nagyanyám 1920 után sokat jártakkeltek, utaztak hol ide, hol oda, ahol éppen jobbnak ígérkezett az élet. Attól függően, hogy mikor milyenek voltak a viszonyok a két állam között. A gazdasági világválság idején, 1932-ben véglegesen letelepedtek Székelyudvarhelyen. (Bolyongásaik során addig is mindig ez volt az egyik tartósabb állomásuk, a másik meg Budapest.) A nagyszüleimnek három fiuk volt: letagadhatatlanul erdélyiekké váltak. Mindhárman muzsikusok lettek: egyikük csellista, másikuk zongorista, édesapám (a legidősebb) pedig hegedűművész. Mivel nagyon tehetséges volt, apám Székelyudvarhelyen hamar kinőtte a mestereket, így átkerült Marosvásárhelyre.

Az egyik tanárának George Enescu volt a barátja. Ez a tanár rendezte meg az első Enescu-versenyt, 1938-ban, ott, Vásárhelyen. Ennek a jövőt rejtegető viadalnak édesapám lett a győztese, és jutalmul Enescu mestertől egy Amati hegedűt kapott ajándékba. Nagyonnagy dolog volt ez! Az első díjast ráadásul Enescu meghívta Párizsba. Ő ment is volna szívesen, ám a román főtanfelügyelőnek, Dandrea úrnak az volt a kikötése, hogy a római katolikus vallásról térjen át az ortodoxra, a nevét pedig Baloghról románosítsa Bologara. Tehát maradt, hiszen hogyan is lett volna ilyesmire képes! Amikor Észak-Erdély a második bécsi döntést követően visszatért az anyaországhoz, elindulhatott Budapestre tanulni. Ám kiderült, ehhez egy fillérje sincs. Szomorkodásra nem maradt ideje, mert a székelyudvarhelyiek – a helyi iparos közösség és az értelmiség – egy olyan hangversenyt szerveztek számára, aminek a bevételéből már nekiindulhatott a világnak! Késve, 1940 októberében érkezett meg a budapesti zeneakadémiára, ahol a felvételi vizsgája alapján hegedűből azonnal harmadévre vették fel.

Az ostrom vége felé, ’45-ben, az Operaházban tartózkodott, amikor – sejtve, hogy a bécsi döntést hamarosan felülírják, neki meg éppen Salzburgban lett egy állása – megkérdezte Kodályt, aki szintén mestere volt „Tanár úr, most mit csináljak?” Kodály ezt felelte: „Ferike, haza kell mennie, mert nem mindegy, ki tanítja az erdélyi magyarokat!” Kodály kijelentését annyira komolyan vette, hogy még legalább negyven erdélyi barátját, akik Budapesten tanultak, hazacsábított.

Teleki Pál az erdélyi egyetemi és főiskolai hallgatóknak két házat bocsátott rendelkezésükre a Podmaniczky utcában, egy másikat pedig a Vilmos császár úton: az ott lakók apám szavára összecsomagoltak, és hazaköltöztek. Ők lettek később a mi mestereink és professzoraink otthon, Erdélyben. Szellemi kisugárzásuk, munkásságuk nyomán egy olyan magyar mikrotársadalom jöhetett létre, amilyen kevés akad a világon. Ezek az emberek olyan tudáshalmazzal érkeztek haza egyébként, hogy nekik köszönhetően a legkiválóbb oktatásban részesülhettünk, bizonyos értelemben leválva a román tantervről, megelőzve mindazokat, akik a romániai kulturális és képzési előnyöket élvezhették. Ez a román értelmiségnek ijesztő lehetett, s nyilván az is volt, hiszen teljes érvénnyel kialakult a magunk szellemileg elkülönült és szinte a lázadásig pezsgő világa, mely a Ceaușescu-érában is aktív maradt. Na, azért akadtak olyanok ebben a közegben is, akik árulókká váltak. S ami a legszörnyűbb, feltünedeztek elvétve olyanok is – ahogy mondani szoktam –, akik magyarul beszéltek, de románul gondolkodtak. Ilyen mindig volt (hogyne lett volna!), de azért a nagy többség mindenféle hamisság nélkül ebbe a külön kis világba tartozott.

Innen indultam én! … Édesanyám református papi családból származott, ’46-ban találkozott édesapámmal, aztán hatvan évig el se váltak egymástól! Igazi, gyönyörűséges-szép házasság volt az övék! Önfeledt, boldog gyermekkort élhettünk! Hárman vagyunk testvérek, s ahogyan természetes volt, mindhárman tanultunk. Hangszeres zenét is, ez hozzátartozott a műveltséghez. S mindez a szeretet varázskörében: Shakespeare-drámákat olvastunk a szüleinkkel, s csupa olyasmikkel foglalkoztunk, amikkel azóta se találkoztam máshol!
Kolozsváron elvégeztem a zeneakadémiát, majd áttelepültünk Magyarországra. Ez nagyon nehéz folyamat volt, 1973-tól egészen 1977-ig tartott. Később az ELTE Bölcsészkarán végeztem. A doktorátusomat, Glatz Ferenc felügyelete alatt írtam, a kisebbségi problémák kutatása volt a feladatom.

Egyszer csak a televízióhoz került!

1978-ban puszta véletlenségből szegődtem el, ám előbb még felvételiztem az Állami Hangversenyzenekarba. Ferencsik János vett föl, egy darabig ott játszottam, ám kezdődő gerinc-sérvem miatt nem bírtam a sok ülést, emiatt váltottam. Ekkor kerültem a Magyar Televízió kötelékébe.

Előzmények nélkül?

Az mindig külön történet, hogy kinek mi és hogyan keveredik az életébe. Ahol mi laktunk akkoriban albérletben (a Nagybányai úton, a II. kerületben), három kétemeletes társasház sorakozott egymás mellett. A középsőben egy erdélyi család lakott: a papa, Borbély Sándor, Segesvár mellől származott, és Eszti néni, a mama is arra a vidékre való volt. Hogy is mondjam? Őskommunisták voltak – a fiuk az a Borbély Sándor, aki aztán a munkásőrség parancsnoka lett. Nagyon megszerettek bennünket. „Fiatal házasok egy aranyos kislánnyal…” Kiderült, hogy nekem nincs állásom (az akkori férjem hamar el tudott helyezkedni a Központi Fizikai Kutatóintézetben, mint kutatófizikus), s egyszer azt kérdezte Eszti néni: nem akarok-e a televízióban dolgozni? De, hogyne akarnék! De hogyan tudnék én odakerülni? Mondták, hogy nem nagy ügy, mert Nagy Richárd (a televízió akkori elnöke) az ő fiuknak igen jó barátja. Betekinthettem egy kicsit a kéz kezet mos világába, ami Magyarországon mindig is létezett. Borbély elvtársnak köszönhettem televíziós állásomat, anélkül, hogy bármiféle kommunista szállal el tudtam volna számolni a családomban! Kizárólag erdélyi alapon segítettek, csak azért, mert az ő szótárukban is Budapest az *itthon*, Erdély pedig az *otthon* jelentéssel bírt. Így indult az én televíziós életem. Kezdetben zenei szerkesztő voltam Palásti Pál osztályán, majd átkerültem az irodalmi osztályra, s amikor elindították a Magyarságkutató Intézetet, akkor oda szerettem volna bejutni, és sikerült! Egészen ’92-ig ott dolgoztam, s doktoráltam a kisebbségtudományok tárgyköréből.

1992-ben, Budapesten, ötvennégy év után, Csoóri Sándor vezetésével megrendezték a Magyarok III. Világtalálkozóját. Sándor ennek az eseménynek mintegy mottójaként fogalmazta meg: „Történt, ami történt, de együtt a család.” Az induló Duna Televíziót is jól jellemezte ez a mottó.

Az „igazi” mottót Adytól kölcsönözte: „Az élet él, és élni akar!” A maga által idézett mondat Sándor akkori beszédében hangzott el. A sokszorosan széttagolt magyarság szellemi élete is sokszorosan széttagolt volt, és jól ismertük a szétszóratásban élő magyarok keserűségeit is. Amikor elindultunk, elég kevesen voltak olyanok, akik a televíziózáshoz is értettek volna. Sokan érkeztek a Filmgyárból, de aki járatos a két világban, pontosan tudja, hogy ez valóban két külön világ… Így aztán, televízióként, mi sem volt természetesebb, mint az, hogy nekem is lett ott helyem, feladatom. Aki rádiózott vagy televíziózott, akár csak egy fél évig is, pontosan tudja: ez rendkívül nagy szerelem. Valamiképpen egyedi művészet is, egyszersmind olyan munka is, amely tele van gyakorlati feladatokkal –, szóval nagyon-nagy próbatétel. Én kimondhatatlanul boldog voltam, hogy vissza tudok térni ehhez a tevékenységhez. Soha nem sajnáltam azt a kitérőt, amelyet a tudományra szántam, de azt is tudtam, sokkal több embert lehet elérni és megszólítani egy közszolgálati televízió útján, mintha csak kutatgatok és megírom a magam munkáit. A Duna Tv szervezése közben, már ’92 őszétől elkezdtük gyártani a műsorokat, és amikor az év karácsonyán megkezdődött a sugárzás, Szentestén már a mi műsoraink is szerepeltek az első adásban! Csak néhány név az akkori csapatból: Czabarka Péter, aki már nyugdíjas, híres-neves operatőr, ahogyan Wonke Rezső is, Szitányi Zsuzsanna, aki tényleg a vágók gyöngye volt, nagyon művelt, egyetemet végzett, széles látókörű, okos munkatárs, ma takarítónő (!), vagy Glósz Imre segédoperatőr, aki már szintén nyugdíjas, ahogyan Nagy Katalin gyártásvezetőnk is. Sorolhatnám tovább a kollégákat – mind nagyon értékesek voltak –, akikkel elkezdtük, s végeztük is húsz éven keresztül ezt a mesébe illő szép munkát.

Versenyeket nyertünk, fesztiválokra is vitték a munkáinkat. Aztán 2010-ben meghozták a médiatörvényt, és azzal vége szakadt a mi idilli állapotunknak és elkezdődött egy másik élet! Ekkor indíthattuk el a Fölszállott a pávát például. Szeretnék annyi kiegészítést tenni beszélgetésünk elejéhez, hogy a Príma díjat nem én kaptam, hanem az a csapat, aki a pávát készítette. A televíziózás kollektív műfaj, s ezen belül egyedül senki nem menne semmire. Az tény, hogy a Páva az én gondolatom volt, hogy én küzdöttem meg érte, de a kivitelezés az már többünk munkájának az eredménye!

„Azzal az erőfeszítéssel, hogy mű szülessen – írja az egyik horvát költő, Valdo Gotovac (Sándor is idézi őt A meghasonlás világos háttere *című írásában) – minden megtörténik. Minden megtörténik, abban az esetben, ha a műről alkotott tudat maga a teljes ember.” Említette a* Fölszállott a páva *elnevezésű népzenei tehetségkutató műsort, mely az egyik legnézettebb televíziós program ma a Kárpát-medencében. Mi indította el Önben ennek a gondolatát és az erőfeszítést, hogy ez a mű megszülessen?*

A Pávát már 2005-ben szerettem volna elindítani, de akkor több okból nem lehetett. (Ezeket most hadd ne soroljam!) 2011-re értünk el oda, hogy elkezdődhettek az előkészítő munkák, s így 2012-től útnak indulhatott. (Legalább egy év szervezés, mire egy ilyen műsor egyáltalán startolhat.) Édesapám egyetemi tanár volt, Kodály-tanítvány, hát mi eleve otthonról hoztuk az éneklés és a zene szeretetét. Mit énekelt volna nekünk édesanyánk, ha nem népdalokat? Ezen a kultúrán nőttünk fel.

Együtt

Az első komolyabb politikai vállalásunk a Közép-Európai Magazin volt, amelyik először próbálta Közép-Európát – valahogy úgy, ahogyan Kundera és Sándor is kívánta volna – külön egységként kezelni az európai térképen. Ebben a magazinban rajtunk kívül valóban Csehország, Lengyelország, Szlovákia és persze Románia – főleg Erdély – jelent meg, s hirdette a közép-európai értékeket, tudósított a bajokról, a valós problémákról. Körbefont ez a műsor minden magyarlakta vidéket. 1993-ban elindítottuk a csíksomlyói búcsú közvetítéseit, amelyek, hál’Istennek, máig is tartanak. Épp a minap mondtam valakinek, ha a Pávából is ennyi sikerül, nem éltem hiába. Rengetek dokumentumfilmet készítettünk, a számuk ötven körül lehet. Aztán volt egy zseniális professzorom, Jagamas János. Hála Istennek, és volt kollegámnak, Pávai Istvánnak, már itt is kezdik megtanulni a nevét! Kodály-tanítvány volt ő is, tavalyelőtt jelentek meg az erdélyi és moldvai gyűjtései a Hagyományok Háza gondozásában, olyan anyagról van szó, amelyiket eddig hétlakat alatt őriztek, mert a román folklórintézet nem adta ki! Valahogy mégis sikerült elérni a kiadást! Egyedül több népdalt gyűjtött, mint Kodály meg Bartók együtt! Jagamas Jánosra egyik mesterünkként tekinthettünk a Zeneakadémián, Kolozsvárott. Ő különösen szeretett bennünket családilag is, édesapám jó barátja volt. Egyik alkalommal, amikor nálunk járt, az akkor kétéves Réka lányom hallás után eléne-

kelte az egyik népdalt, amelyet János őelőtte bemutatott. Jó füle volt a gyermeknek, de János bácsi ennek külön örvendett. Mindenki tudta róla, hogy jógázik, ezért Réka még azt is megengedhette magának, hogy „utasította": „Állj fejre, János bácsi!" És fejre állt. Ilyen kegyeket is gyakorolt, ezt senki nem hitte volna el, mert nála szigorúbb tanárunk egy se volt.

Mindig is különösen foglalkoztatott a népzene, és a népzenei hagyományaink ápolása is egyik szívügyem volt. Az örökséghez és tudáshoz, amit kaptam, hozzáillett a gyakorlat is!

Kikerülhetetlen az obligát kérdés: miért nem a Röpülj, pávát *folytatták az eredeti címmel?*

Egyszerűen csak azért, mert ezt a tehetségkutató mozgalmat kiterjesztettük az egész Kárpát-medencére, másrészt pedig – népzenei eredményeink ismeretében azt mondhatjuk – valóban fölszállott a páva.

Hogyan ismerkedett meg Sándorral?

Nem sokkal az után, hogy átjöttünk Magyarországra, a Jóisten különös kegyéből én készíthettem el Illyés Gyuláról az utolsó portréfilmet. Horváth Ádám volt a rendező, én a szerkesztő. Azelőtt is már egyszer jártam Illyéséknél, de ugyanolyan meghatott voltam, mint amikor először léphettem át a házuk küszöbét! Molnár Gusztávék Dávid Gyuláékkal együtt, azaz a Kriterion, kiadták Csoóri Sándornak a *Tenger és diólevél* című tanulmányát. Persze megcenzúrázva, rövidítve, de Ceaușescu Romániájában mégis megjelent egy Csoóri-könyv, ha csonkán-bonkán is!

Sándort egyébként nem ismertem. Olyannyira nem, hogy mikor elolvastam a *Nomád napló* című könyvét, meg is esküdtem: ezzel az emberrel nem szabad találkoznom, mert aki ilyen tökéletesen ír, annak biztosan millió más hibája van, és nem akartam csalódni az íróban. Körülbelül Sándor is akkor döntötte el, hogy szemüveges és értelmiségi nővel soha, de soha nem kerül közelebbi kapcsolatba. Aztán a Teremtő másképpen rendelkezett. Szóval a Romániában megjelent könyvvel kapcsolatosan felhívtam telefonon Illyéséktől, mire azt válaszolta, hogy ő nagyon dolgozik, hálás lenne, ha fölvinném neki a könyvet. Megdöbbentem a javaslatán: én menjek fel egy lakásra? De hát gondoltam, író, nyilván otthon dolgozik. Elmentem hát hozzá, nagyon jót beszélgettünk. Egy kis idő után megint összefutottunk, mutatott egy verset. Rólam szólt. Aztán mi is úgy öleltük át egymást, mint a szüleim: halálig az életnek életével.

Júlia! Jól értem, hogy a szerelmi kapcsolat mellett egy fajta munkatársi kapcsolat is volt ez?

Hát hogyne! Azzal kezdődött, hogy amikor az Illyés Gyula-film elkészült, kiderült, hogy a kész filmet elvitték bemutatni a Pártközpontba…

A Bátrabb igazságokért *című filmről van szó?*

Igen. Aczél Györgyhöz került. Aztán visszahozták hozzánk, de át kellett vágni! Hogy végülis ki döntött erről, nem tudom! Kértem Sándort, ha már elvittem neki azt a könyvet (tudva, hogy két kútfő van széles e hazában: Illyés és Csoóri), tegyen valamit, mert azt nem lehet megengedni, hogy Illyés Gyulát bárki is így megcenzúrázza! Ő akkor elment Gyula bácsihoz, Gyula bácsi boszszankodott nagyon: micsoda dolog az, hogy a '80-as évek elején nem mondhatja el, mit is gondol Petőfiről. Felkereste Czigány György is, az akkori főszerkesztőnk, aki arról győzte meg: nem baj az, ha most ez így is van, de legalább az ő szavát hallják a nézők. Illyés füstölgött egy darabig, de végül belement, hogy adásba kerüljön. Nemrég megismételték, nekem iszonyatos hiányérzetem lett, ahogy visszanéztem. Aki most látta először, az nem tudja, hogy bizony Illyés sokkal többet mondott, mint ami megmaradt az utókor számára!

Sándorral voltak vitáink. Az első az Ady-Tisza per volt. Már-már odáig fajult, hogy alaposan összecsattantunk, ugyanis én Tisza-párti voltam ebben a kérdésben, ő meg Ady-párti. Máshonnan néztem a történetre, bennem hangsúlyosabb volt az, hogy '12-ben Tisza hogyan viselkedett a kisebbségekkel, miket ajánlott föl nekik, Sándor pedig csak az Ady oldaláról vizsgálta ezt az ügyet.

Közös nevezőre jutottak?

Olyan értelemben igen, hogy az évek során sikerült meggyőzni egymást arról, hogy a nemesi világ nem ördögtől való, két pólusa volt a magyar nemzetnek: az arisztokrácia és a parasztság. Az úr és paraszt viszonyának kérdését – erről gyönyörű könyvet írt Szabó István (olvasni kell mindenkinek!) – nem a primitív megkülönböztetésbe oltott gyűlölködésben kell feloldani, hanem a kultúránk felől vizsgálni, meglátva, hogy az úr és paraszt valójában a társadalom két elit része: az egyik inkább kultúrát próbált teremteni, a másik inkább kultúrát őrzött. Egymásra utalva éltek békében, háborúban. Voltak hasonló vitáink kisebbségi kérdésekben is. Én mást képviseltem, Sándor megint mást, de nem volt nehéz közös nevezőre jutnunk! 1987-ben Brazíliában jártunk, Sao Pauloban, épp a szállodában reggeliztünk, s feltűnt, hogy a sarokból egy úriember kávéjának kavargatása közbenk ránk-ránk emeli tekintetét. Azt mondja Sándor, ez egy magyar úr. S valóban, Dessewffy Gyula volt, a Független Kisgazdapárt lapjának, a Kis Újságnak hajdani tulajdonosa. Minden tőle telhetőt megtett a nemzetért. Aztán valamikor a nyolcvanas évek vége felé, amikor először jött haza Magyarországra, mi vittük el Büdszentmártonba, ahol a birtokuk és kastélyuk volt. Óriási szeretettel fogadták! A templomban, amelyet ők építettek, ültek az öregasszonyok feketében, és nézték tiszteletettel. Gyula az első sorban, mi, Sándorral, kettővel hátrébb hallgattuk az Igét. Mikor mentünk kifelé, az asszonyokból kitört: „Jaj mennyivel jobb volt az öreg kegyelmes asszonynál summásnak lenni, mint a TSz-ben dolgozni!" Sándor is nagyot nevetett ezen. Sok-sok ilyen barátunk volt.

Együtt

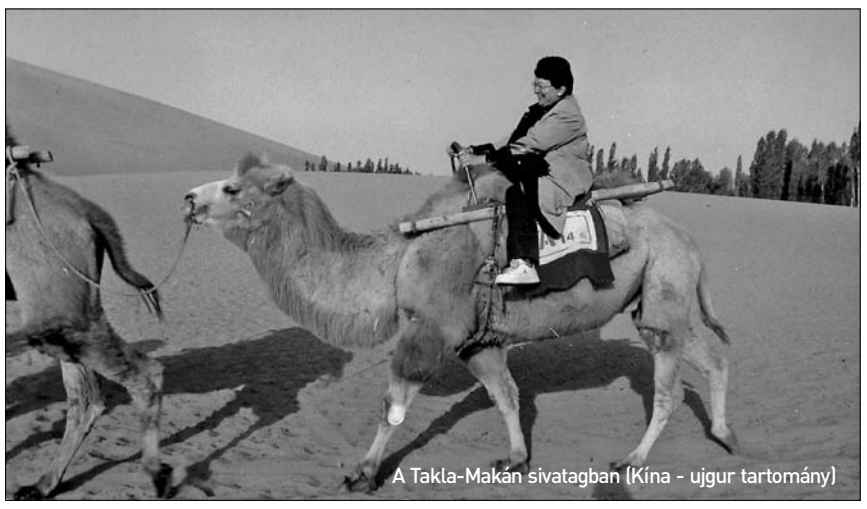
A Takla-Makán sivatagban (Kína - ujgur tartomány)

Bécs mellett egyszer Révai István grófhoz mentünk el, aki a halálán volt. Nem tudott már fölkelni az ágyból, ám ahogy meghallotta, hogy Csoóri Sándor jön hozzá, kiültette magát egy fotelbe. Egy kockás pléddel volt betakarva. András Károly kísért el bennünket, aki a Szabad Európa Rádió kutatási részlegének volt a vezetője. Ő is felvidéki volt, meg Révai is. Révai, amikor meglátott bennünket, így sóhajtott fel: „Sándor, mi lesz a nemzettel?" Sándor mindig nagy kíváncsisággal és szeretettel fordult az ilyen emberek felé. A mi életünk úgy alakult, hogy a hihetetlenül szép párkapcsolatunk mellett erős barátság és páratlan munkakapcsolat is köttetett. Furcsa módon Sándor, aki soha nem mutatkozott senkivel, mert kényes volt az önállóságára, ragaszkodott ahhoz, hogy mindig vele legyek. Neki ez valami biztonságot adott. Mindent megbeszéltünk. Néha magára kellett hagynom: eléggé sokat utaztam, mert a televízióval gyakran mentem külföldre, de soha nem szólt ezért. Pedig szíve szerint annak örült volna, ha szóvá teszi! Amikor Kínába mentem, nagyon szép verset írt arról: alig várja, hogy hazaérjek.

Melyik is ez?

Így szól:
„Ha nem vagy itthon, én se vagyok itthon./ Csak azt tudnám, hol vagyok ilyenkor./ Vonatra várok vagy talán az őszre/ egy hegy lábánál hűvös alkonyatra?// Valami csattog: madárszárny vagy függöny,/ egy portörlő rongy vagy egy égdarab./ Így vagy jelen, ha messze vagy is tőlem:/ hallomásként, hogy mindig várjalak.// Menekült voltál s lettél menedékem,/ elcserélt fejek és elcserélt hazák/ örököse, ki virradatot s estét// sokat kapott a sorstól s viszi-hozza/ utánam mindenhová, mintha tiszta/ ágyneműt vagy újszülött reményt hozna."

Mostanában esténként Kocsis Zoltán játékát hallgatom, és Sándor verseit olvasom. Olyan jól ki tudom magam bőgni! Réka lányom a két kislányával együtt, nagyon mélyen gyászolta és gyászolja Sándort: 6 éves kora óta ismerte, s bizony akárhogyan is számolom, évtizedekig éltünk egy fedél alatt! Amikor Réka 18 éves múlt, Sándor ajánlotta fel neki, hogy vegye fel a nevét. Rékának eszébe se jutott az, hogy ilyet merjen mondani. Írtak egy-egy levelet: Sándor megfogalmazta, hogy miért adja, Réka pedig leírta, miért örvendene a Csoóri névnek. Két olyan gyönyörű írás ez, István, hogy akiket sértett az ő egyezségük, a levelek olvastán, talán megértenék azt, amit magam is megértettem! Az emberi viszonyok igen bonyolultak, az ő esetük példa arra, hogy a mindent felülíró férsági kapcsolaton kívül lehetséges életre szóló szellemi kapcsolat is.

Milyen volt az író Csoóri Sándor? Hogyan alkotott?

Rengeteget dolgozott, s általában otthon. Amikor ideköltöztünk Ürömre, akkor a dolgozószobájában kezdte a napot, kivéve a keddi napokat, amikor bejárt a Hitelbe. Reggel felkelt, elkészülődött, megitta a teáját vagy a kávéját, megreggelizett és fölment a szobájába, és elkezdett írni.

Korán kelő volt?

Igen. Mivel egyáltalán nem ivott, nem volt olyan gondja, hogy ki kelljen hevernie az előző napi mámort. Amíg írásba kezdett, annak mindig volt egy külön kis szertartása, és aztán írt, csak írt sokáig. Ám ha édesanyám vagy édesapám szóltak neki, hogy kész az ebéd (a házunk egyik felében a szüleim, a másik felébe mi laktunk), képes volt arra, hogy a mondat közepén félbehagyja az írást, s az utolsó szó ott fityegett, árválkodott, míg ő az ebédből vissza nem tért. Természetesen ez elsősorban az esszéire igaz. Ezekre mindig alaposan rákészült. De bizony volt, hogy háromszor is megírta őket. A verseket másképpen és főleg sokféleképpen írta. Egyiket így, másikat úgy. Mindkét műfajban gyakran előfordult, hogy piszkozatokat használt. Hogy én hány összegyűrt oldalt simítottam ki! Most volt Szabó István püspök úr születésnapja, december 14-én, de 16-án tartották meg a Református Teológia díszteremében. István persze nem tudta, hogy ünneplés lesz, mert a családja meglepetésnek szánta a baráti együttlétet! Én csak annyira tudtam odamenni, hogy éppen felköszöntsem, mert Pávadöntő volt aznap este, és vissza kellett térnem a tévébe. De hogy valamivel én is meglepjem, elvittem neki annak az írásnak a kéziratát, amit Sándor 2003-ban a püspökszentelésére írt (ezt egyébként Kecskeméten ki is adták annak idején). Ez is egy olyan kézirat, amely nincs igazán befejezve, s érdekes módon még egy verskezdemény is van rajta.

„Ha nincsenek bogarászó irodalmárok, akik romok alól előkerült bizonyítékokat csúsztatnak elém, én magam sose hozakodom elő azzal a Csoóri nemzetséggel, amely a család homályba vesző múltjában némileg eligazít. Hitelesíthető okiratok szerint a nemzetség besenyő eredetű. … A mai Csór község – amely még a Mátyás király-történetekben is fölbukkan – ugyanott áll ma is, ahol a Csoór nemzetség megtelepült és kivirágzott" - írja Csoóri Sándor a Nappali Holdban.

Nyilván Sándornak az elődei besenyő katonák lehettek. Hisz a csoór valamiféle katonai rangot jelent. Erről jut eszembe egy történet! Egy alkalommal meghívták Sándort Csórra. El is mentünk. Egy furcsán eklektikus színpadi estet rendeztek: népszínmű, hamis tárogató, miegyéb. Sándort rettenetesen idegesítette. „Mit keresek én itt?"– kérdezte bosszankodva. Aztán ő került a színpadra. Két perc alatt az addig zsibongó-zajongó tömeg olyan csendben hallgatta, hogy a légy zümmögését is hallani lehetett. Az est után a polgármester meghívott bennünket a *Csóri csukához* címzett étterembe. De a falu aprajanagyja ott állt az étterem előtt, mindenki szót szeretett volna váltani Sándorral. Aki ismerte Sándort, pontosan tudja, hogy képtelen lett volna bemenni az étterembe vacsorázni, miközben emberek várnak rá az utcán… Különös élmény volt, mintha csak azért ácsorogtak volna ott, hogy megérinthessék a köpönyege szélét – képletesen szólva. Nem történt pedig semmi különös, csak Sándor szavaiban önmagukra ismertek. Még évek múltán is írták a leveleket: mikor jön újra Csoóri Sándor? Mikor jön? Kiegészítésül talán annyit: az ahogyan Sándor szólni tudott az övéihez, ahogyan képes volt tükröt tartani eléjük, hogy magukra ismerhessenek – a Fölszállott a páva egyik alapgondolatává lett!

Hadd álljon itt az utolsó verse, amelyiket 2011. február 25-én írt hozzám:

Zene a szíved körül

Ha nem volnál,
talán már én se volnék,
és nem kerülgetné szemem
álomtalanul a Földet helyetted is.
Legföljebb a komor sziklákat
nézegetném csak elképedve
egy hegy tövében, mintha Isten
kihullott zápfogát bámulgatnám.

De te csak némán mosolyognál,
minthogyha azt üzennéd:
elegendők neked a kis csodák is:
rigó egy szalmaszállal
a torony tetején,
egy vágtató ló a suhanó folyóban,
sörénye száll, csapong,
akár a csábító angyaloké,
akik után rohan a Nap is,
rohan, rohan és zene lesz minden zajból,
zene, zene a szíved körül.

KORTÁRSAK FAZEKAS ISTVÁN LEGÚJABB DRÁMÁJÁRÓL

A karácsonyi könyvvásárra jelent meg Fazekas István Kegyelmet nem kérek! című történelmi drámája. A színdarab az 1956-os forradalom és szabadságharc közvetlen előzményeit, Kádár János hazaárulását és a kegyetlen megtorlás valódi okait vizsgálja.

Árkosi Árpád (rendező, Nemzeti Színház)

Ez a mű méltó folytatása azon történelmi drámáknak, amelyek felelősséggel és merész írói fantáziával készítenek látleletet nemzetünk sorsfordító «pillanatairól». A drámai szerkezet minden elemében megtartja azt a roppant terhet, amelyet felemel, sőt a*zt a* végsőkig fokozni tudja. *Nemcsak a szobrokban is megörökített „nagyok", de a névtelen hősök is ugyan olyan erősen képviselik és formálják azt a társadalmi tablót, amelyben önmagunk jelen idejű arcát, lelkületét fedezhetjük fel. Hiszem, hogy meg fogja találni azt a színházat, mely méltó módon színpadra is álmodja!*

Falussy Lilla (dramaturg, Újszínház)

Fazekas István legújabb drámai remeke, a Kegyelmet nem kérek, kegyetlen őszinteséggel mutatja be az 1956-os forradalom utáni tisztogatásokat, a hatalom stabilizálódási időszakában. A dráma a recski kényszermunkatáborban kezdődik, majd felváltva mutatja be a kádári hatalom berendezkedését, a Nagy Imre pert, valamint a menekülő magánéletet. A társadalom polarizálódik ebben az időszakban, akinek engedi a lelkiismerete, a koncepciós perekben árulóvá lesz, cserébe jó munkát és nyugodt életet kap. Aki viszont ragaszkodik az elveihez, menthetetlenül elbukik. Ez utóbbi utat járja be Tibor, a darab egyik főhőse, aki túl sokat tud Kádárról, mivel vele tartott a nehéz időkben, s mert a forradalom leverése után is a forradalom mellé áll mindenképpen vesznie kell. A darab egy dokumentumdráma pontosságával idézi fel a hamis tanúvallomásokra épülő Nagy Imre pert és az emblematikus „Kegyelmet nem kérek" mondattal zárul, pontosabban feloldja a feszültséget egy istentiszteleti úrvacsora kezdeti pillanatával, mely az időtlenségével univerzálissá és örökérvényűvé emeli a darabot. Nem hiányzik a férfias humor sem, mely legfőképpen a munkatáborban játszódó jeleneteket szövi át. Ezek között legemlékezetesebb a Sztálin halálát hírül hozó krónikás, akit kínvallatása során az emésztő gödörbe nyomtak bele fejjel lefelé és egy itt elejtett újságból értesül Sztálin halálhíréről. Igazi vérbeli közép-európai szatíra született Fazekas István tollából.

Kaiser László (író, dramaturg)

*A Béres Józsefről szóló darab után Fazekas István új drámájában a recski munkatábor hétköznapjaitól Nagy Imre halálra ítélésig terjedő bonyolult és mégis egyértelmű időszakot vizsgálja. A sajátságos jelenettechnik*ával íródott mű eszmeisége, az „öntudat amputálásának» lehetetlensége, vagyis az emberi méltóság és tartás megőrzésének nagyszerűsége a drámában még kevés az írói üdvösséghez. Ehhez színi mozgásra *és életre képes alakok kellenek, dramaturgiai biztonsággal megteremtett, korra jellemző szituációk s nem történelmi szócsővé formát verbalitások, egyszóval mindaz, ami Fazekas darabját, ezt a remek 56-os és emberi drámát (benne sorsokkal, tragédiákkal) kitűnővé teszi* és az írót igazi színpadi szerzővé avatja.

Pethő Sándor (filozófus, vallástörténész, Károli Gáspár Református Egyetem)

Történelmi drámát írni hálátlan feladat. Ha az író puszta ürügyként használja a történelmet, annak a hitelesség láthatja kárát. Ha viszont kitartóan ragaszkodik hozzá, azt gyakran a cselekmény szenvedi meg.

Fazekas István ötödik drámájában erre a hálátlan feladatra vállalkozik. A kor, melyet színpadra visz, - az 1953 és '56 közé eső időszak - a magyar történelem ellentmondásos korszaka. Egyszerre fullasztó és lelkesítő évek, történelmünk sűrített kivonata. Zsarnokság, forradalom, árulás, bosszú, megtorlás – a tragikus nemzeti történelem, és a fordulatos történelmi dráma szinte minden kelléke megvan benne. Az 1953 és *'56 közötti időszak kollektív történelmi neurózis. Nemcsak azért, mert egyszerre a kisszerű, jellemtelen antihősök és a megcsalatott, bukásra ítélt valódi hősök kora. Azért is, mert több mint fél évszázad után is indulatokat vált ki belőlünk. Évtizedek elhallgatása, és immár negyed század gyakran piszmogó recepciótörténete után se mondhatjuk el, hogy helyére került volna a lelkünkben! Nem tudjuk elengedni, mert soha nem volt igazán a miénk! Nemcsak a bukás emléke maradt velünk, hanem emlékükben, és olykor fizikai valóságukban* – és valószínűleg ebből nőhet majd ki az 1989 utáni korszak történelmi drámája –a bukást előidézők szelleme *is. Fazekas István színdarabjában* Kádár, *Biszku, a minden rendszerváltáskor új ruhába bújó ÁVH-s is hős: annak a kornak a hőse, melynek kisszerű antihősökre van szüksége ahhoz, hogy a valódi heroizmust megtörje, akasztófára küldje, emigrációba kényszerítse. Az író ítélete a korról? A kor ítélete önmagáról. Az áldozat és a gyilkos egymásba kapaszkodó történelmi haláltánca, melyet - mint a dráma utolsó jelenetében - csak a szembenézés szakrális aktusa oldhat fel.*

Fazekas István drámája elfojtásainkkal szembesít bennünket. És ezáltal szabadít fel, ha maradt még lelkierőnk a szabadság elviselésére.

ELŐFIZETÉSI ÍV

Előfizető neve: ……

Lakcíme: ……

……

Telefonszáma és e-mail cím (ha van): ……

……

……

Az előfizetés 10 lapszámra 2500 Ft, 20 lapszámra 4000 Ft!
Vágja ki az ívet, s adja fel a szerkesztőség címére!

STÁDIUM
Társadalmi és Kulturális Hírlap

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ:
Pozsgay Imre

FŐSZERKESZTŐ:
Fazekas István

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:
Petrőczi Éva

KIADJA:
Editio Librorum Kft., Százhalombatta

FELELŐS KIADÓ:
az Editio Librorum Kft. ügyvezetője

FELELŐS SZERKESZTŐ:
Bordás Mária

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:
Arany Lajos (olvasószerkesztő, anyanyelvi lektor)
Bertha Zoltán (esszé),
Bognár Nándor (lapigazgató)
Czifrik Katalin (közéleti hírek),
Szigetvári József (kulturális hírek)
Tomcsányi Gusztáv (tördelőszerkesztő)

Terjeszti a Lapker Zrt.

ELŐFIZETÉSI DÍJ:
10 lapszám esetén 2600 Ft

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:
2440 Százhalombatta, Kodály stny. 26.
Telefon-fax: 06/23-354-447
Honlap: www.stadiumlap.hu

16004 >
9 772063 530046

Ára: 300 Ft

ISSN 2063-5389

Sajtónyelvőr

Történetek sztorik nélkül

A *történet* valóságos vagy kitalált események, cselekvések sora, láncolata. Van története településnek, találmánynak, van az irodalomnak, a zenének, a képzőművészetnek, a filozófiának stb. Előadhatják élőszóban, rögzíthetik írásban. Filmre vihetnek megtörtént eseményeket vagy fikciósort. A lényeg, hogy ha történetről beszélünk, minden esetben *van sztori*. Van *eseménysor, cselekmény*. Pl.: „Az irgalmas szamaritánus. Ez a *történet* arról szól, hogy szeretnünk kell másokat"; Herczeg Ferenc Bizánc c. tragédiája „örökérvényű történet arról, hogyan tudnak az emberek alakoskodni bizonyosfajta változáskor, hogyan próbálnak meg mindenáron előnyhöz jutni, minden erkölcsi és ideológiai határ nélkül átállni a másik oldalra"; „Igaz *történet* alapján készült A harcos"; „Mindenkinek megvan a kedvenc családi palacsintás *történet*e: az első sütésről, a legszebb vagy a leggyorsabban elfogyó palacsintáról."

Semmibe véve a *történet* meghatározását, elharapódzott a mai nyelvhasználatban a szó használata akkor is, ha nincs eseménysor, nincs sztori. Jolly joker-szóvá, bármely kifejezés pótlójává lett ez a főnév… Különösen a gasztronómia berkeiben burjánzik: „Egész héten arra vágytam, hogy valami csoki*történetet* egyek" – nyilatkozta egy showműsor résztvevője. Korrekten: *csokit tartalmazó édesség*et kívánt. A *történet* ilyen szövegösszefüggésben – ha ugyanis nincs sztori – szótévesztés, sőt képzavar. „Nem tudom elképzelni, hogy úgy terít meg, hogy asztalterítő és hasonló *történet*ek" – hangzott el egy hasonló tévés programban. A teljes átfogalmazást igénylő, csetlő-botló mondat egészének korrigálása helyett itt és most csak a kurziváltat cseréljük: *(hagyományos) tálalási kellékek*. „Pudingos, piskótás *történet*et sütöttem, hogy legyen valami nassi" – olvasom a neten. A pontos itt az *édesség* szó lett volna. Aztán: „a hagymás-szalonnás-tejfölös *történet* sokkal jobban ízlett mindenkinek!"; „jól sikerült az aszalt szilvás *történet*". Precízen akkor fűzték volna a szót, ha pl. *ételkülönlegesség*et vagy *-specialitás*t írnak.

A konyha világán kívül számos más területet utolért a sztori nélküli *történet* rest és/vagy csekély szókincsű beszélők szóhasználatában. Íme: „Nem Svédországban indult el a falas *történet*, hanem Japánban." Inkább a falas *játék (vetélkedő)*, hiszen logikai játékon alapuló show-műsor a szóban forgó. „Egy motorülés elkészítése nem annyira nehéz *történet*." Itt elhagyható a megjelöltszó, vagy helyettesíthető (*munka, foglalatosság, teendő*). „Én pszichiátriai betegekkel foglalkozom, ez még egy külön nehéz *történet*." Jobb szóval: *hivatás, emberpróbáló szakma, munka.*

A mai nyelvhasználatban a szóban forgó kifejezés gyakran kiegészül egy másik divatszóval: „a *történet* arról szól, hogy valakinek a koleszterinszintjét nagyjából tíz %-kal lehet csökkenteni a legszigorúbban betartott diétával" (szabatosan: *a kezelés lényege*); „Náluk *nem arról szól a történet*, mikor van végre vége a munkaidőnek: gyakran előfordul, hogy a munkatársak hétvégén is jelentkeznek" (*nem kérdés,* illetve: *nem az a gyakorlat, tapasztalat, hogy bárki is azt kérdezné…*); „Amikor *arról szól a történet*, hogy egy csapatban megfelelő emberek dolgozzanak, ezt kétféleképpen lehet elérni…" (*az a cél*); „Azért, mert az ember átlép az ötvenen, még tovább kell tolni azt a bizonyos szekeret. *Nem arról szól a történet*, hogy vége a világnak!" (*nem szabad azt gondolni*); „Bármennyire is emelte ki mindkét fél, hogy a döntés nem a pénzről szólt, tudjuk, hogyha ezt mindenki hangsúlyozza, akkor pontosan *arról szól a történet*" (*a pénz irányította, befolyásolta a döntést*); „*Arról szól az egész történet*, hogy hónapról hónapra jobbak legyünk" (*az minden törekvésünk, ambíciónk*); „A *történet arról szól*, hogy erről a területről kitiltják a járműveket" (szabatosan: *az intézkedés lényege, tartalma,* hogy kitiltják a területről a járműveket).

A *szól valamiről* kifejezést a társalgási és a sajtónyelv tehát átvitt éttelemben is használja, s *történet* nélkül is: „Értsék, *miről szól* a változás és hogyan érinti őket." Stílusosan: *miben áll* a változás. „A nászéjszaka már nem mindig a *szexről szól.*" Szól vagy nem, a valósághoz bizonyára ez a hű: A nászéjszakának már nem mindig *(kizárólag) a szex a tartalma*. Címként is olvasható: „*Miről szól* az európai parlamenti választás?" Magyarosan, egyszersmind árnyaltan: *Mi a lényege, a tétje* az európai parlamenti választásnak? Vagy: *miért fontos* a választás?

A következőkben *a történet arról szól*, pontosabban: a jövőben *fontos feladat, tennivaló a szabatos nyelvhasználat érdekében*, hogy – több más társuk mellett – kezdjük el kicserélni ezt a kételcsépelt, unalmas, közhelyes divatszót is a szövegkörnyezetbe sokkal jobban illő szavakkal, kifejezésekkel.

Arany Lajos